

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK BÖLÜMÜ**

**ÇOKULUSLU BANKALARIN 2001 KRİZİ SONRASINDA
TÜRK BANKALARINA YÖNELİK OLARAK ARTAN İLGİSİ
VE BU DURUMUN TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ
ÜZERİNDE OLASI ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS

Ömer ÖZKAY

İSTANBUL-2006

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
BANKACILIK VE SİGORTACILIK ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK BÖLÜMÜ**

**ÇOKULUSLU BANKALARIN 2001 KRİZİ SONRASINDA
TÜRK BANKALARINA YÖNELİK OLARAK ARTAN İLGİSİ
VE BU DURUMUN TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ
ÜZERİNDE OLASI ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS

Ömer ÖZKAY

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Murat AKBALIK

İSTANBUL-2006

ÖZET

Çokuluslu bankalar, bugün artık dünya genelinde uluslararası bankacılık faaliyetlerini belirlemek ve yönlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda, birçok ülkede, yerel seviyede bankacılık işlerinin büyük kısmını kontrol eder hale gelmişlerdir. Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar, gelişmekte olan ülke finansal sektörlerinin global finansal sistemle birleşmesinde bir araç olmuştur.

Birçok gelişmekte olan piyasada yabancı banka katılım seviyesinin keskin yükselişi, bu ülkelerdeki otoritelerin yabancı banka girişini bankacılık sisteminin istikrarı ve etkinliğine toplamda bir pozitif etki yaptığını düşünüyor olduklarının da açık bir göstergesidir. Liberalizasyon sürecinin bir parçası olarak yabancı banka girişine izin vermek, bankacılık sisteminin hem etkinliğini hem de istikrarını geliştirmek adına önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Buna rağmen, yabancı banka girişinin, yerel bankacılık sistemlerinin etkinlik ve istikrarı üzerindeki etkileri halen tartışılan bir konu olma özelliğini korumaktadır. Türkiye’de de yabancı bankaların önümüzdeki dönemde sektör üzerindeki rekabet baskısının ve etkilerinin çok daha dramatik olabileceği ifade edilmektedir. Bu çerçevede, yabancı bankaların kredi piyasalarındaki hâkimiyetlerinin artacağı ve ulusal bankaların yerini alacakları da iddia edilmektedir. Türkiye ekonomisinde ve Türk finans sisteminde önemi ve ağırlığı son derece yüksek olan bankacılık sektörüne yabancı katılımı arttıkça, bu alandaki tartışmaların daha da fazla gündeme geleceği düşünülmektedir.

ABSTRACT

Multinational banks, today, do not only dominate and identify the international banking activities all over the world, but also control the majority of banking operations at local level in many countries. Foreign direct investments in financial services have served as a vehicle to join the financial industries of emerging market economies with the global financial markets.

The significant rise in the level of foreign bank entry in many emerging market economies is an obvious indication that authorities in those countries consider foreign bank entry as something which has a positive effect on the efficiency and stability of financial systems in general. Permitting foreign bank entry as a part of liberalization process is seen as an important factor in terms of improving the efficiency and stability of financial systems.

On the other hand, the effects of foreign bank entry on the efficiency and stability of local banking systems have always been a controversial matter of discussion. Also in Turkey, it is argued that the competitive pressures of foreign banks on the banking industry might increase much more dramatically in the future. In this context, it is claimed that foreign banks might become dominant in the loan markets and substitute the national banks. As the level of foreign bank entry increases in Turkish banking industry, which has a crucial importance in Turkish economy and financial system, it is expected that these issues will continue to be discussed more and more widely and intensively.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLOLAR LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I: ÇOKULUSLU BANKACILIK.....	2
1.1. ÇOKULUSLU BANKACILIĞIN TANIMI	2
1.2. ÇOKULUSLU BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ	3
1.3. ÇOKULUSLU BANKACILIĞA İLİŞKİN TEORİLER	10
1.4. ÇOKULUSLU BANKALARIN YABANCI ÜLKELERE GİRİŞ STRATEJİLERİ.....	13
1.5. ÇOKULUSLU BANKALAR AÇISINDAN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE EKONOMİLERİNE YAPILAN YATIRIMLARA İLİŞKİN RİSKLERİN YÖNETİMİNİ.....	15
1.5.1. Politik Riske Bir Örnek: Arjantin Krizi	17
BÖLÜM II: TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİNDE YABANCI BANKALAR.....	21
2.1. OSMANLI DÖNEMİ.....	21
2.1.1. Osmanlı Döneminde Türk Bankacılık Sisteminde Faaliyet Gösteren Bankalar Tarih Sırasına Göre Şöyle Sıralanmaktadır.....	23
2.2. CUMHURİYET DÖNEMİ.....	25
2.3. 1980 SONRASI DÖNEM VE KRİZLER	27
2.4. ŞUBAT 2001 KRİZİNDEN SONRAKİ DÖNEM	32
2.4.1. 2004 Yılı İtibarıyla Türkiye’ de Yabancı Bankalar.....	35
2.4.2. Türkiye’de Yabancı Bankalar Açısından Düzenlemeler	41

2.4.3. 2005 Yılı ve Yabancı Bankaların Türk Bankalarına İlgisindeki	
Hızlı Artış.....	41
2.4.3.1. BNP Paribas - TEB Ortaklığı.....	43
2.4.3.2. Fortis Grubu - Dışbank Ortaklığı.....	44
2.4.3.3. Yapı Kredi Bankası'nın Koç-UniCredito Tarafından Alımı..	46
2.4.3.4. Garanti Bankası - GE Consumer Finance Ortaklığı.	48
2.4.3.5. Şekerbank - Rabobank International Holding Ortaklık Girişimi.	49
2.4.3.6. Finansbank - Natonal Bank of Greece Anlaşması.....	50

BÖLÜM III: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE ÇOKULUSLU BANKACILIK ALANINDA SON YILLARDA YAŞANAN GELİŞMELER.....57

3.1. BREZİLYA.....	57
3.2. ARJANTİN.....	63
3.3. MEKSİKA.....	67
3.4. ÇİN.....	71
3.4.1. Çin Bankacılık Sektörü: DTÖ öncesi ve sonrası Reformlar.....	72
3.4.1.1. DTÖ öncesi Reformlar.....	72
3.4.1.2. DTÖ Sonrası Reformlar.....	73

BÖLÜM IV: ÇOKULUSLU BANKALARIN BANKACILIK SİSTEMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE DAİR GÖRÜŞLER.....77

4.1. FİNANSAL HİZMETLER SEKTÖRÜNE YAPILAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN FİNANSAL SEKTÖRÜN ETKİNLİĞİNE KATKISI.....	78
4.1.1. Karar Yapıcılığın Bütünleştirilmesi:	79
4.1.2. Global Piyasayla Birleşme	80
4.1.3. Finansal Sistemin Etkinliği ve Sermaye Tahsisi	80
4.1.4. Etkinliğin Destekleyicisi Olarak Artan Rekabet	80
4.1.5. Gelişmiş Kredi Tahsisi	81
4.2. FİNANSAL HİZMETLER SEKTÖRÜNE YAPILAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN FİNANSAL VE EKONOMİK İSTİKRARA KATKISI.....	82
4.2.1. Ev Sahibi Ülke Finansal Sisteminin Dayanıklılığında	

Sağlanan Artış	83
4.2.2. Krizlerde İstikrar Etkisi	84
4.2.3. Finansal Liberalizasyona Yönelik Teşvikler.....	84
4.2.4. Yasalar ve Standartlar.....	84
4.3. FİNANSAL HİZMETLER SEKTÖRÜNE YAPILAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN DOĞURABİLECEĞİ SORUNLAR	87
4.3.1. Evsahibi Ülke Finansal Sisteminin İşleyişi.....	87
4.3.2. Yoğunlaşma	88
4.3.2.1. Ev Sahibi Ülke Finansal Sistemlerinde Piyasa Yoğunlaşması	88
4.3.2.2. Açıkların Yabancı Bankalarda ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Yoğunlaşması.....	89
4.3.3. Finansal Sektörün Denetimi	89
4.3.4. Yerel Bankaların Toplam Risk Seviyesindeki Olası Artış	90
SONUÇLAR.....	91
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	97

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Orta ve Doğu Avrupa'nın En Büyük 25 Bankası.....	6
Tablo 2:	2004 sonu itibariyle Orta ve Doğu Avrupa'nın en büyük 5 Çokuluslu Bankasının Toplam Aktif Büyüklüğü (Milyar Euro olarak).....	8
Tablo 3:	Aktiflerin Büyüme Hızı (2001-2004 Yılları Arasında) (2004 sonu itibariyle)	8
Tablo 4:	Çokuluslu Bankaların Faaliyet Gösterdikleri Ülke Sayısına Göre İlk 5 (2004 sonu itibariyle)	8
Tablo 5:	Çokuluslu Bankaların Faaliyet Gösterdikleri Ülkelerdeki Şube Sayısına Göre İlk 5 (2004 sonu itibariyle).....	9
Tablo 6:	2003 İtibariyle Finansal Sistemde Seçilmiş Büyüklükler (GSYİH'ya oranı, %)	32
Tablo 7:	Türkiye'de Yıllar İtibariyle Yabancı Banka Sayıları	36
Tablo 8:	Türkiye'deki Yabancı Bankaların Sektördeki Payı (%)	36
Tablo 9:	Toplam Aktifler (Milyon Dolar)	37
Tablo 10:	Türkiye'de Banka Sayısı Açısından Yabancı Bankalar (%).....	37
Tablo 11:	Türkiye'de Banka, Şube ve Personel Sayısı Açısından Yabancı Bankalar (%)	38
Tablo 12:	Toplam Krediler (Milyon Dolar).....	38
Tablo 13:	Toplam Mevduat (Milyon Dolar).....	38
Tablo 14 :	Toplam Özkaynaklar (Milyon Dolar).....	39
Tablo 15:	Yabancı Sermayeli Bankalarca Kullanılan Kredilerin Sektör Payı (Yüzde).....	39
Tablo 16:	Yabancı Sermayeli Bankalardaki Mevduatın Sektör Payı (Yüzde)	39
Tablo 17:	Yabancı Sermayeli Bankalara ait Özkaynak Sektör Payı (Yüzde)	39
Tablo 18:	Toplam Krediler/Toplam Aktifler (Yüzde)	40
Tablo 19:	Takipteki Krediler/Toplam Krediler (Yüzde)	40
Tablo 20:	Dönem Net Karı (Zararı)/Özkaynaklar (Yüzde)	40
Tablo 21:	Dönem Net Karı (Zararı)/Toplam Aktifler (Yüzde).....	40

Tablo 22: BNP Paribas ile Anlaşma Sonrası TEB'in Ortaklık Yapısı	43
Tablo 23: Yabancı Payının Hisse Oranları Dikkate Alınarak Hesaplanması (%)	51
Tablo 24: Brezilya Bankacılık Sektörü Yoğunlaşma Oranları (Toplam Aktiflerin Yüzdesi Olarak)	57
Tablo 25: Brezilya Bankacılık Sektöründe Piyasa Payları (Toplam Aktiflerin Yüzdesi Olarak)	59
Tablo 26: Brezilya Bankacılık Sektöründe Piyasa Payları (Toplam Mevduatın Yüzdesi Olarak).....	60
Tablo 27: Brezilya Bankalarının Performans Kriterleri (1998-2001).....	61
Tablo 28: Brezilya'da Bankaların Kullandıkları Kredilerin Aktiflerine Oranı (% olarak) 1998-2001	61
Tablo 29: Arjantin'de Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankalar ve Şubeleri 1994-2001	64
Tablo 30: Arjantin Bankacılık Sektörü Yoğunlaşma Oranları (Toplam Mevduatların Yüzdesi Olarak).....	64
Tablo 31: Arjantin Bankacılık Sektöründe Piyasa Payları (%)	65
Tablo 32: Meksika Bankacılık Sisteminde Yabancı Bankaların Aktiflerinin Payları (%) 1997-2004.....	68
Tablo 33: Menşeleri İtibarıyla Meksika Bankalarında Kredilerin Aktiflere Oranı	69
Tablo 34: Yerel Çin Bankalarında Yabancıların Payları (%) (Temmuz 2004)	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sekil 1:	Çokuluslu Bankaların Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerin Bankacılık Sistem Toplam Aktifler İçindeki Payları	5
Şekil 2 :	Orta ve Doğu Avrupa’da Bankacılık Aktiflerinin Dağılımı (Haziran 2005)	9

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	Adı Geçen Eser
A.g.m.	Adı Geçen Makale
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
BBV	Banco Bilbao Vincenza
BDDK	Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EMU	Avrupa Parasal Birliği
IMF	Uluslararası Para Fonu
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
GECF	General Electric Consumer Finance
NAFTA	North Americas Free Trade Agreement
NBG	National Bank of Greece
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletme
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu

GİRİŞ

1980'lerin sonu ve özellikle 1990'ların başından itibaren, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda uygulanmaya başlanan serbestleşme politikaları, doğrudan yabancı sermaye girişi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması gibi gelişmelerin neticesinde tüm piyasalarda yabancı banka sayısı ciddi oranda artmıştır. Bugünlere gelindiğinde, Latin Amerika ülkelerinin birçoğunda ve, benzer bir biçimde, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin büyük bölümünde, bankacılık sistemlerinde toplam varlıkların yarısından fazlası çokuluslu bankalarca kontrol edilir hale gelmiştir. Bu çalışmanın da amacı, temel araştırma yöntemi çerçevesinde yapılan kaynak taraması neticesinde elde edilen bilgilerin derlenmesi ve değerlendirilerek yorumlanması sonucunda, çokuluslu bankacılık kavramının tanımlanması, tarihsel gelişimin özetlenmesi, Türkiye dışındaki gelişmekte olan ülkelerde son yıllarda yaşanan gelişmelerin incelenmesi, çokuluslu bankaların 2001 krizi, ve özellikle de, 2004 yılı sonrasında Türk bankalarına yönelik olarak artan ilgisinin ve bu durumun Türk Bankacılık sistemi üzerindeki olası etkilerine dair çeşitli görüşlerin araştırılarak irdelenmesidir.

BÖLÜM I

ÇOKULUSLU BANKACILIK

1.1. ÇOKULUSLU BANKACILIĞIN TANIMI

Çokuluslu bankacılığa ilişkin olarak literatürde değişik tanım ve görüşler mevcuttur. Çokuluslu bankacılık ve uluslararası bankacılık terimleri zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılıyor olsalar da, genellikle bu iki kavram arasında bir ayırım söz konusudur. Uluslararası bankacılığın daha geniş bir kavram olduğu ve tüm sınır-ötesi ve/veya değişik para birimleri cinsinden yapılan bankacılık işlemlerini kapsadığı söylenebilir. Uluslararası bankacılık, tanım olarak bankacılığa dayalı uluslararası finansal ve ekonomik işlemlerde aracılık hizmetlerini kapsar. Bu hizmetler müşteriler arasındaki fon akımları ve global bankacılık yapısı içinde finansal ve finansal olmayan kaynakların transferini içermektedir. Diğer bir ifadeyle, uluslararası bankacılık, geleneksel olarak, uluslararası ticarete aracılık, fon transferleri, döviz işlemleri, yabancılardan mevduat kabulü, danışmanlık ve yönetim hizmetleri yapmak, vb., işlemleri kapsamaktadır.¹

Bu ve benzeri işlemleri gerçekleştiren bir bankanın uluslararası bankacılık yaptığı, dolayısıyla da, uluslararası bir banka olduğu söylenebilir. Ancak, söz konusu işlemleri gerçekleştirebilmek için bir bankanın, kurulmuş olduğu ülkenin sınırları dışında fiziki olarak bir hizmet birimi bulundurması şart değildir. Başka bir deyişle, bir banka uluslararası bankacılık işlemlerini, diğer ülkelerde anlaşmış olduğu muhabir bankalar kanalıyla, uluslararası ödemeler sistemini kullanmak suretiyle, vb., yöntemler kullanarak da gerçekleştirebilir.

Diğer taraftan, çokuluslu bankalar ise, çokuluslu işletmelerin bir türü olarak değerlendirilebilirler. Çokuluslu işletmeler, farklı ülkelerde kendi kontrolünde

¹ Apak. S., 1993. Uluslararası Bankacılık – Finansal Sistemler, s.3-5.

faaliyet birimleri bulunan işletmeler olarak tanımlanabilirler. Benzer şekilde, kurulmuş olduğu ülkenin sınırları ötesinde, temsilcilik, şube, bağlı ya da yan kuruluşları bulunan bankalar da çokuluslu bankalar olarak tanımlanabilirler. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, çokuluslu bankacılığın belirleyici özelliği, sınır-ötesi bir veya birden fazla hizmet biriminin oluşturulabilmesi için, bir şekilde doğrudan yabancı sermaye hareketi gerektiriyor olmasıdır. Dolayısıyla, bu çerçevede, çokuluslu bankalar, finansal hizmetler sektöründe doğrudan yabancı yatırım kapsamına giren, ve genellikle, “yabancı bankalar” olarak da ifade edilen, şube, bağlı veya yan kuruluş, stratejik ortaklık, vb., oluşumlar çerçevesinde, birden fazla ülkede fiziksel olarak faaliyet gösteren bankalar olarak tanımlanabilirler.²

Özet olarak, uluslararası bankacılık faaliyetleri gerçekleştirmekte olan bir bankanın, örgütsel yapısı içerisinde, kurulmuş olduğu ülkenin dışında fiziki olarak bir hizmet biriminin bulunması şart değilken, bir bankanın çokuluslu sayılabilmesi için kurulmuş olduğu ülkenin dışında bir veya birden çok ülkede temsilcilik, şube, bağlı ya da yan kuruluş, vb., birimlerinin mevcut olması gerekmektedir.

1.2. ÇOKULUSLU BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Çokuluslu bankacılığın kökleri, 13. ve 16. Yüzyıllar arasında, İtalyan Medici ve Fruger ailelerinin sahibi oldukları tacir bankaların (merchant banks), Avrupa’nın birçok ülkesinde şube açmalarına kadar gider.³ Avrupa’ya yayılmış olan bu şubeler, bankerlik, armatörlük, yün, ipek, baharat, altın ticareti, mevduat kabulü ve döviz alım-satım işleriyle uğraşmaktaydılar.⁴ 19.Yüzyıla gelindiğinde ise, çokuluslu bankalar başta İngiltere olmak üzere, Belçika, Almanya ve Japonya gibi, koloni sahibi sömürgeci ülke bankaları tarafından yönlendirilir hale gelmiştir. İlk İngiliz çokuluslu bankaları, 1830’larda Avustralya, Karayipler ve Kuzey Amerika kolonilerinde şubeler açmışlar, 20 yıl kadar sonra da bunları Latin Amerika, Güney Afrika, Hindistan ve Asya’daki şubeler izlemiştir. Genel müdürlükleri Londra’da bulunan bu bankalar, İngiliz kolonilerindeki ekonomik kalkınmanın finansmanında büyük rol oynamışlar ve genellikle, İngiliz denizası

² Bain E, v.d., 1999. Multinational Banking: Historical, Empirical and Case Perspectives, s.3.

³ Shelagh H., 2005. Modern Banking, s.67.

⁴ Walter, I. 1999. Global Capital Markets&Banking, s.9.

bankaları (British overseas banks) olarak adlandırılmışlardır.⁵ Bu koloni bankalarından en iyi bilinenlerinden bir tanesi de, 1865 yılında Hong Kong'ta çay, afyon ve ipek ticaretinde uzmanlaşmış olan iş çevreleri tarafından kurulmuş olan Hong Kong and Shanghai Banking Corporation (HSBC)'dir. Kuruluşundan çok kısa bir süre sonra, bankanın şubeleri tüm Pasifik bölgesine yayılmıştır.⁶ Çokuluslu bankacılığın bu ilk döneminde, söz konusu bankalar, sömürgecilik politikalarının da bir sonucu olarak, faaliyetlerini az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde yoğunlaştırmışlardır.⁷

20. Yüzyılın başlarında, I. Dünya Savaşı ve savaş sonrası yaşanan ekonomik durgunluk, İngiliz İmparatorluğu'nun güç kaybetmesi, milliyetçi akımların güç kazanması ve sömürgeciliğin düşüşe geçmesi, uluslararası ticaretin yavaşlaması, vb., faktörler çokuluslu bankacılık sürecinde ciddi bir duraklama ve gerilemeye neden olmuştur.

II. Dünya Savaşının yaraları sarılana değin, çokuluslu bankacılık sürecinde yaşanan bu gerileme devam etmiş, ancak, 1960'lardan sonra, uluslararası ticaret ve yatırımlardaki canlanmaya bağlı olarak oluşan makroekonomik gelişmeler, teknoloji alanındaki ilerlemelerin etkisiyle işlem maliyetlerin azalması ve yeni finansal ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi, ABD'de bankaların denetimine ilişkin getirilen katı düzenlemeler, Eurodolar piyasalarının ortaya çıkışı, bankaların değişik örgütsel yapıları kullanmaya başlamaları gibi mikroekonomik gelişmeler, vb., çokuluslu bankaların sayılarının yeniden hızla artmasında ve yayılmalarında etkili olmuştur.

Bu süreç, özellikle 1990'ların başından itibaren, gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda uygulanmaya başlanan serbestleşme politikaları, doğrudan yabancı sermaye girişi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması gibi gelişmelerin neticesinde iyice hızlanmıştır. Bugünlere gelindiğinde, Latin Amerika ülkelerinin birçoğunda ve, benzer bir biçimde, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin büyük bölümünde, bankacılık sistemlerinin toplam varlıklarının yarısından fazlası çokuluslu

⁵ Bain E, a.g.e., s.4.

⁶ Ancak, banka, Hong Kong'un 1997 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'ne iade edilecek olması nedeniyle, 1992 yılında İngiltere'nin önde gelen bankalarından olan Midland Bank'ı satın alarak genel müdürlüğünü Londra'ya nakletmiştir.

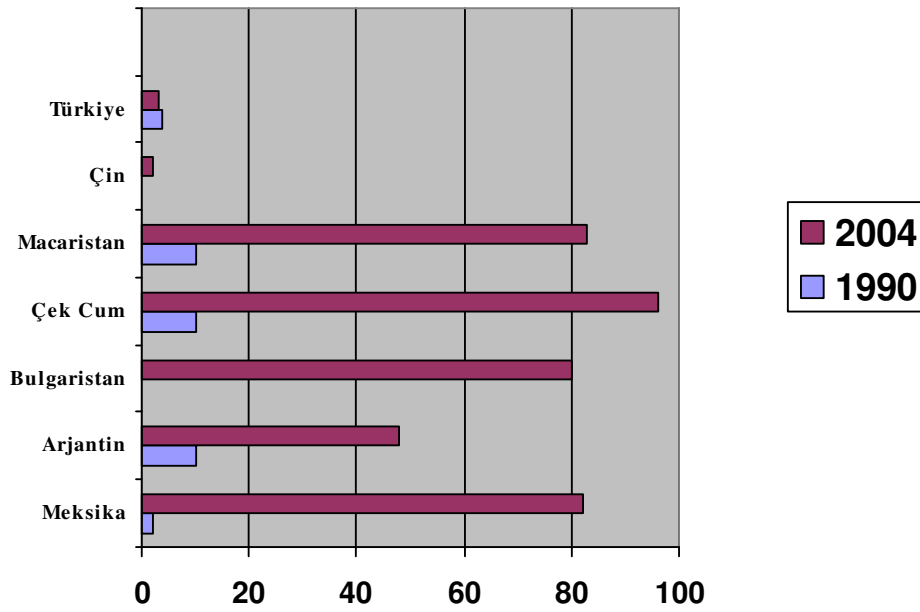
⁷ Shelagh H., a.g.e., s.67.

bankalarca kontrol edilir hale gelmiştir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, çokuluslu bankaların bankacılık faaliyetlerinin bir çoğunun, iç piyasa düzeyinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerin bir uzantısı olduğu da söylenebilir.⁸

Bugün artık, çokuluslu bankalar, dünya genelinde uluslararası bankacılık faaliyetlilerini belirlemek ve yönlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda, birçok ülkede, yerel seviyede bankacılık işlerinin büyük kısmını kontrol eder hale gelmişlerdir.⁹

Şekil 1: Çokuluslu Bankaların Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerin Bankacılık Sistem Toplam Aktifler İçindeki Payları*

(1990, 2004 yılları karşılaştırma**)

Kaynak: BIS Quarterly Review, Aralık 2005

* Yılsonu itibariyle sözkonusu ülkelerde toplam bankacılık aktifleri içerisinde çokuluslu bankaların payı yüzde olarak gösterilmiştir.

** Sermayesinin yüzde 10'undan fazlası yabancılara ait olan bankalar dikkate alınmıştır.

⁸ Cárdenas, J. ve Graf, J.P. ve O'Dogherty, P. 2003. Foreign banks entry in emerging market economies: a host country perspective, s.1.

⁹ Bain E, a.g.e., s.7.

Özellikle, Orta ve Doğu Avrupa’da yeni açılan pazarlara girmeleri ve diğer gelişmekte olan ülkelerde yaşanan deregülasyon süreci çokuluslu bankaların faaliyetlerinin artmasına ve yayılmalarına yardımcı olmuştur. Latin Amerika da, yaşanan finansal deregülasyon süreci ve özelleştirmelerin etkisiyle, çokuluslu bankaların en hızlı arttığı bölgelerden biri olmuştur.

The Banker Dergisi’nin Temmuz 2001 sayısında yayınlanan Orta Avrupa’nın en büyük 25 bankası listesinde yer alan bankalarının 20’ si, en büyük 100 banka listesinde yer alan bankaların ise 65’i çoğunluk hissesi yabancı sermayeye ait olan bankalardır.

Tablo 1: Orta ve Doğu Avrupa’nın En Büyük 25 Bankası

Sermaye Büyüklüğüne Göre		Sermaye Tutarı (milyon \$)	Aktif Büyüklüğüne Göre	Toplam Aktif (milyon \$)
1.	Bank Pekao* Varşova, Polonya	1,142	2	16,827
2.	Ceskoslovenska Banka* Prag, Çek Cumhuriyeti	908	3	14,167
3.	Bank Handlowy Warszawie * Varşova, Polonya	691	8	5,069
4.	Ceska Sporitelna* Prag, Çek Cumhuriyeti	627	4	11,585
5.	Komerční Banka* Prag, Çek Cumhuriyeti	534	5	10,637
6.	Bank Przemysławo- Handlowy* Krakov, Polonya	510	14	4,387
7.	Powszechny Bank Kredytowy* Varşova, Polonya	498	7	5,508
8.	Banca Commercialle Romania Bükreş, Romanya	487	20	2,957
9.	BRE Bank* Varşova, Polonya	447	16	3,932
10.	PKO Bank Polski Varşova, Polonya	441	1	17,513
11.	Zagrebacka Banka Zagreb, Hırvatistan	439	11	4,561
12.	BIG Bank Gdanski* Varşova, Polonya	381	13	4,388
13.	Bank Śląski* Katoviçe, Polonya	361	10	4,663

Tablo 1'in devamı

Sermaye Büyüklüğüne Göre		Sermaye Tutarı (milyon \$)	Aktif Büyüklüğü ne Göre	Toplam Aktif (milyon \$)
14.	Nova Ljulljanska Banka Ljublijana, Slovenya	335	9	5,042
15.	National Savings & Com. Bank Budapeşte, Macaristan	317	6	7,295
16.	Kredyt Bank* Varşova, Polonya	313	15	4,212
17.	Privredna Banka zagreb* Zagreb, Hırvatistan	289	23	2,736
18.	Vseabecna Uverova Banka* Bratislava, Slovakya	278	19	3,227
19.	Bulbank* Sofya, Bulgaristan	262	38	1,218
20.	Hungarian Foreign Trade Bank* Budapeşte Macaristan	223	21	2,815
21.	Bank Zachodni* Wroclow, Polonya	209	25	2,188
22.	Central-European Itn'l Bank* Budapeşte, Macaristan	201	29	1,973
23.	Slovenska Sporil'na* Bratislava, Slovakya	201	17	3,601
24.	Wielkopolski Bank Kredytowy* Poznan, Polonya	201	18	3,269

*Çoğunluk hissesi yabancı sermayeye ait olan bankalar

Kaynak: The Banker Dergisi Temmuz 2001 sayısı

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde bankacılık piyasasının hızla büyümeye devam ettiği gözlenmektedir. Nitekim, 2003 yılında yüzde 10.1 düzeyinde bir artış kaydedilen bankacılık sektörü toplam aktifleri 2004 yılında yüzde 15 daha artarak 658 milyar euro seviyesine ulaşmıştır.¹⁰

Beş merkezi Doğu Avrupa ülkesinin en büyük 20 bankasının 3'ü yüzde 100 yabancı kontrolünde, 14'ünde ise yabancı bankalar 'hakim hissedar' durumunda, kalan üçünde ise azınlık ortak durumunda. Polonya'da 1993'te 10 yabancı banka vardı, 2003'te sayıları 47'ye çıktı. Aynı dönemde Macaristan'da yabancıların

¹⁰ CEE banking study published by Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (RZB), Temmuz 2005

kontrolündeki banka sayısı 18'den 26'ya çıktı. Macaristan'da ise 1993 - 2002 arasında 15'ten 26'ya yükseldi. Bu ülkelerde yabancı bankaların sayıları artarken yerel bankaların sayısı azaldı. Sırasıyla 77'den 13'e, 34'ten 9'a, 25'ten 7'ye düştü. Doğu Avrupa ülkelerine özellikle Batı Avrupa ülkelerinin büyük bankaları girdi. Bu süreçte Polonya'da yabancıların bankaların toplam aktifleri içindeki payı yüzde 60'a, Çek Cumhuriyeti'nde yüzde 82'ye, Macaristan'da yüzde 77'ye ulaştı. Yabancılar bölge bankacılığının toplam aktiflerinin yüzde 76'sını, sermayenin ise yüzde 71'ini kontrol eder duruma geldi.

Tablo 2: 2004 sonu itibariyle Orta ve Doğu Avrupa'nın en büyük 5 Çokuluslu Bankasının Toplam Aktif Büyüklüğü (Milyar Euro olarak)

1	HVB Group	35.5
2	Erste Bank	33.4
3	KBC	31.9
4	Raiffeisen International	28.9
5	UniCredit	27.2

Kaynak: CEE banking study published by *Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (RZB)*, Temmuz 2005

Tablo 3: Aktif lerin Büyüme Hızı (2001-2004 Yılları Arasında) (2004 sonu itibariyle)

1	Raiffeisen International	%33.4
2	Erste Bank	%15.2
3	HVB Group	%12.4
4	UniCredit	%5.8
5	KBC	%5.2

Kaynak: CEE banking study published by *Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (RZB)*, Temmuz 2005

Tablo 4: Çokuluslu Bankaların Faaliyet Gösterdikleri Ülke Sayısına Göre İlk 5 (2004 sonu itibariyle)

1	Raiffeisen International	15
2	HVB Group	15
3	ING	8
4	Citigroup	8
5	Volksbank	8

Kaynak: CEE banking study published by *Raiffeisen Zentralbank Österreich AG (RZB)*, Temmuz 2005

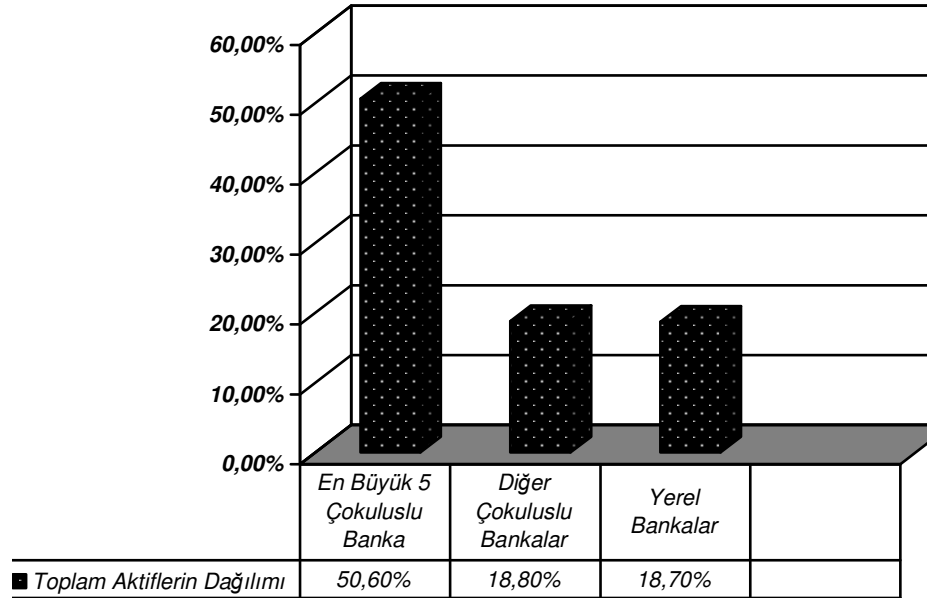
Tablo 5: Çokuluslu Bankaların Faaliyet Gösterdikleri Ülkelerdeki Şube Sayısına Göre İlk 5 (2004 sonu itibariyle)

1	Erste Bank	1313
2	UniCredit	1201
3	HVB Group	1073
4	OTP	930
5	Raiffeisen International	916

Kaynak: CEE banking study published by *Raiffeisen Zentralbank* Österreich AG (RZB), Temmuz 2005

2004 yılı sonu itibariyle, Çokuluslu bankaların Rusya’da dahil olmak üzere Orta ve Doğu Avrupa Bankacılık sistemlerinin toplam aktifleri içerisindeki payları yüzde 82, yerel bankaların ise yüzde 18 seviyesinde bulunmaktadır.

Şekil 2: Orta ve Doğu Avrupa’da Bankacılık Aktiflerinin Dağılımı (Haziran 2005)

Kaynak: CEE banking study published by *Raiffeisen Zentralbank* Österreich AG (RZB), Temmuz 2005

1.3. ÇOKULUSLU BANKACILIĞA İLİŞKİN TEORİLER

Bankaların çokuluslulaşma sürecini açıklayan ve genel kabul görmüş tek bir teori bulunmamaktadır. Bu konuyu değişik boyutlarıyla ele alan ve inceleyen farklı yaklaşımlar söz konusudur. Bu bölümde, bankaları çokuluslu olarak yapılanmaya iten gerekçeleri açıklamaya çalışan teoriler ele alınacaktır.

Bankaların çokuluslulaşmasını açıklamak için ilk olarak Grubel (1977) ve Aliber (1984) tarafından geliştirilen ve geleneksel yaklaşım olarak da adlandırılan “Müşteriyi İzleme” (Follow the Client) teorisi ortaya atılmıştır. Bu teoriye göre, bankacılık sistemlerinin uluslararasılaşması, finansal olmayan doğrudan yabancı yatırımların bir sonucudur.¹¹ Bu görüşe göre, bankalar, yurtdışına açılan büyük kurumsal müşterilerini, gittikleri ülkelerde başka bankalarla çalışmaya başlayabilecekleri, dolayısıyla da, bu müşterilerini kaybedebilecekleri korkusuyla, gittikleri ülkelerde takip ederler ve, böylelikle, müşterilerinin peşinden yabancı ülkelere giderler.¹²

Diğer taraftan, bugüne kadar yapılan çalışmalar, belirli bir ülkede, finansal olmayan doğrudan yabancı yatırımlar ile yabancı banka girişi arasında pozitif korelasyon olduğuna işaret ediyorsa da, doğrudan yabancı yatırım girişinin mi yabancı bankaların gelişine, yoksa yabancı bankaların girişinin mi doğrudan yabancı yatırımların gelişine bağlı olduğuna, yoksa her iki olgunun da söz konusu istatistiki çalışmalara dahil edilmeyen diğer faktörlerden mi kaynaklandığına ilişkin kesin sonuçlar ortaya koyamamışlardır.¹³

Bankaların çokuluslulaşma sürecini inceleyen birçok araştırmacı ise, Dunning (1977) tarafından geliştirilen ve çokuluslu şirketler teorisi olarak da adlandırılan Eklektik Paradigma ya da OLI paradigmasının çokuluslu bankaları da açıklamak için uygun olduğunu düşünmektedir.¹⁴ Bu teoriye göre, bir çokuluslu şirketin doğrudan yabancı yatırım yapması için üç temel avantajın biraraya gelmesi gerekmektedir. Bunlar; Mülkiyet Avantajı (Ownership Advantages - O),

¹¹ IADB. 2005 Report on Economic and Social Progress in L. America, Chapter 10.

¹² Magri, S. ve Mori, A. ve Rossi, P. 2003. The entry and activity level of foreign banks in Italy: An analysis of the determinants, Journal of Banking and Finance 29 (2005) 1296

¹³ IADB, a.g.e.

¹⁴ Magri, S. ve Mori, A. ve Rossi, a.g.m., s.1296

Konumsal Avantaj (Location Advantages – L) ve İçselleştirme Avantajı (Internalisation Advantages – I) olarak sıralanmaktadır.¹⁵ Bu yaklaşıma göre, bir bankanın sahip olduğu know-how, teknolojik üstünlükler, bilgi ve finans kaynaklarına erişimdeki üstünlükler, vb., mülkiyet avantajları, yatırım yapılacak ülkeden kaynaklanan avantajlar ve tüm bu avantajları içselleştirmek suretiyle o ülkedeki rakiplerine kıyasla avantajlı duruma gelecek olması, söz konusu bankanın, yabancı bir ülkede hizmet birimi oluşturmasında etkili olur. Diğer bir ifadeyle, çokuluslu bankalar, diğer çokuluslu şirketler gibi, kar fırsatları gördükleri, makroekonomik durum ve iş koşulları açısından iyi bir ortam bulunduğunu düşündükleri ülke piyasalarına girerler. Bu paralelde yapılan çalışmalar, bankaların hızlı ekonomik büyüme, düşük enflasyon ortamı ile, büyük ölçekli bir sermaye piyasası ve daha az etkin bir bankacılık sisteminin bulunduğu ülkelere gitme eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur.¹⁶

Bir bankanın, yabancı ülkelere yatırım yapma kararını risk yönetimi ile ilişkilendiren yaklaşımlar da bulunmaktadır. Yabancı bir ülkede yatırım yapmak kendi içinde belirsizlikler ve riskler barındırabileceği gibi, aynı zamanda, risklerin dağıtılması ve minimize edilmesi açısından fırsatlar sunabileceği de düşünülebilir. Bir yatırımcı için, çeşitlendirmenin riski azaltan bir strateji olduğu düşünüldüğünde, yöneticilerin de firmalar arası bir çeşitlendirme arayışı içinde olmaları gerektiği düşünülebilir¹⁷. Portföy yönetimine dayalı yaklaşımlar, çokuluslu bir bankanın, birden çok ülkeye yatırım yapmak suretiyle, karşı karşıya kalacağı pazar risklerini ve siyasi riskleri dağıtabileceğini öne sürmektedirler. Büyük ve tanınmış bir çokuluslu bir banka açısından, daha az istikrarlı bir ülkenin pazarına girip, bu ülkedeki mevduat sahiplerine güven sağlamak suretiyle, perakende bankacılık alanında oldukça büyük bir iş hacmi yaratması mümkün olabileceği de ifade edilmektedir. Bu konuya ilişkin olarak, banka yöneticilerinin, bu yöndeki yaklaşımları destekler yönde ifadelerine rastlanmaktadır. Örneğin, National Bank'ın eski CEO'larından Don Argus, banka olarak, faaliyetlerinin coğrafi olarak dağıtılmasının, tamamen yerel ekonomiye bağlı riskler taşımaktan kaynaklanan banka performansındaki dalgalanmaları azaltacağına inandıklarını

¹⁵ Göver., Z.T., 2005. Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslararası Ticarete Etkileri: Türkiye Değerlendirmesi, s.5, www.hazine.gov.tr.

¹⁶ IADB, a.g.e.

¹⁷ Berk. N., 2000. Finansal Yönetim, s. 386.

belirtmiştir. Benzer şekilde, Citicorp' un bir yıllık raporunda, aktif ve pasifleri dünya geneline yayma politikasının, istikrarın sağlanmasına yardımcı olduğu ve bir tek ülkede risklerin aşırı derecede yoğunlaşması riskini azalttığı ifade edilmektedir.¹⁸

Çokuluslu bankaların yeni pazarlara girişinde, ayrıca, döviz kurlarındaki hareketlerin de etkili olduğunu gösteren yaklaşımlar mevcuttur. Döviz kurlarındaki artışlar, yani söz konusu ülke parasının yabancı para birimleri karşısında değer kaybetmesi, banka aktiflerinin değerlerinin döviz cinsinden ucuzlamasına neden olacağından, çokuluslu bankaların bu ülkelerde bankalar satın almaları ya da yeni stratejik ortaklıklara girmelerini cazip hale getirebilmektedir.

Diğer bazı yaklaşımlar, çokuluslu bankaların, bankalara yönelik sınırlamaların daha az olduğu ve mevzuatın çok sıkı olmadığı ülkelere girme yönünde hareket ettiklerini üzerinde durmaktadır.

Çokuluslu bankaları açıklamaya yönelik diğer yaklaşımlarda ise, bu bankaların yeni pazarlara girişinde, ev sahibi ülkenin coğrafi konumu, söz konusu ülke ile tarihsel ve kültürel bağların bulunup bulunmaması, vb., faktörlerin de etkili olabildiğini ifade edilmektedir.

Özet olarak, çokuluslu bankaların gelişimine ilişkin olarak günümüze değin oraya konmuş olan teoriler birkaç başlık altında gruplandırılabilir. Birinci grupta yer alan teoriler, müşterileri takip etme olgusuna dayalı teorilerdir. Bu görüşe göre, bankalar, genellikle defansif bir güdüyle, çokuluslu müşterilerini kaybetmemek adına, bu tip müşterilerin faaliyette bulundukları piyasalara girerler.

İkinci grupta yer alan görüşler, rekabet gücünü ve avantajlarını artırma olgusuna dayalı teoriler olarak adlandırılabilir. Bu grupta yer alan teorilere göre, bankalar, yönetim, know-how, bilgi - işlem teknolojileri, tecrübe, vb., konularda yerel bankalara göre bazı avantajlarının bulunduğunu düşündükleri dış pazarlara girerler. Dolayısıyla, bankalar, gelirlerini arttırmak, giderlerini azaltmak, büyümek gibi amaçlar doğrultusunda, rekabetin daha az yoğun olduğu ve piyasalara girişin kolay olduğu pazarlara açılma güdüsüyle hareket ederek dış piyasalara açılırlar.

¹⁸ Bain E, a.g.e., s.15-16.

Üçüncü olarak, risk yönetimine ilişkin teoriler gelmektedir. Bu teorilere göre, yabancı pazarlara yatırım yapmanın kendine özgü riskleri bulunmakla birlikte, bankalar, birden fazla ülkede yatırım yapmak suretiyle risklerini çeşitlendirebilecekleri, dağıtabilecekleri ve/veya minimize edebilecekleri olgusundan hareketle dış pazarlara girerler.

Çokuluslu bankacılığa ilişkin diğer teoriler ise dördüncü bir grupta toplanabilirler. Bunlar, çokuluslu bankaların kurulmasında, denetimin etkileri, döviz hareketleri ve girilecek pazarların mesafe olarak uzaklığı gibi faktörleri ön plana çıkaran teorilerdir.

1.4. ÇOKULUSLU BANKALARIN YABANCI ÜLKELERE GİRİŞ STRATEJİLERİ

Çokuluslu bir bankanın, girmeyi planladığı yeni bir ülkede nasıl bir strateji izleyeceği, giriş yapılacak ülke ile bankanın kurulu olduğu ülkedeki yasal durum ve ekonomik koşullara bağlı olduğu gibi, aynı zamanda, söz konusu bankanın sınır-ötesi işletme stratejileri ile de bağlantılıdır. Uygulanacak stratejinin belirlenmesinde, çokuluslu bir banka açısından, giriş yapılacak ülkede yapılması öngörülen faaliyetlerin cinsi ve boyutu ile bu işler için ayrılacak kaynak miktarı da belirleyici faktörler olarak ön plana çıkmaktadır.¹⁹ Bu alanda yapılan araştırmalar, kendileri de genellikle gelişmiş ülkelere yerleşik, büyük ve etkin firmalar olan çokuluslu bankaların, diğer gelişmiş ülkelere girişlerinin genellikle rekabet baskılarından kaynaklandığını, diğer taraftan, gelişmekte olan ülke piyasalarına girişlerinin ise, çoğunlukla finansal krizlerle bağlantılı ve daha farklı faktörlere dayalı olabildiğini ortaya koymaktadır.²⁰

Yabancı bir ülke piyasasına, doğrudan yabancı yatırım yapmak suretiyle giriş yapacak olan bir bankanın önünde, “organik büyüme” yoluna gitmek ya da “birleşme ve satınalmalar” yoluyla pazara girmek şeklinde iki alternatif bulunmaktadır. Girilecek ülkedeki yasal düzenlemelerin, birleşme ve satınalmalara izin vermiyor olması halinde, çokuluslu bankanın elinde organik büyüme yoluna

¹⁹ Bain E, a.g.e., s.24.

²⁰ Cárdenas, J. ve Graf, J.P. ve O’Dogherty, P. a.g.e., s.3.

gitmekte başka seçenek kalmaz. Girilecek ülkede şubeler açmak ya da hisselerinin tamamı kendisine ait olmak üzere yeni baştan bir banka kurmak anlamına gelen bu yöntem genellikle daha az tercih edilmektedir. Zira, böyle bir süreç, hem daha zor ve pahalı olmakta, hem de pazar payının arttırılması açısından daha uzun bir zaman gerektirmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, gelişmekte olan ülke piyasalarına girmek isteyen çokuluslu bankaların, “izle – öğren – karar ver” politikaları yürütmek suretiyle, ulusal sermayeli perakendeci bankalardan kısmi hisse alarak ortaklık yoluna gittiklerini, ya da, finansal kriz sonrası süreçlerde hükümetler tarafından yeniden sermayelendirilmeye tabi tutulan bankaları satın alma yönünde hareket ettiklerini göstermektedir. Yerli piyasaların özelliklerinin ve müşteri davranışlarının bilinmemesi, vb., faktörler nedeniyle, çokuluslu bankaların, organik büyümeyi tercih etmek yerine, mevcut bir bankayı satın alarak, mevduata erişim ve kredi verme süreçlerini hızlandırma yoluna gittikleri gözlenmektedir.²¹

Mevcut bir bankayı satın alınan çokuluslu banka, satın alınan hedef bankanın gelişmemiş potansiyelinden kazanç sağlamayı bekler ve satınalma sonrası bankanın varlıklarının daha etkin yönetileceğini varsayar. Satılınacak bankanın değeri tesbit edilirken, diğer işletme birleşmelerinde olduğu gibi, yatırım değerlendirme yöntemleri kullanılarak fiyatlama yapılır ve bulunan net şimdiki değer pozitif ise satınalma gerçekleşir.²²

Ancak, ihtiyatlı davranmayı tercih eden çokuluslu bankaların, özellikle, gelişmekte olan ülkelerde, başlangıçta kısmi iştirak ve stratejik ortaklıklar yoluyla giriş yaptıkları; bu ülkelerdeki siyasi ve ekonomik belirsizliklerden kaynaklanan risklerini sınırladıkları; fakat, zaman içinde, pazar ve müşteriler hakkında yeterli bilgi ve tecrübe kazanıldıktan ve belirsizliklere ilişkin kaygıların bir kısmı ortadan kalktıktan sonra, yerli ortağın hisselerinin tamamının satın alınması yoluna gittikleri görülmektedir.²³

Özet olarak, doğrudan yabancı yatırım yapmak suretiyle yabancı bir ülke piyasasına, girmeyi planlayan bir bankanın önünde, “organik büyüme” ve

²¹ Akçaoğlu, E. 2005. Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayeli Bankalar

²² Parasız, İ. 2000. Modern Bankacılık Teori ve Uygulama, s.132.

²³ Shelagh H., a.g.e., s.71.

“birleşme ve satınalmalar” olmak üzere iki alternatif bulunmaktadır. Çokuluslu bankaların, gelişmiş ülkelere girişlerinin genellikle rekabet baskılarından kaynaklandığını, diğer taraftan, gelişmekte olan ülke piyasalarına girişlerinde ise yerli talepten pay almak ve büyüme imkanlarından faydalanmak, vb., faktörlerin etkili olduğu gözlenmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, gelişmekte olan ülke piyasalarına girmek isteyen çokuluslu bankaların, “izle – öğren – karar ver” politikaları yürütmek suretiyle, ulusal sermayeli perakendeci bankalardan kısmi hisse alarak ortaklık yoluna gittiklerini, ya da, özellikle, finansal kriz sonrası süreçlerde hükümetler tarafından yeniden sermayelendirilmeye tabi tutulan bankaları satın alma yönünde hareket ettiklerini göstermektedir.

1.5. ÇOKULUSLU BANKALAR AÇISINDAN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKE EKONOMİLERİNE YAPILAN YATIRIMLARA İLİŞKİN RİSKLERİN YÖNETİMİNİ

Çokuluslu bir banka açısından, bir ülkeye giriş yapmak suretiyle gerçekleştirilecek bir operasyon, bir yandan finansal risk yönetme kapasitesinin artmasını sağlarken, aynı zamanda yeni risklerle tanıştırır. Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerindeki iş ortamı, yerel yasalar, finansal altyapı, vb., faktörler nedeniyle daha büyük operasyonel riskler taşıyabilir.

Ekonomik gerginlik ve tekrarlayan kriz zamanlarında finansal ve operasyonel risklerin yönetimi büyük bir tehdittir. Faaliyetlerdeki keskin çöküşle, finansal piyasaların istikrarsızlığının birleşimi, kredi ve piyasa kayıplarının birikerek artmasına ve güçlenmesine neden olabilir. Çok kötü şartlar altında yabancı bankalar, faaliyetlerini yürüttükleri sermayelerini aşan potansiyel kayıplarla ve tümüyle piyasadan çıkıp çıkmama sorusuyla karşı karşıya kalabilirler. Gün be gün faaliyetlerle birlikte açıkların yönetimi genel olarak yerel operasyona delege edilmiştir. Daha iyi ölçme, değerlendirme ve risk yönetimi, global finansal kuruluşların Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerindeki günlük faaliyetleriyle stratejik risk yönetimlerinin bütünleşmesini kolaylaştırmıştır.

Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerindeki gün be gün risk yönetimindeki gelişme, Finansal Hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların stratejik yönetimini de etkilemiştir. Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerindeki

yapısal reformlarla birlikte, liberalleşme ve yeniden düzenlemeler, yabancı yatırımcılar için yerel finansal firmalardaki payların alınıp satılması için bir önkoşul olmuştur.²⁴

Ancak, bu yeni stratejiler, bir taraftan da, bir ülkeyi terk etmenin maliyetlerini de yükseltmiştir. Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerindeki yatırımlarını değerlendirirken kuruluşlar yerel faaliyetlerini, lisanslar gibi elle tutulamayan öğeler, ev sahibi ülke hükümetinin iyi niyeti, ve yerel ve global müşteri ilişkileri dahil, elde edilmesi ve kaybedilmesi maliyetli olan, bir varlık demeti olarak değerlendirmektedirler. Uzun yıllar yerel piyasalarda faaliyette bulunmak, tıpkı müşteri ve denetim ilişkileri gibi, firmaya özel bir imtiyaz değeri, bir düzenli işleyiş anlayışı ve itibar, yerel işe odaklanmayla gittikçe daha çok değer kazanan varlıklar yaratmaktadır ve bunlar ülkeden çıkarken kaybedilmektedir.

Yabancı yatırımcılar açısından ortaya çıkan bir başka etken de ülke riskidir, özellikle politik risktir, diğer bir ifadeyle, hükümetin tahmin edilemeyen, aleyhte bir harekette bulunması riskidir. Ülke riski, özellikle politik risk, Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerindeki finansal kuruluşların yönetimi için kilit bir risktir, bu Hedge edilmesi özellikle zor olan, diğer risklerle üst derecede karşılıklı ilişkisi olan bir risktir. Finansal Hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar bağlamında ülke riski, ülke içindeki koşulların veya bir ülkenin faaliyetlerinin, bu ülkedeki bir yabancı kuruluşun doğrudan yatırımlarının tüm karları elde edebilme becerisini ortadan kaldırma veya azaltma olasılığı ile ilgilidir. Doğrudan Yabancı Yatırım teşviklerinin iptali, sübvansiyonların kaldırılması gibi önlemler de marka değerini tersine etkileyecektir. Keyfi hükümet hareketi, likiditeyi ve/veya diğer yabancı finansal kuruluşlarının sermaye pozisyonlarını öngörülme yollarla etkileyebilir. Politik hareketle birlikte kayıplar, birbirini izleyerek, kredi ve piyasa riski kayıplarıyla birleşir. Kur kontrollerinin zorlanması, sivil düzeni kurmakta başarısızlık veya yabancı sahipli mülkiyetin geri alınması vb., hükümet icraatları veya başarısızlıkları genel olarak sorunların sebebini teşkil edecektir.²⁵

²⁴ BIS. Foreign direct investment in the Financial sector of emerging market economies. March 2004. s.19.

²⁵ BIS. a.g.e., s.20.

Ülke riski yönetimi sıklıkla senaryo analizlerine başvurur. Gerginlik testleri, ortaya çıkabilecek ters bir olaydan doğacak maksimum kaybın tahminini sağlar. Gerginlik testlerinde geliştirilen çok önemli kararlar, maksimum kaybın bir ülkeden büyük oranda çıkma kararını destekleyip desteklemediğini veya ebeveyninden bir fonlama veya ilave sermaye sağlanarak işe devam senaryosunun uygulanabilirliği hakkındadır.

1.5.1. Politik Riske Bir Örnek: Arjantin Krizi

Arjantin, 2001 yılı sonuna kadar uyguladığı ve 2001 krizinin koşullarını oluşturan iktisat politikalarını Mart 1991’de uygulamaya konulan Konvertibilite (Cavallo) Programı ile başlatmıştır. Programın başlatıldığı sırada, Arjantin uzun yıllardır süregelen hiperenflasyonla yaşamaktaydı. Bu nedenle programın öncelikli hedefi enflasyonist süreci kırmak ve parasal istikrarı sağlamak şeklinde belirlenmişti. Enflasyonist süreci kırmak için seçilen araç, dönemin hakim uluslararası finans paradigmasına uygun olarak para kurulu sistemi olarak belirlenmişti.²⁶

Bu esaslar çerçevesinde hazırlanan Konvertibilite (Cavallo) Programının temel unsurları aşağıdaki şekildedir:

- Yerel para peso ile ABD doları arasındaki parite sabitlenmiştir.
- Para basımı uluslararası rezervlerdeki net değişime bağlanmıştır.
- Merkez Bankası’nın kamuya kredi açması kanunla yasaklanmıştır.
- Kamu maliyesi alanında disiplinin sağlanması ve sürdürülmesi için siyasi çevrelerde uzlaşma sağlanmıştır.
- Yapısal reformlar ve özelleştirmeye hız verilmiştir.

Bu program 2001 yılı sonuna kadar yaklaşık on sene sürdürülmüştür. İlk yıllarda olumlu gelişmelerin yaşandığı ekonomide, daha sonra para kurulu uygulaması paralelinde etkin bir para politikası yürütülememesi sonucu ekonomik büyüme sağlanamamış ve son yıllarda üst üste üç yıl daralma görülmüştür.²⁷

²⁶ İNAN. E. Alpan . Arjantin Krizinin Sebepleri ve Gelişimi. Bankacılar. Sayı: 42. 2002, s.76.

²⁷ E. Alpan İnan. Arjantin Krizinin Sebepleri ve Gelişimi. BANKACILAR. Sayı: 42. 2002.

Arjantin ekonomisi, 1998'den başlayarak bir dizi olumsuz şoka maruz kalmış ve uzun bir durgunluk dönemine girmiştir. 2001'e doğru giderken, sürüp giden daralmanın ortasında ve bir dizi yanlış politik adımlar sonucunda yatırımcı güveni bozuldu. 2001'in sonuyla birlikte, bir hükümet borcu moratoryumu resmen ilan edildi. 2002 başlarında kur çıtası terk edildi mudi tasarruflarına daha fazla erişime kısıtlamalar kondu. Bu gittikçe kötüleşen ekonomik ve finansal şartlara hükümetin tepkisi mevcut kontratlardaki değişikliklerle fiilen uğraşan ardışık tedbirler oldu. Bazı tedbirler para çıkışının durdurulmasını ve bankacılık sistemini krizden korumayı gözettiler. Bankaların başlangıçtaki mevduat çıkış taleplerini karşılamalarına yardımcı olmak için bankalardan likidite talepleri azaltıldı. Bunun yetersiz olduğu ispatlanınca, hükümet mevduat ödemelerine kısıtlamalar getirdi ve daha zayıf kuruluşların çöküşünü önlemek için sermaye kontrolüne başladı. Bu önlemler ödemeler sistemini hareket edemez hale getirdi ve geniş bir mudi kitlesi eski güvenli liman kuruluşlara, yabancı bankalar dâhil, katılmak için güvenlerini kaybettiler.

Aşırı derecede dolarize olan bankaların bilânçolarının asimetrik bir şekilde pezo cinsinden düzenlenmesi, banka varlıklarının değerinin orantısız düşüşüne ve karşılığında özsermaye kayıplarına neden oldu. Hukuki haciz prosedürlerinin geçici olarak durdurulması ve özellikle dondurulmuş hesaplarının yargı düzenlemeleriyle tamamen dolara çevrilerek mudi hakların onarılması vb., alınan tedbirler, normal bankacılık faaliyetlerine geri dönülemeyeceği algılamalarını güçlendirdi.²⁸

Kriz arifesinde Arjantin bankalarının aktiflerinin %50'sine sahip yabancı bankalar, değişik stratejilerle tepki verdiler. Birçok banka piyasadan çıkmaya karar verdi. Yabancı bankaların büyük kayıpları ve yasalardaki değişiklikler Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde Finansal Hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar değerlendirmelerini etkiledi. Arjantin'de bankacılık sektörü, krizden son derece olumsuz etkilenmiştir. Bu olumsuz etkilerin nedenlerini üç ana grupta toplamak mümkündür:

²⁸ BIS. a.g.e., s. 21.

Finansal Kayıplar: Arjantin’de bankacılık sistemi, pek çok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi finansal risklerin önemli bir bölümünü üstlenmiş durumdaydı. Bu finansal risklerin büyük bir bölümü gerçekleşmiştir. Gerçekleşen finansal riskler arasında faiz hadlerindeki yükselmeden dolayı gerileyen menkul değerler cüzdanının değerini, ekonomik belirsizlik paralelinde tahsili gecikmiş alacaklardaki artışı ve devalüasyondan doğan kambiyo zararlarını sayabiliriz.

Kredibilite Kaybı: Bankacılık sistemine en büyük zararı veren kalemlerden biri bankaların uğradığı kredibilite kaybı olmuştur. Bu kayıp kendisini gerek mevduat, gerekse dış kaynaklarda hızlı bir erimeyle göstermiştir.

Hükümet Hataları: Kriz sonrasında bankacılık sistemi adeta günah keçisi ilan edilmiş ve halk nezdindeki genel prestij kaybına hükümet yetkilileri de gerek beyanlarıyla, gerek uygulamalarıyla destek vermiştir. Burada hükümetin aldığı ve bankacılık sistemi açısından çok tahrip edici etkileri olan tek bir kararı hatırlatmak yeterlidir; 2002 Şubat ayı içinde alınan karara göre, bankalardaki tüm dolar mevduatlarının devalüasyondan önceki kurdan (1\$=1P) pesoya çevrilmesi kararlaştırılmıştır.

Buna karşılık, bankalar döviz kredilerini cari kurdan (1\$=1,4P) pesoya çevireceklerdi. Bu kararın alınmasından yaklaşık bir ay önce açıklanan genel ekonomik önlemler paketinde Devlet Başkanı Duhalde ‘kamu kesimi ve finansal kesim arasında sanayiinin yok edilmesi pahasına yürütülen işbirliğinin sona erdirileceğini’ açıklamıştır.²⁹

Arjantin Krizinden Çıkarılabilecek Sonuçlar: Hükümetlerin tahmin edilemeyen politik kararlarından büyük zararlar doğabilir. Bu konuda, Arjantin olayı kurumsal direncin güçlü yapısına ve özellikle krizlerden önceki yıllarda oluşan denetim kapasitesine ilişkin tedirginlik yarattı. Yabancı bankalar, tahmin edilenden çok daha büyük kayıplar raporlamışlardır. Bu durum, yerel ve yabancı bankalara eşit uygulamaların öneminin altını çizmektedir. Yasal olarak yabancı faaliyetlerinin nasıl yapılandığından bağımsız olarak, yasal, finansal ve itibari

²⁹ E. Alpan İnan. a.g.m., s.77.

konuların yansıması dikkate alındığında, gerilim şartlarında piyasadan çıkmak çok maliyetli olabilir.

Yatırımcı firmaların stratejik karar yapıcılığında ülke riskine ilişkin olarak alınan önlemler özellikle önemli olmaktadır. Ülke riskinin düşürülmesini amaçlayan önlemler açısından, ev sahibi ülke politikalarının bu yöndeki en önemli bileşeni büyüme ve istikrarda kararlılıktır. Diğer bir konu ise, mülkiyet haklarının korunması ve bankalara sahiplikten bağımsız olarak eşit muameledir. Bu bağlamda, uluslararası uyumluluğu olan finansal standartların ve yasaların uygulanmasının ülke riskinin düşürülmesine yardımcı olabileceği ifade edilmektedir.³⁰

³⁰ BIS. a.g.e., s.21.

BÖLÜM II

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİNDE YABANCI BANKALAR

2.1. OSMANLI DÖNEMİ

Osmanlı İmparatorluğu'nda bankaların kurulmasında başlıca etken Hazine'nin borç para gereksiniminin karşılanması olmuştur. Osmanlı döneminde Türklerin ticaret, sarraflık, bankacılık gibi meslekler yerine askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraşmış olmaları ve Osmanlı Devleti'nin sanayi devrimine ayak uyduramaması, ayrıca, esnaf ve sanatkara dayanan kapalı bir ekonomik sisteme sahip olması da bankacılığın gelişimini önlemiştir. Kırım Savaşının kaybedilmesinin ardından, büyük mali sıkıntıya giren Osmanlı hazinesi, ilk kez 1854 yılında dış borçlanmaya gitmiştir. Bu yıla kadar Osmanlı Türkleri “kendi yağında kavrulmak” politikası izlemiştir. Bu başlangıçtan sonra, borçlanmanın hızla devam ettiği ve ödenmesi güçlenen borçlar karşılığında hükümetin bazı vergilerin yetkisini devrettiği görülmektedir.³¹ Osmanlı Devleti, uzun yıllar sürdürdüğü otarşik yapısını kaybederek dışa açık bir ekonomi haline dönüşmüş ve dünya ekonomilerinin etkisi altına girmiştir. Tanzimat dönemi başlangıcında imzalanan dış ticaret anlaşmaları ile bu dışa açılmanın hukuki zemini oluşturulmuştur. Modern anlamda faiz karşılığı para alım-satım işlemleri ile uğraşan ilk bankaların kurulması da yabancıların girişimleri neticesinde olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda kurulmuş ilk banka (İstanbul Bankası) Banque de Constantinople'dur. 1847 yılında kurulmuştur. Tanzimat Fermanı'nın ilanının ardından İngiliz sermaye sahiplerinin arzusu ile, İngiltere kraliçesi'nin 24 Mayıs 1856 tarihli emirnamesiyle (Bank-ı Osmani) Ottoman Bank faaliyete geçmiştir. Banka daha sonra 5 Şubat 1863'te Bank-ı Osmani-i Şahane adını almıştır.³²

³¹ Bkz. Uludağ, İ. 1990. Türkiye Ekonomisi, s.414.

³² Eyüpgiller, S., 1999. Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi, s.10.

Osmanlı Devleti’nde bankacılık alanındaki gelişmeleri, borçlanma bankacılığı, yabancı sermayeyi destekleyen bankacılık ve ulusal bankacılık olmak üzere 3 dönemde incelemek mümkündür. 1863 yılında kurulan Osmanlı Bankası ile İmparatorlukta “borçlanma bankacılığı” biçiminde bir bankacılık dönemi başlamıştır. Bu banka para basmış, devlet gelirlerini toplamış ve devlet giderleri de buradan karşılanmış, imparatorluğa batı kaynaklı dış borçlar bu banka aracılığı ile sağlanmıştır.³³

Yabancı Sermayeyi Destekleyen Bankacılık olarak adlandırılabilen dönem ise, Osmanlı Devleti’nin gelir kaynakları ile ekonomi politikalarının, 1881 Muharrem Kararnamesi ile Düyun-u Umumiye olarak adlandırılan uluslararası bir kuruluşa bırakıldığı ve yabancı sermaye girişinin de hızlandığı bir dönem olmuştur.

1881 Muharrem Kararnamesi sonrasında, Galata’ da devlete borç veren tefeci bankerler tarafından kurulan kısmen yabancı sermayeli bankalar yerlerini yabancı bankalara veya bunların şubelerine bırakmışlar ve Osmanlı bankacılık sektörü, büyük ölçüde Avrupa sermaye gruplarının hakimiyeti altına girmiştir. Muharrem Kararnamesi’nin esasını, hazineye ait gelirlerin üzerinde Avrupa sermaye gruplarının denetiminin kabulü teşkil etmektedir.³⁴

Ulusal Bankacılık dönemi ise, II. Meşrutiyet’ten sonra ortaya çıkan akımların etkisiyle 1908 yılından I.dünya Savaşı’nın son bulduğu döneme kadar olan zaman dilimini kapsamaktadır. Bu dönemde, 11’i İstanbul’da, 13’ü de Anadolu’da olmak üzere toplam 24 ulusal banka kurulmuştur.³⁵ Ancak, ne var ki, bu dönemde uygulanan ekonomik politikaların da desteğiyle kurulan ulusal bankalar, uzun ömürlü olamamış, kredi piyasasına egemen olan güçlü yabancı bankalarla rekabet edemeyerek faaliyetlerine son vermek zorunda kalmışlardır. Osmanlı döneminde, tarım, hammadde ve sanayi sektörleri ülke içinde birbirlerini tamamlayarak dengeli bir biçimde gelişemediğinden sağlıklı bir ekonomik yapının kurulamamış olması,

³³ Yüzgün. A., 1982. Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi, s.12.

³⁴ Tarlan. S., 1986., Tarihte Bankacılık, s.71.

³⁵ TBB. Bankacılar Dergisi, sayı 5

bankacılık kesimini de olumsuz etkilemiş ve kredi piyasasına yabancı bankaların egemen olmasına yol açmıştır.³⁶

Ülkemizde ilk bankaların kuruluş yılı olan 1847'den Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılına kadar geçen süre içinde, para ve kredi piyasasında etkili olan bankalar, daha çok yabancı sermaye tarafından veya yabancı sermaye iştiraki ile kurulmuş olanlardır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan veya şube açmak yoluyla faaliyet gösteren yabancı bankaların, Hazineye borç para vermek, kendi ülkelerinin çıkarlarına hizmet etmek, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli firmaları veya kendi ülkelerinin uyuğunda bulunan işadamlarını finanse etmek gibi amaçları olduğu söylenebilir.³⁷

2.1.1. Osmanlı Döneminde Türk Bankacılık Sisteminde Faaliyet Gösteren Bankalar Tarih Sırasına Göre Şöyle Sıralanmaktadır

A. Cumhuriyet Döneminden Önce Kurulan Yabancı Bankalar:

1. İstanbul Bankası (Bank-ı Dersaadet) (Banque de Constantinople); 1847 yılında kurulmuş, 1852 yılında faaliyetine son vermiştir,
2. Bank-ı Osmani (Ottoman Bank); 1856 yılında kurulmuş, 1863 yılında Bank-ı Osmani-i Şahane'ye katılmıştır,
3. İttihadı Mali (Union Financière); 1859 yılında kurulmuş, çok kısa sürede faaliyetine son vermiştir,
4. Türkiye Bankası (La Banque de Turquie); 1860 yılında kurulmuş, 1861 yılında faaliyetine son vermiştir,
5. Bank-ı Osmani-i Şahane (Osmanlı Bankası A.Ş.) (Ottoman Bank); 1863 yılında kurulmuş, 2001 yılında faaliyetine son vermiştir,
6. Şirket-i Umumiyye-i Osmani (Société Générale de l'Empire Ottoman); 1864 yılında kurulmuş, 1893 yılında faaliyetine son vermiştir,

³⁶ Akgüç. Ö., 1992. 100 Soruda Türkiye' de Bankacılık, s.16.

³⁷ Akgüç. Ö., a.g.e., s.98.

7. Şirket-i Maliye-i Osamniye (The Ottoman Financial Association); 1866 yılında kurulmuş, çok kısa sürede faaliyetin son vermiştir,
8. İtibar-ı Umumi-i Osmani Şirketi (Crédit Général Ottoman) 1868 yılında kurulmuş, 1899 yılında faaliyetine son vermiştir,
9. Avusturya-Osmanlı Bankası; 1871 yılında kurulmuş, 1874 yılında faaliyetine son vermiştir,
10. Avusturya-Türk Bankası; 1872 yılında kurulmuş, 1873 yılında faaliyetine son vermiştir,
11. İstanbul Bankası (The Bank of Constantinople); 1872 yılında kurulmuş, 1894 yılında faaliyetine son vermiştir,
12. Kambiyo ve Esham Şirket- Osmaniyesi (La Société Ottoman de Change et de Vleurs); 1872 yılında kurulmuş, 1899 yılında faaliyetine son vermiştir,
13. Selanik Bankası (Banque de Salonique) (Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası – İnterbank); 1888
14. Midilli Bankası (Bank of Mytilene); 1891 yılında kurulmuş, 1903 yılında faaliyetine son vermiştir,
15. Türkiye Milli Bankası; 1909 yılında İngilizler tarafından kurulmuş, 1913 yılında faaliyetine son vermiştir,
16. İtibar-ı Mali Osmanlı Şirketi; 1910 yılında Fransız sermayesi kontrolünde kurulmuş, ancak uzun ömürlü olmamıştır,
17. Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası; 1910 yılında Strasbourg merkezli bir sermaye grubunun desteğiyle kurulmuş 1914 yılında tasfiye olunmuştur,
18. Osmanlı Ticaret Bankası (Osmanlı Ticaret Şirketi); 1910 yılında Ermeniler tarafından kurulmuş, 1914 yılında faaliyetine son vermiştir.

Not: Bazı küçük bankalar listede yer almamıştır.

Kaynak: Akgüç. Ö., 1992, 100 Soruda Türkiye’ de Bankacılık, S. 115-117

B. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Şube Açarak Faaliyet Gösteren Bankalar:

1. Crédit Lyonnais, Fransa,
2. Deutsche Palestina Bank (Alman-Filistin Bankası), Almanya,
3. British Oriental Bank (İngiliz ark Bankası), İngiltere,
4. Anglo-Palestina Bank (İngiliz-Filistin Bankası), İngiltere,
5. Atina Bankası, Yunanistan,
6. Şark Bankası, Yunanistan,
7. Wiener Bank, Avusturya,
8. Deutsche Orien Bank, Almanya,
9. Sociata Commerciale d'orient (Şark Ticaret Bankası), İtalya,
10. Deutsche Bank, Almanya,
11. Guarantee Trust Co.of New York, ABD,
12. Banco di Roma, İtalya,
13. Banca Commerciale Italiana, İtalya,
14. Banka Marmaroş Blank ve Şürekası, Romanya,
15. Holantse Bank Uni. N.V., (Banque Hollandaise Pour la Méditerranée) (Flemenk Bahriselit Bankası), Hollanda,
16. Banque Française Des Pays Orient (Memaliki Şarkıye Fransız Bankası); Fransa,
17. American Express Co.Inc.; ABD
18. Commercial Bank of the Near East (Şark-ı Karip Ticaret Bankası) İngiltere;
19. Ionian Bank LTD. İngiltere,

Kaynak: Akgüç. Ö., 1992, 100 Soruda Türkiye' de Bankacılık, S. 117-118

2.2. CUMHURİYET DÖNEMİ

Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılında Türkiye' de 22'si ulusal sermayeli, 13'ü ise yabancı sermayeli olmak üzere 35 banka faaliyet gösteriyordu. Sayıca yabancı bankalardan çok olmakla beraber ulusal bankaların çoğu mahalli ihtiyaçlara cevap veren tek şubeli banka niteliğinde idi. Daha geniş bir faaliyet

alanına sahip diğer ulusal bankalar ise ekonominin kredi ihtiyacını karşılayabilecek güce sahip olmadığı için kredi piyasası, mali yapıları daha güçlü olan yabancı bankaların egemenliği altındaydı.³⁸ Ülkemiz, Cumhuriyetin ilanından sonra ekonomik kalkınmaya önem vermiş, sınai ve ticari hayatı canlandırmak amacıyla ulusal bankacılığı geliştirmeye başlamıştır. Bu bağlamda, devlet teşvikiyle, Türkiye İş Bankası ve Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası gibi bankalar kurulmuştur. 1929-1930 dünya ekonomik bunalımın bankacılık üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle, birçok banka faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır. Ülkemizdeki banka sayısı 1932 yılında 60 iken 1945 yılında 40'a düşmüştür. Bu bunalımın ardından, Türkiye devletçilik ilkesini benimsemiş ve Sümerbank, Etibank ve Halk Bankası gibi büyük devlet bankaları bu dönemde kurulmuştur.

II. Dünya Savaşından sonra, 1960'lı yıllara kadar olan dönemde, ekonomik alanda devletçilik politikası yerini, özel sektörün desteklenmesi ve ekonomik kalkınmanın hızlandırılması politikaları almıştır. Bu durum bankacılık sektörüne de yansımış, özel sektör bankacılığı bu dönemde oldukça gelişmiştir. Yapı ve Kredi Bankası (1944), Türkiye Garanti Bankası (1946), Akbank (1948) bu dönemde kurulan bankaların bazılarıdır.³⁹

Planlı Dönem olarak da adlandırılabilen 1960-80 döneminde, Kalkınma Planlarında ortaya konan ilkelere uygun olarak farklı kredi gereksinimlerine cevap verecek ihtisas bankaları faaliyete geçirilmiştir. 1960'lı yılların başları, birçok bankanın faaliyetine son verdiği bir dönem olmuştur. 1960-1964 yılları arasında faaliyetlerine son veren 15 bankanın tasfiyesine gidilmiştir. 1960 yılında, TCMB nezdinde bir bankalar Tasfiye Fonu oluşturulmuş, daha sonra bu fon 1983 yılında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir.⁴⁰

Kalkınma planlarında, ülkede yeterli sayıda ticari banka olduğu görüşü benimsenmiş olduğundan, 1962-80 döneminde yeni ticaret veya mevduat bankası

³⁸ TBB. Bankacılar Dergisi, sayı 5.

³⁹ Akgüç. Ö., a.g.e., s.40-41.

⁴⁰ Akgüç. Ö., a.g.e., s.51-55.

kurulması sınırlandırılmış, ancak sınırlı sayıda özel görevleri olan ticaret bankaları kurulmuştur.⁴¹

1930'lu yıllardan 1980'lere gelinene kadar geçen yaklaşık 50 yıllık sürede, ülkemizde hiçbir yabancı banka kurulmamıştır. 1929 yılından sonra, ülkemizde faaliyete geçen ilk yabancı banka 1977 yılında kurulan Arap-Türk Bankası A.Ş. olmuştur. 1929-1977 yılları arasında, ülkemizdeki yabancı banka sayısı sürekli olarak azalmıştır. Türkiye'de yabancı banka sayısı 1980 ve izleyen yıllarda yeniden artış göstermiştir.⁴²

2.3. 1980 SONRASI DÖNEM VE KRİZLER

Türk mali sistemi 1980 yılından başlayarak uygulamaya konulan liberal politikalar sonucunda önemli ölçüde yapısal değişikliğe uğramış, dinamizm kazanmıştır. Bu gelişimde, selektif kredi politikalarının kaldırılması, mevduat ve kredi faizlerine serbesti tanınması, liberal kambiyo düzenlemeleri gibi deregülasyona yönelik uygulamaların yanı sıra, sektöre ilişkin mevzuat düzenlemelerinin uluslararası normlar seviyesine yükseltilmesi için yapılan çalışmalar da rol oynamıştır. 1980'li yıllarda gerçekleştirilen bankacılık sektörüne girişi, rekabeti ve büyümeyi kolaylaştırıcı yasal ve kurumsal düzenlemelerin de etkisiyle, Türk bankacılık sektörü banka sayısı, istihdam, hizmet çeşitliliği ve teknolojik altyapı konularında hızlı bir genişleme süreci yaşamıştır.⁴³

Diğer taraftan, 1980' li yıllara kadar geçen sürede, mali sistemi bir bütün olarak etkileyen bir kriz yaşanmadığı görülmektedir. Ancak, 1980'lerden itibaren mali sistemdeki liberalizasyon ve ekonomik büyümenin hızlanmasıyla finansal sistemin genişlediği, globalleşmenin de etkisiyle, bankacılık sisteminde kriz olgusunun mali sistemi de tehdit eden bir unsur olarak ortaya çıktığı gözlenmektedir. Türk bankacılık sektöründe de dünya ekonomik konjonktürüne bağlı olarak, 1980'li yıllardan günümüze kadar geçen sürede, bir dizi önemli bankacılık odaklı mali krizler yaşanmıştır. Bu krizlerin en önemlileri; 1982

⁴¹ Akgüç. Ö., a.g.e., s. 62.

⁴² Akgüç. Ö., a.g.e., s.17-77.

⁴³ BDDK. Mayıs 2001. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, s.3.

Bankerler Krizi, 1990 Körfez Krizi, 1994 5 Nisan Krizi, 1997 Asya ve 1998 Rusya Krizleri ve 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleridir.⁴⁴

24 Ocak 1980 Kararları ile finansal serbestleştirme yolunda ilk adımlar atılmış, sisteme giriş serbestleşmiş, bankacılık sektöründe rekabet artırmış, faizlerin serbest bırakılması ve faiz oranlarının piyasada belirlenmesi söz konusu olmuştur. 1982 yılında, banker adı verilen ve piyasa faizi üzerinden çalışan bazı kurumların iflas etmesi, bankeler krizi olarak adlandırılan önemli bir krize neden olmuş ve bu kurumlarla işbirliği içinde olan bazı bankaların uygulamaları neticesinde çok sayıda bankanın mali bünyesinde zaaf yaşanmıştır.

1989 yılında Türk lirasına konvertibilite yolu açılmış, döviz piyasaları kurulmuş ve yatırımcılar Türk lirasından çıkıp dövizle yönelmeye başlamıştır. Bankalar likidite yönetiminin temel ilkelerini göz ardı eden bir şekilde yabancı para cinsinden kaynaklara yönelmişlerdir. 1990'lı yıllarda bankacılık sektörünün dışa açılması ve uluslararası finans sistemi ile bütünleşmesi alanında belirgin bir ilerleme kaydedilmiştir. 1980 yılında 4 olan mali iştirak veya şube statüsündeki yabancı sermayeli banka sayısı 2000 yılında 18'e ulaşmıştır.⁴⁵

1980'lerin 2. yarısından itibaren, kamunun iç borçlanmaya ağırlık verdiği ve Devlet İç Borçlanma Senetlerinin bankalar için de ideal bir yatırım aracı haline geldiği görülmektedir. 1990'lı yıllarda bankacılık hizmetlerindeki çeşitlenmenin, Devlet İç Borçlanma Senetlerinin repo yoluyla fonlanmasındaki ve dövizle ilgili vadeli işlemlerdeki artışın bir sonucu olarak bilanço dışı işlemler hızlı bir gelişme göstermiştir.⁴⁶

1990'lı yıllardan itibaren yabancı sermaye girişleri, özellikle de kısa vadeli sermaye girişlerinde artışlar olmuştur. Sermaye girişleriyle birlikte T.L.'sı aşırı değerlenmiş, bu değerlenme ise bankaların uluslararası finans piyasalarından uygun koşullarda borçlanmasını ve toplanan bu fonların yüksek getirili kamu menkul değerlerine yatırılmasını ya da yurt içi piyasalara kredi olarak verilmesini cazip hale getirmiştir. Söz konusu dönemde Türk bankacılık sisteminin dövizdeki

⁴⁴ Yıldırım, O., Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980-2002): (Nedenleri, Sonuçları ve Ekonomik Etkileri), s.1.

⁴⁵ BDDK, Mayıs 2001, s.3.

⁴⁶ BDDK, Mayıs 2001 s.4

açık pozisyonu da artmış ve 4.9 milyar dolara yükselmiştir. Diğer yandan faiz oranlarının idari kararlarla indirilmeye çalışılması, sisteme çok büyük miktarda likidite sürülmesi ve kamu kağıtlarına vergi getirilmesi döviz talebi artırmış ve Türk Lirasının değer kaybı yönündeki beklentiler yaygınlaşmıştır. Baskı altında tutulan döviz kurları serbest piyasada yükselir iken, yabancı sermaye çıkışlarıyla birlikte de döviz rezervleri hızla erimeye başlamıştır. Kasım 1993 tarihinde resmi rezervler 7.2 milyar dolar seviyesindeyken, 8 nisan 1994 tarihine kadar resmi rezervlerdeki azalış devam etmiş ve bu tarihte 3 milyar düzeyine inmiştir.⁴⁷

1994 yılına gelindiğinde, kurlarda dalgalanma ve devalüasyon, sistemden önemli ölçüde mevduat çekilerek döviz yönelmesi, sistemde büyük bir sıkışıklık yaşamıştır. Merkez Bankası'nın yeterli rezervi olmaması nedeniyle kriz yaygınlaşmış ve tüm bankacılık sistemini ve tüm ekonomiyi tehdit eder hale gelmiştir.

5 Nisan 1994 tarihinden itibaren hükümet tarafından alınan bazı önlemler, kısa vadede toparlanma sürecine katkıda bulunmuş olsalar da bunun sağlıklı bir iyileşme olduğu sonradan anlaşılmıştır. Nitekim bu dönemde görülen iyileşme süreci daha sonra yaşanan krizlerinde temellerini oluşturmuştur. Özellikle hükümetin izlediği politikalarda iki önemli nokta dikkati çekmektedir. İlki kısa vadeli yabancı sermaye girişlerinin teşvik edilmesi ve yurt dışına sermaye kaçışlarının önlenmesi amacıyla faiz oranlarının çok yüksek tutulması, yurt içi borçlanmanın hızlı bir şekilde artmasına neden olmuş ve bunun olumsuz sonuçları da 1990'lı yılların sonunda ortaya çıkmıştır. ikincisi ise, krizin ortaya çıkmasıyla birlikte mevduat hesaplarının tam sigorta kapsamına alınması, bankacılık sektörünü daha sonraki dönemlerde olumsuz yönde etkilemiştir.⁴⁸

1997-1998 Asya ve Rusya Krizleri de, Türkiye' de yüksek faizlere ve ekonomideki daralmaya bağlı olarak donuk ya da problemli kredilerin arttığı gözlenmiştir.

Haziran 1999'da yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu önemli bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Bu kanun ile uluslararası uygulamalara paralel

⁴⁷ Kar. M., www.dtm.gov.tr. Türkiye'ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler

⁴⁸ Kar. M., a.g.m.

olarak bankacılık sektörünün düzenleme, gözetim ve denetimi idarî ve malî özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na devredilmiştir. 19 Aralık 1999 tarihli 4491 sayılı yasa ile, bankalarla ilgili olarak kuruluştan tasfiyeye kadar olan süreçte alınması gereken kararların tamamı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun yetkisine bırakılmış, BDDK'nın özerk statüsü sağlamlaştırılmıştır. Bu bağlamda, Fon kapsamındaki bankalara yönelik yolsuzlukları incelemek üzere operasyonlar başlatılmış, ancak faaliyetteki bankaların bilançolarındaki risk birikimlerine müdahalede yeterince hızlı davranılamamıştır.⁴⁹

Giderek artan cari açıkların sürdürülebilmesi için dış kaynak girişi ön plana çıkmış, ancak 2000 yılında doğrudan yatırım şeklindeki yabancı kaynak girişinin yetersiz oluşu dış borçlanmayı gündeme getirmiştir. Cari işlemlerdeki açıklar birlikte, yılın ikinci yarısında, özelleştirme ve yapısal reformlara ilişkin gecikmeler iç ve dış piyasalarda tedirginliği artırarak, sermaye girişlerini dolayısıyla likiditeyi olumsuz etkileyerek kısa vadeli faiz oranlarının artmasına neden olmuştur. Faiz oranlarındaki yükseliş portföylerinde yoğun şekilde devlet iç borçlanma senedi tutan ve bunları kısa vadeli kaynaklarla fonlayan bazı bankaların mali yapılarını bozmuş ve Kasım ayının ikinci yarısında mali piyasalara güvensizliği artırmıştır. Bu güvensizlikle beraber dövizle yönelen yoğun spekülasyon saldırı, çok yüksek faizle, önemli döviz rezervi kayıplarıyla ve 7.5 milyar dolar büyüklüğündeki IMF kredisi ile atlatılmış, ancak daha sonra olabilecek benzer bir saldırıya karşı savunma gücü büyük ölçüde zayıflamıştır. Krizden üç ay sonra 19 Şubat 2001 tarihinde Başbakan ile Cumhurbaşkanı arasındaki siyasi kriz dövizle ikinci bir spekülasyon saldırı başlatmış, 16 Şubat'ta 27.94 milyar dolar olan Merkez Bankası döviz rezervi, 23 Şubat'ta 22.58 milyar dolara inmiş ve rezerv kaybı 5.36 milyar dolar olmuştur. Kasım krizinde dövizle saldırı yabancılarla sınırlı kalır iken, Şubat krizinde yerlilerinde, özellikle bankaların dövizle saldırdığı görülmüştür. Dövizle yapılan saldırıya dayanma gücü kalmayınca, TCMB'sı 21 Şubat gecesi kurun dalgalanmaya bırakıldığını açıklamıştır.⁵⁰

⁴⁹ BDDK. Mayıs 2001, s.4-5.

⁵⁰ Kar. M., a.g.m.

Kasım 2000 Krizinde likidite riski sistemdeki büyük küçük bütün bankaları etkilemiş, Şubat 2001 Krizinde ise Kasım 2000 krizine yol açan bilançolardaki likidite riski birikimi, kur riskine dönüşmüştür. Ancak, dalgalı kur sistemine geçilmesinin ardından TL'nin yabancı paralar karşısında hızla değer kaybetmesine bağlı olarak, yüksek açık pozisyonla çalışan bankalar önemli boyutta kambiyo zararı ile karşı karşıya kalmışlardır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri, Türkiye'de kapsamlı bir yeniden yapılandırma sürecine gidilmesi gerektiğini göstermiştir. Bankacılık sistemi yeniden yapılandırma programı kapsamında, bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla mali önlemler alınmıştır. Bankaların sisteme girişi, sistemden çıkışı, sermaye yeterlilikleri, organizasyonel yapıları yapılan yasal değişiklikler ile yeniden düzenlenmiş, risk yönetimi ve iç kontrol konularında yönetmelikler yayınlanmıştır. Ayrıca kamu bankalarının özelleştirilmesi gündeme gelmiş ve bu bağlamda özelleştirilmeye hazırlanması çalışmaları uygulamaya konmuştur.

Özetle, özellikle 1990'lı yılların başlarında itibaren, ülkede yaşanan makroekonomik istikrarsızlık, kamu kesimi açıklarında oluşan büyük artış ve bu açıkların yurtiçi piyasalardan yüksek reel faizlerle finansmanı, kamu bankalarının sistemi çarpıtıcı etkileri ve bu gelişmelerin de etkisiyle sektörde risk algılama ve yönetiminin zayıflaması, Türk bankacılık sisteminde ciddi yapısal bozukluklara neden olmuştur.

Söz konusu yapısal bozukluklar şöyle sıralanabilir:

- Özkaynak yetersizliği
- Küçük ölçekli ve parçalı bankacılık yapısı
- Kamu bankalarının sistem içindeki payının yüksekliği
- Zayıf aktif kalitesi (kredi yoğunlaşması, grup bankacılığı ve risklerinin yoğunluğu, kredi ve karşılıklar arasındaki uyumsuzluk)
- Piyasa risklerine aşırı duyarlılık ve kırılganlık (vade uyumsuzluğu, açık pozisyon)

- Yetersiz iç kontrol, risk yönetimi ve kurumsal yönetim
- Saydamlık eksikliği⁵¹

2.4. ŞUBAT 2001 KRİZİNDEN SONRAKİ DÖNEM

Türkiye’de finansal sektör henüz büyüme aşamasındadır. Gelişmiş ülkeler ile karşılaştırıldığında finansal sektör küçük ve sığdır. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelere göre Türkiye’de finansal sektör ortalamanın üzerinde bir büyüklüğe sahiptir.

Tablo 6: 2003 İtibariyle Finansal Sistemde Seçilmiş Büyüklükler (GSYİH'ya oranı, %)

	Dünya	AB	ABD	GOÜ Avrupa	GOÜ L. Amerika	Türkiye
Ticaret bankaları aktifleri	112	173	52	27	45	70
Sermaye Piyasası	230	233	321	40	84	82
Hisse senedi	86	74	130	10	35	27
Borç senetleri	144	159	191	30	49	55
Kamu	56	60	46	27	37	55
Özel	88	99	146	3	12	0
Toplam	342	405	373	67	129	152

Kaynak: World Economic Outlook, 2003, Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Finansal sektörün büyümesini sınırlandıran başlıca nedenler, düşük gelire bağlı olarak düşük tasarruf düzeyi, enflasyonun uzun yıllar yüksek bir düzeyde seyretmesi, finansal araçların ve hizmetlerin yüksek oranda vergilendirilmesi nedeniyle finansal aktiflere olan talebin düşük düzeyde kalması olmuştur.⁵²

2003 yılı rakamlarına göre, Avrupa Birliği ülkeleri kredi kuruluşları (AB15 ülkelerini kapsamaktadır) ile Türk bankacılık sistemi karşılaştırıldığında, Türk bankacılık sisteminin her göstergede geride kaldığı anlaşılmaktadır. Nüfusa oranla

⁵¹ BDDK. Mayıs 2001. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, s.6.

⁵² TBB/Türkiye’de Finansal Sektör ve Bankacılık Sistemi/Mart 2005, s.11.

şube ve personel sayısı gibi hizmet kalitesi ve yaygınlık göstergelerinde de, kişi başına aktif, kredi ve mevduat büyüklüğü gibi göstergelerde de Türk bankacılık sistemi oldukça geridedir.

Avrupa Birliği ülkelerinde toplam aktiflerin milli gelire oranı, ortalama yüzde 300 düzeyinde iken, bu oran Türkiye’de yüzde 70 düzeyindedir. Kredi ve mevduat gibi temel göstergelerde de benzer bir durum söz konusudur.⁵³

Krizi takip eden süreçte, yeniden yapılandırma programı kapsamında, Türk bankacılık sektöründe, özellikle sermaye yeterliliği ve sorunlu aktiflerin çözümlenmesi konularında olumlu gelişmelerin sağlandığı gözlenmektedir. BDDK’nın Ekim 2003 tarihli raporunda, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının toplam maliyetinin 47.2 milyar dolar olduğu belirtilmiştir. Bu yeniden yapılandırma sürecinin kamu maliyesi üzerine getirdiği yük 39.3 milyar dolar olurken özel sektöre maliyeti ise 7.9 milyar dolar olmuştur. Özel sermayeli bankaların yeniden yapılandırılması çerçevesinde, bu bankaların kendi kaynakları ile sermaye yapılarını güçlendirmeleri ve piyasa risklerini sınırlandırmalarına ağırlık verilmiştir. 2001-2003 Eylül döneminde, bu bankalarca 2.7 milyar dolarlık sermaye artışı yapılmıştır. Ayrıca, sorunlu aktiflerin çözümünü hızlandırıcı mekanizmaların hayata geçirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda 2003 kapsamında 2003 Eylül sonu itibarıyla, “İstanbul Yaklaşımı” çerçevesinde 226 firmaya ait 5.1 milyar dolarlık borç yeniden yapılandırılmıştır.⁵⁴

2003 yılından itibaren ekonomide sağlanan olumlu gelişmelere paralel olarak bankacılık sektörünün aktif yapısında önemli değişimler olmuştur. Bankacılık sektörünün takibe dönüşüm oranları, bilanço içinde faiz getirisi olmayan aktiflerin payları ve takipteki alacakların karşılık ayrılmamış kısmının özkaynaklara oranı hızla gerileyerek, sektörün aktif kalitesinin artışına katkıda bulunmuştur.

Genel olarak, makroekonomik değişkenlerdeki olumlu gelişmelerin, arz tarafında bankaları daha düşük likidite ve menkul değer plasmanları ile çalışmaya yöneltmesi, talep tarafında ise krizler nedeniyle ertelenmiş yatırım ve tüketim

⁵³ TBB Ekonomi Çalışma Grubu, Bankacılık Alt Çalışma Grubu Değerlendirmesi. Eylül 2005.

⁵⁴ BDDK. Ekim 2003. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı - Gelişme Raporu VII, s.7-8.

harcamalarının artış eğilimine girmesi, enflasyon ve döviz kurundaki gelişmelerin tüketicilerin alım gücünü görece olarak arttırması, krediler açısından olumlu sonuçlar doğurmuştur. Nitekim, özellikle 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerin ardından belirgin bir daralma sürecine giren kredilerin, 2003 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren hızla yükseldiği ve gerek GSYİH gerekse toplam aktifler içerisindeki payının artış eğilimine girdiği görülmektedir. Bu çerçevede, bankacılık sektörünün en önemli işlevlerinden biri olan hane halkı ve reel sektör finansmanının etkinliği artarken, kredi/mevduat oranında görülen yükseliş bankacılık sektörünün en temel ve en tipik aracılık işlevinin yeniden kazanılması açısından olumlu sinyaller vermiştir.⁵⁵ Piyasadaki faiz dengelerine zarar vererek bankalar arasında haksız rekabete yol açan mevduatlara sınırsız güvence uygulamasının kaldırılarak 50 milyar TL ile sınırlanmış olmasının da önemli bir diğer gelişme olduğu söylenebilir.

Krizlerden sonra uygulamaya konulan dalgalı kur rejimi nedeniyle, kur riskinin piyasa riski içindeki payı azalma eğilimine girmiştir. Dolayısıyla, bankacılık sektörünün yabancı para pozisyonları dengede seyretmekte ve kur riskinden ötürü ilave sermaye yükümlülüğü bulunmamaktadır.⁵⁶

TCMB tarafından yayınlanan 2005 yılı Finansal İstikrar Raporu'nda, Türk ekonomisindeki istikrar ve sürdürülebilir büyümeye bağlı olarak, bankaların kredilerinin ve faiz dışı gelirlerinin artmasının, menkul değerlerden sağladıkları faiz gelirlerinin ise düşmesinin beklendiği ifade edilmiştir.

Kaliteli ve sürdürülebilir karlılık ve sermaye yapısının, bankacılık sektörünün büyümesi açısından en temel noktaları oluşturduğu belirtilen raporda, bankacılık sektörünün aktiflerinin yeniden yapılandırılması, uluslararası rekabet gücünün korunması ve sağlıklı işleyen bir bankacılık sektörünün sağlanması açısından sermaye ve daha güçlü özkaynak yapısının önemini korumaya devam edeceğinin altı çizilmiştir.

1999-2001 yılları arasında üç yıl üst üste zarar eden bankacılık sektörü, 2002 ve 2003 yıllarını tatmin edici karlarla kapatmışlardır. TCMB raporunda, 2004

⁵⁵ TCMB. 2005. Finansal İstikrar Raporu, s.94.

⁵⁶ TCMB. a.g.e., s.100.

yılında bankaların karlılığındaki yükselişin durduğu, ancak 2005 yılında enflasyon muhasebesi uygulamasının sona ermesiyle birlikte, enflasyon muhasebesinden kaynaklanan net parasal pozisyon zararlarının ortadan kalkmasının sektörün net dönem kârını olumlu etkilediği ve bankaların karlılığında yeniden yükseliş gözlemlendiği belirtilmiştir.

Merkez Bankası, düşük enflasyon ortamında daralan kar marjları ve artan rekabet, sektörün bilançolarını yeniden yapılandırarak değişen makroekonomik koşullarda sürdürülebilir gelir kaynaklarını arttırmasını ve operasyonel verimliliğini de sürekli olarak yükseltmesini zorunlu kıldığına işaret etmektedir.

Sonuç olarak, TCMB raporunda, sektörün aktif kalitesindeki iyileşme, yabancı para açık pozisyonlarının kapanması, başarılı karlılık performansı ve daha güçlü sermaye yapısı sonucunda, sektörünün finansal yapısındaki güçlülüğün 2004 yılı sonu itibarıyla son 5 yılın en yüksek seviyesine ulaştığı ve bu durumun 2005 yılında da devam ettiği ifade edilmiştir.

2.4.1. 2004 Yılı İtibarıyla Türkiye’ de Yabancı Bankalar

2004 yılında Türk bankacılık sektöründe 18 özel banka, sektörün toplam bilanço büyüklüğünün yüzde 57’sine sahiptir. Kamu bankalarının sayısı 3 olup, yüzde 35 pay ile sektör içerisindeki ağırlığını korumaktadır. Sektörde sermayesinin tamamı yabancılara ait olan 13 mevduat bankasının toplam bilanço büyüklüğü içerisindeki payı, yüzde 3,4 düzeyindedir.⁵⁷

Yabancı bankaların sayısı yıllar itibarıyla artmasına rağmen aktif paylarında önemli bir değişme olmamıştır. Nitekim, 1980 yılında 4 olan yabancı sermayeli banka sayısı 2000 yılı sonunda 21 olmuştur. Bu sayı 2004 yılı sonunda ise 15’tir.

Türkiye’de yabancı sermayeli bankaların 9 tanesi AB, 2 tanesi ABD, 1 tanesi Bahreyn, 1 tanesi İran, 1 tanesi Libya, 1 tanesi Pakistan kaynaklıdır.⁵⁸

⁵⁷ TCMB. a.g.e., s.51.

⁵⁸ Bankacılar Dergisi. Mart 2005. s.6.

Tablo 7: Türkiye’de Yıllar İtibarıyla Yabancı Banka Sayıları

	1980	1990	2000	2004
YABANCI BANKALAR	4	26	21	15
Mevduat Bankaları	4	23	18	13
Türkiye’de Kurulmuş Bankalar	2	7	5	6
Türkiye’de Şube Açan Bankalar	2	16	13	7
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	0	3	3	2
SEKTÖR	43	66	79	48
Mevduat Bankaları	40	56	61	35
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	3	10	18	13

Kaynak: TBB Bankacılar Dergisi. Mart 2005

Toplam bilanço büyüklüğüne göre, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermayeli 13 mevduat bankasının sektördeki payı, 2003 yılından sonra Türk ekonomisinde ve bankacılık sektöründe sağlanan istikrar, yabancı yatırımcıların sektöre olan ilgisini artırmıştır.⁵⁹

Yabancı payı yüzde 50’nin üzerinde olan bankaların varlık toplamının sektördeki varlık toplamına oranlanmasıyla kontrol gücü esasına göre yapılan hesaplama izleyen tablo’da verilmektedir.⁶⁰

Tablo 8: Türkiye’deki Yabancı Bankaların Sektördeki Payı (%)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
YABANCI PAYI %50’DEN FAZLA OLAN BANKALARIN VARLIK TOPLAMI/TOPL AM VARLIKLAR	3,46	2,89	5,42	3,04	3,10	2,78	3,40

Kaynak: BDDK. Çalışma Raporları 2005/6. Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi, Küresel Gelişmeler ve Türkiye

⁵⁹ TCMB. a.g.e., s.53.

⁶⁰ BDDK. Çalışma Raporları 2005/6. Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi, Küresel Gelişmeler ve Türkiye, s.13.

Trend olarak bakıldığında, yabancı sermayeli bankaların aktif toplamı içindeki payı yüzde 3-5 aralığında seyretmektedir. Bu veriler ışığında, 2004 yılı sonuna kadar, geleneksel olarak Türkiye’deki yabancı payının yüzde 5’in altında seyrettiğini söylemek mümkündür.

2004 sonu itibariyle Türk bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü 228,3 milyar dolar, yabancı sermayeli bankaların toplam aktifleri ise 7,7 milyar dolardır.⁶¹

Tablo 9: Toplam Aktifler (Milyon Dolar)

	1980	1990	2000	2004
Yabancı bankalar	538	1.990	8.403	7.726
Mevduat Bankaları	16.975	52.530	148.045	219.907
Sektör	18.622	57.564	154.947	228.347

Kaynak: TBB Bankacılar Dergisi. Mart 2005.

Yabancı katılımının boyutlarına ilişkin ölçütlerden birisi de yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranıdır. Söz konusu ölçüt, literatürde çok yaygın kullanılmamakla beraber, genellikle anlamlı bir istatistik olarak değerlendirilmektedir.⁶²

Tablo 10: Türkiye’de Banka Sayısı Açısından Yabancı Bankalar (%)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Y.B Sayısı/Sektör Toplamı	34,8	26,5	22,8	24,6	27,8	26,0	27,1

Kaynak: BDDK. Çalışma Raporları 2005/6. Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi, Küresel Gelişmeler ve Türkiye

Tablo 6’den anlaşılaacağı üzere, yabancı sermayeli bankaların sektör toplamı içindeki payı 1995’ten itibaren yüzde 25 etrafında dalgalanmıştır. 1990’da 23 olan yabancı banka sayısı, 1995’te 18’e, 2004 yılı sonu itibariyle 13 kadar gerilemesine rağmen sektörün toplam banka sayısında da yaşanan gelişmelerden dolayı, sektör içindeki payı pek fazla değişmemiştir.

⁶¹ Bankacılar Dergisi. Mart 2005. s.5.

⁶² BDDK. 2005/6. Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi, Küresel Gelişmeler ve Türkiye, s.12.

Aşağıdaki tabloda, yabancı banka şube sayısının toplam şube sayısına oranı ve yabancı bankalarda çalışan personelin sektördeki toplam personele oranı verilmiştir. Şube ve çalışan sayısı açısından da 2001 yılına kadar yabancı bankaların sektör içindeki payının pek fazla değişmediği gözlenmektedir.⁶³

Yabancı sermayeli bankalar sektördeki istihdamın yüzde 5'ine, şubelerin ise yüzde 3'üne sahiptir.

Tablo 11: Türkiye’de Banka, Şube ve Personel Sayısı Açısından Yabancı Bankalar (%)

	1990	2000	2001	2002	2003	2004
Y. Şb. Sayısı/Sektör Toplamı	1,7	1,5	3,4	3,1	3,2	3,2
Y.B Pers. Sayısı/Sektör Toplamı	2,0	2,2	3,2	4,3	4,4	4,5

Kaynak: BDDK. Çalışma Raporları 2005/6. Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi, Küresel Gelişmeler ve Türkiye

2004 sonu itibariyle yabancı sermayeli bankaların toplam kredileri ve mevduatları 3,5 milyar dolar ve özkaynakları 1,5 milyar dolardır.⁶⁴

Tablo 12: Toplam Krediler (Milyon Dolar)

	1980	1990	2000	2004
Yabancı bankalar	179	959	1.438	3.476
Mevduat Bankaları	8.549	23.866	46.219	70.106
Sektör	10.017	27.057	50.919	74.061

Kaynak: TBB Bankacılar Dergisi. Mart 2005.

Tablo 13: Toplam Mevduat (Milyon Dolar)

	1980	1990	2000	2004
Mevduat Bankaları	9.120	32.224	101.884	142.363
Yabancı bankalar	213	768	3.300	3.513

Kaynak: TBB Bankacılar Dergisi. Mart 2005.

⁶³ BDDK. A.g.m., s.13.

⁶⁴ Bankacılar Dergisi. Mart 2005. s.5-6.

Tablo 14:Toplam Özkaynaklar (Milyon Dolar)

	1980	1990	2000	2004
Yabancı bankalar	22	222	810	1.553
Mevduat Bankaları	874	5.175	9.037	30.427
Sektör	1.020	5.842	10.719	34.257

Kaynak: TBB Bankacılar Dergisi. Mart 2005.

2004 sonu itibariyle, yabancı sermayeli bankalarca kullanılan kredilerin sektör payı yüzde 4,7 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 15: Yabancı Sermayeli Bankalarca Kullanılan Kredilerin Sektör Payı (Yüzde)

1980	1990	2000	2004
1,8	3,5	2,8	4,7

Kaynak: TBB Bankacılar Dergisi. Mart 2005.

Söz konusu bankalardaki toplam mevduatın sektöre oranı ise yüzde 2,5 düzeyindedir.

Tablo 16: Yabancı Sermayeli Bankalardaki Mevduatın Sektör Payı (Yüzde)

1980	1990	2000	2004
2,3	2,4	3,2	2,5

Kaynak: TBB Bankacılar Dergisi. Mart 2005.

Yabancı sermayeli bankaların, 2004 sonu itibariyle, özkaynaklarının sektör içindeki payı da yüzde 4,5 olmuştur.⁶⁵

Tablo 17: Yabancı Sermayeli Bankalara ait Özkaynak Sektör Payı (Yüzde)

1980	1990	2000	2004
2,2	3,8	7,6	4,5

Kaynak: TBB Bankacılar Dergisi. Mart 2005.

⁶⁵ Bankacılar Dergisi. Mart 2005. s.5

Seçilmiş rasyolara göre yabancı sermayeli bankaların kredilerinin toplam aktiflere ve özkaynaklarının toplam aktiflere oranı hem mevduat bankaları ortalamasının hem de sektör ortalamasının üzerindedir. Öte yandan, gerek aktif karlılığı gerekse özkaynak karlılığına göre önceki yıllarda yabancı sermayeli bankalar lehine olan fark son dönemde kalmamıştır.⁶⁶

Tablo 18: Toplam Krediler/Toplam Aktifler (Yüzde)

	1980	1990	2000	2004
Yabancı bankalar	33,3	48,2	17,1	45,0
Mevduat Bankaları	50,4	45,4	31,2	31,9
Sektör	53,8	47,0	32,9	32,4

Kaynak: TBB Bankacılar Dergisi. Mart 2005.

Tablo 19: Takipteki Krediler/Toplam Krediler (Yüzde)

	1980	1990	2000	2004
Yabancı bankalar	0,0	0,6	0,6	0,8
Mevduat Bankaları	0,0	1,1	4,6	0,7
Sektör	0,0	1,2	4,3	0,7

Kaynak: TBB Bankacılar Dergisi. Mart 2005.

Tablo 20: Dönem Net Karı (Zararı)/Özkaynaklar (Yüzde)

	1980	1990	2000	2004
Yabancı bankalar	50,0	24,5	6,2	11,5
Mevduat Bankaları	23,1	23,7	-55,4	14,7
Sektör	24,2	22,5	-43,7	13,8

Kaynak: TBB Bankacılar Dergisi. Mart 2005.

Tablo 21: Dönem Net Karı (Zararı)/Toplam Aktifler (Yüzde)

	1980	1990	2000	2004
Yabancı bankalar	2,1	2,7	0,6	2,3
Mevduat Bankaları	1,2	2,3	-3,4	2,0
Sektör	1,3	2,3	-3,0	2,1

Kaynak: TBB Bankacılar Dergisi. Mart 2005

⁶⁶ Bankacılar Dergisi. Mart 2005. s.7

2.4.2. Türkiye’de Yabancı Bankalar Açısından Düzenlemeler

Türkiye’de yabancı bankalarla Türk bankaları arasında düzenlemeler açısından bir ayırım bulunmamaktadır. Yabancı bankaların Türkiye’de faaliyet göstermesine ilişkin hususlar 4389 Sayılı Kanunun 7 maddesinin birinci ve üçüncü fıkralarında düzenlenmiştir. Buna göre:

1. Türkiye’de bir bankanın kurulmasına veya yurt dışında kurulmuş bir bankanın Türkiye’de ilk şubesinin açılmasına, Kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan kararla izin verilir. İzin için yapılacak başvurulara ve iznin verilmesine ilişkin esas ve usuller Kurumca düzenlenecek yönetmelikle belirlenir. Kuruluşa veya Türkiye’de şube açılmasına ilişkin izinler, izin tarihinden itibaren bir yıl içinde faaliyete geçilmemesi halinde geçersiz olur.

3. Türkiye’de şube açmak suretiyle faaliyet gösterecek yurtdışında kurulu bankaların;

a) Türkiye’ye ayrılan ödenmiş sermayelerinin (2) numaralı fıkranın (d) bendinde belirtilen miktardan az olmaması,

b) Kuruldukları veya faaliyette bulundukları ülkelerde mevduat kabul etmelerinin veya bankacılık işlemleri yapmalarının yasaklanmamış veya kısıtlanmamış olması, şarttır.

Uygulamada yabancı bankaların Türkiye’de şube açma talepleri hakkında ilgili ülke gözetim otoritelerinin görüşü alınmaktadır. Ayrıca, Kanunun 3’ncü madde 10’ncü fıkrasına dayanılarak yapılacak ikili anlaşmalarda bu hususa ilişkin hüküm konulabilmektedir.⁶⁷

2.4.3. 2005 Yılı ve Yabancı Bankaların Türk Bankalarına İlgisindeki Hızlı Artış

Türkiye’nin AB’den üyelik görüşmeleri için tarih almış olması ve ekonominin hızlı bir büyüme sürecine girmiş olmasının da etkisiyle, 2005 yılına

⁶⁷ Bankacılar Dergisi. Mart 2005. s.8-9

gelindiğinde bankacılık sektörüne yabancı sermayenin ilgisinin yoğunlaştığı gözlenmektedir.

7 Mart 2005 tarihinde The Banker dergisi'nde yer alan bir yazıda, Türkiye'de finans sektörünün Avrupa Birliği'ne üyelik beklentilerinden olumlu etkileniyor olması nedeniyle, Avrupa bankalarının Türkiye'de potansiyel satınalma hedeflerini yakından incelemekte oldukları ifade edilmiştir. Yazıda, son yıllarda gerçekleştirilen ekonomik ve yapısal reformların enflasyonu on yıllardır ilk kez tek haneli rakamlara çektiğinin altı çizilirken, bu durumun bir istikrar platformu yaratarak yabancı bankaların Türk pazarındaki büyük imkanlara yeniden ilgi duymalarına neden olduğunu belirtilmiştir.

Söz konusu yazıda, daha önceki yıllarda Avusturya, İtalya ve diğer Avrupa ülkelerinden bankaların Orta Avrupa pazarına akın etmelerine benzer şekilde, şimdi ilginin Türkiye'ye kaymış görüldüğüne vurgu yapılmıştır. 10 yıl önceki Orta Avrupa'dan farklı olarak Türkiye'de son derece gelişmiş ürünlerin kullanıldığı ileri düzeyde bir bankacılık sektörünün mevcut olduğu ifade edilen yazıda, henüz yabancı bankaların sektör içinde ciddi bir paya sahip olmadığı, ancak bu durumun değişmek üzere olabileceği belirtilmiştir.

2005 yılı başlarında yabancı bankalarca gerçekleştirilen alımlarla yabancı payının artmaya başladığı belirtilen yazıda, bunun bir başlangıç olduğu ve bankacılık çevrelerinin oranının 2007 sonu itibariyle yüzde 25'lere ulaşmasının, müteakip yıllarda ise daha da yükselmesinin beklendiği ifade edilmiştir. Yazının sonuç kısmında ise, Avrupa Birliği üyelik müzakerelerinin, Türk ekonomisi için doğru politikaların uygulanması açısından ve Türk bankacılık sektörünü ihtiyaç duyulan yabancı sermayeye açması bakımından, uzun vadeli bir çıpa vazifesi göreceğine dikkat çekilmiştir.⁶⁸

⁶⁸ The Banker. Mart 2005. "EU entry preparations make Turkey an attractive target" s.8

2.4.3.1. BNP Paribas - TEB Ortaklığı

Nitekim, 10 Şubat 2005'te Fransız BNP Paribas ile TEB Mali Yatırımlar arasında imzalanan anlaşma ile Türk Ekonomi Bankası'nın yüzde 84.25'ine sahip olan TEB Mali Yatırımlar'ın yüzde 50'si BNP Paribas'a devredilmiş, bu devir neticesinde BNP Paribas, Türk Ekonomi Bankası'nda yüzde 42,125 oranında dolaylı pay sahibi olmuştur. Avrupa'nın önde gelen bankalarından biri olan BNP Paribas'nın, TEB Mali Yatırımlar'ın sermayesinin yüzde 50'sini temsil eden 9 milyar 50 milyon adet hisseyi 216.8 milyon dolara satın aldığı ve iki kuruluş arasında yapılan anlaşma ile BNP Paribas'nın, Türk Ekonomi Bankası'nın yanı sıra TEB Yatırım, TEB Leasing, TEB Factoring, TEB Sigorta, TEB Portföy Yönetimi ve Amsterdam'da bir Hollanda bankası olarak faaliyet gösteren The Economy Bank NV'de de pay sahibi haline geldiği ifade edilmiştir.⁶⁹

BNP Paribas ile imzalanan ortaklık anlaşmasının ardından bankanın ortaklık yapısı tabloda gösterildiği şekilde oluşmuştur.

Tablo 22: BNP Paribas ile Anlaşma Sonrası TEB'in Ortaklık Yapısı

ORTAK ADI-UNVANI	57,800,000,000,000 TL. SERMAYEDE PAYI	ORANI
TEB MALİ YATIRIMLAR A.Ş. (*)	48,698,936,575,904	% 84.25
Borsada İşlem Gören	8,765,710,280,896	% 15.17
Diğer Ortakların Pay Toplamı	335,353,143,200	% 0.58
GENEL TOPLAM	57,800,000,000,000	% 100.00

(*) 10 Şubat 2005'te gerçekleşen birleşme ile TEB Mali Yatırımlar'ın %50'si BNP Paribas'ya devredilmiş, bu devir neticesinde BNP Paribas TEB'in %42,125 oranında dolaylı pay sahibi olmuştur.

Kaynak: www.teb.com.tr

Anlaşmanın imzalanmasının ardından bankadan yapılan açıklamada, Yönetim Kurulu düzeyinde eşit ağırlıklı temsil prensip olarak benimsendiği, Yönetim Kurulu'nda TEB Mali Yatırımlar'ın hakim iki ortak grubundan dörder

⁶⁹ www.radikal.com.tr. 12/02/2005

üyenin ve doğal üye olarak Genel Müdürün bulunacağı bildirilmiştir. Açıklamada, 2004 sonu itibariyle 87 olan şube sayımızın 2005 sonu itibariyle 100'e, 2007'de ise 150'ye ulaşmasının hedeflendiği, açılacak şubelerin büyük ölçüde KOBİ ve bireysel bankacılık müşterilerimize hizmet sunma amacı taşıyacağı ifade edilmiştir.

2.4.3.2. Fortis Grubu - Dışbank Ortaklığı

2005 yılında ikinci olarak, 11 Nisan 2005 tarihinde, Avrupa'nın önde gelen finans gruplarından Fortis, Türkiye'nin 7. büyük özel bankası Dışbank'ın ana hissedarları ile bankanın yüzde 89,3 oranındaki hisseleri satışına ilişkin olarak anlaşmıştır. Taraflar arasında bu amaçla imzalanan anlaşmanın, Dışbank bünyesindeki Dış Yatırım, Dış Portföy, Dış Leasing, Dış Factoring, Dışbank Malta ve Doğan Emeklilik'i de kapsadığı bildirilmiştir.

Özellikle Benelüks ülkelerinde (Belçika, Hollanda, Lüksemburg) lider bir konuma sahip olan Fortis, Avrupa'nın en büyük 20 finans kuruluşu arasında yer almaktadır. Bankacılık ve sigortacılık alanlarında faaliyet gösteren bir finansal hizmetler grubu olan ve 52,000 çalışanı bulunan Fortis'in 31 Mart 2005 tarihi itibariyle aktif büyüklüğü 571 milyar Euro, piyasa değeri ise 28.6 milyar Euro seviyesindedir.

İmzalanan satınalma anlaşması dolayısıyla bir açıklamada bulunan Fortis CEO'su Jean-Paul Votron, Türkiye'nin 70 milyonu aşkın genç ve dinamik nüfusu, güçlü girişimcilik geleneği ve ekonomide kök salmış çok sayıda KOBİ'siyle büyük ve hızla gelişen bir pazar olduğunu ve şirketinin bu fırsatı değerlendirerek stratejik bir yatırım gerçekleştirdiğini belirtmiştir.⁷⁰

Fortis Grubunun Tarihçesi

12 Aralık 1990 günü Hollanda'da AMEV / VSB ile Belçika'daki AG Group Avrupa'nın en büyük finans kuruluşunu oluşturmak üzere bir antlaşma imzaladı.Yeni kuruluşa Latince 'sağlam', 'güçlü', 'kararlı' anlamına gelen Fortis adı verildi.

⁷⁰ www.milliyet.com.tr. 12/04/2005.

Birleşmedeki her kuruluş kendi sektöründe lider durumundaydı; AG Group, Belçika sigorta sektöründe, AMEV Hollanda ve uluslararası sigorta pazarında, VSB Hollanda'da perakende pazarında başarılı bir mevduat bankasıydı.

Bankacılık faaliyetlerini banka satın alarak geliştiren Fortis, 1993 yılında Belçika'nın ASLK-CGER bankasında denetimi sağlayan oranda hisse aldı. 1997 yılında Hollanda'daki kurumsal bir banka olan MessPierson'ı alımı, Fortis'in özel, şirket ve yatırım bankacılık faaliyetlerini önemli ölçüde güçlendirdi ve çok sayıda varlık yönetimi müşterisine ulaşmasını sağladı. Son olarak, 1998 yılında Belçika'nın prestijli bankası Generale Bank'ı satın aldı. 2000 yılı itibariyle, ASLK-CGER, Generale Bank, VSB Bank and MeesPierson (MeesPierson Özel Bankacılık hariç) bünyeye entegre edildi. Bugün hepsi Fortis Bank ismi altında faaliyet göstermektedir. Fortis ayrıca 2000 yılında Banque Generale du Luxembourg'daki sermaye kontrolü hissesinin % 97.73'üne sahip oldu. 2001 senesinde, Fortis'i Benelüks bölgesinde en büyük sigorta şirketi konumuna taşıyan AMEV ASR birleşmesinin ardından, 2002 yılında Fortis İntertrust Group'u aldı.

Benelüks bölgesi dışında, Fortis'in 15 yıllık geçmişinde birçok ortak girişim ve işbirliği gerçekleşti. Avrupa'da, Fortis İspanya'nın en büyük bankalarından biri olan "La Caxia" ve Portekiz'in en büyük özel bankası olan Banco Comercial Portuques (BCP) ile ortaklıklar kuruldu.

Son yıllarda Fortis Asya'da da ortaklıklar gerçekleştirdi: Malezya'nın en büyük finansal hizmetler grubu olan Maybank ile ortak bir şirket kurdu, China Insurance Group ile hayat sigortası ortaklığına imza attı ve Şangay'da Haitong Securities ile stratejik ortaklık gerçekleştirildi. Bunları 2004 yılında Muang Thai ile Tayland'da, 2005'te Portekiz'deki BCP ile yapılan ortaklıklar izledi.

Fortis, son olarak, Dışbank'ın %93,3 orandaki hissesini 2005 yılında satın alarak Türk finans sektöründe güçlü bir yer elde etti

Fortis grubunun 1990'daki 2.5 Milyar Euro borsa değeri ve 20 bin çalışanı, 2005 yılında 31,4 Milyar Euro'ya ve 56 bine ulaştı.

Fortis ülke dışında satın alma ve ortaklıklar yoluyla, ülke içinde ise organizasyondaki en iyi uygulamaları geliştirerek büyüdü. Organik büyümeyi gerçekleştirmek her zaman Fortis'in önemli bir hedefi oldu. Bireysel şirketleri güçlendirmek için, hem şirketler arasındaki hem de ulusal sınırlar ötesindeki bilgi ve deneyim alışverişini gitgide arttıran Fortis, ürünlerini aynı anda farklı kanallardan satmayı amaçlayan bir strateji izlemektedir..

Bu çerçevede, Fortis, hem Avrupa'da hem de dünyada rekabet avantajına sahip olduğu ve büyüme sağlayabileceği Bankasürans, Kurumsal Bankacılık, Leasing, Factoring, Özel Bankacılık ve Portföy Yönetimi gibi iş alanlarında yoğunlaşmaktadır.

Hisseleri Amsterdam, Brüksel ve Lüksemburg Borsalarında işlem gören, ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nde ADR programına dahil olan Fortis, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, Almanya, İngiltere, Norveç, Yunanistan, Portekiz, Polonya, İspanya, İsviçre, İtalya gibi pek çok Avrupa ülkesinin yanı sıra, ABD, Çin, Meksika, Hong Kong, Japonya ve Brezilya gibi dünyanın farklı ve büyük ekonomilerinde hizmet vermektedir.

Global ölçekte niş marketlerde karlı faaliyetler geliştirmede başarılı olan Fortis, bilanço düzenlemeli, aktif ve borç yönetimi sayesinde düşük bir risk profiline sahip. Ayrıca Fortis maliyetleri kontrol altında tutmak konusunda da yetkinliğini kanıtlamıştır.

Günümüzde Benelüks ülkelerinde lider pozisyonunda olan Fortis, Avrupa'nın en büyük 20 finansal kuruluşundan biridir.⁷¹

2.4.3.3. Yapı Kredi Bankasının Koç-UniCredito Tarafından Alımı

2005 yılında üçüncü olarak, 8 Mayıs 2005 tarihinde, Çukurova Holding A.Ş. ve çeşitli Çukurova Grubu şirketleri ve Mehmet Emin Karamehmet ile Koç Finansal Hizmetler A.Ş. ve Koçbank Nederland N.V. arasında Yapı Kredi bankası'nın hisselerin yüzde 57.4'ünün satışına ilişkin olarak sözleşme imzalandığı duyurulmuştur.

⁷¹ www.fortis.com.tr

Devir işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi için onayına başvurulmuş Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 11 Ağustos 2005 tarihinde Yapı Kredi'deki Çukurova Grubu şirketlerine ve TMSF'ye ait toplam yüzde 57.4 oranındaki hissenin Koçbank'a devrine izin vermesinin ardından 28 Eylül 2005'te bankanın olağanüstü genel kurulu yapılarak, işlem tamamlanmıştır.

Devir işleminde, Yapı Kredi'nin hisselerinin yüzde 100'ü için 2 milyar 59 milyon Euro'luk bir değerin baz alındığı ve Koçbank'ın, devraldığı yüzde 57.4'lük hisse karşılığında 1 milyar 182 milyon Euro ödeme yaptığı, böylece, Yapı Kredi Bankası'nın yüzde 57.4 hissesinin Koç-Unicredito ortaklığının sahip olduğu Koç Finansal Hizmetler'e satış ve devir işlemi gerçekleştirildiği bildirilmiştir.

Hisse devir sözleşmesi ile, Yapı Kredi'nin, Yapı Kredi Bank (Deutschland), Yapı Kredi Moscow, Banque De Commerce Et De Placements, Yapı Kredi Bank Netherland, Yapı Kredi Sigorta, Yapı Kredi Emeklilik, Yatırım ve Finansal Hizmetler, Yapı Kredi Holding, Yapı Kredi Yatırım, Yapı Kredi Faktoring A.Ş., Yapı Kredi Finansal Kiralama A.Ş., Yapı Kredi Portföy Yönetimi A.Ş., Yapı Kredi Bank-Koray Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş., Yapı Kredi Yatırım Ortaklığı A.Ş., A-Tel Pazarlama ve Servis Hizmetleri A.Ş., Digital Platform İletişim Hizmetleri A.Ş., Fintur Technologies B.V. Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş., Turkcell Holding A.Ş., Süper On-Line Uluslararası Elektronik Bilgilendirme ve Haberleşme Hizmetleri A.Ş., Yapı Kredi Kültür-Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., Bankalararası Kart Merkezi A.Ş. ve Kredi Kayıt Bürosu A.Ş.'deki hisseleri de devredilmiştir.

Böylelikle, Yapı Kredi Bankasının Koç-UniCredito tarafından alımı dolayısıyla Yapı Kredi Bankası'nın yüzde 57,4'ün yüzde 50'si Unicredito'nun olmuştur.

İki banka birleşmesinin ardından, birleşmiş banka, Ziraat Bankası, İş Bankası ve Akbank'ın ardından sektörün dördüncü büyüğü konumuna gelmiş oldu.⁷²

⁷² www.milliyet.com.tr. 10/05/2005, www.sabah.co.tr 28/09/2005.

2.4.3.4. Garanti Bankası - GE Consumer Finance Ortaklığı

2005 yılında, dördüncü olarak, 25 Ağustos tarihinde, Garanti Bankası'nın yüzde 25.5 oranındaki hisselerinin 1 milyar 556 milyon Dolar'a General Electric'in iştiraki olan GE Consumer Finance (GECF)'e satılmak üzere hisse devir sözleşmesi imzalandığı açıklanmıştır. Garanti Bankası hisselerinin tamamının değerinin 6 milyar 100 milyon dolar olarak hesaplandığı kaydedilen açıklamada, satışa konu hisselerin toplam bedelinin 1 milyar 555.5 milyon dolar olarak belirlendiği, ayrıca, GECF Garanti Bankası'nın kurucu hisselerinin %49.2'sini 250 milyon USD tutarında bir bedel ile satın alacağı ifade edilmiştir.

Açıklamada, Doğuş Grubu ve GE'nin Garanti Bankası'nda eşit ortaklık prensipleri çerçevesinde birlikte hareket etmek üzere anlaşmaya vardıkları vurgulanarak, bu kapsamda Banka yönetim kurulunun 5 üyesinin Doğuş Grubu tarafından, 4 üyesinin ise GE tarafından önerilmesi ve genel müdürün ortak kararla belirlenmesi konusunda anlaşma sağlandığı belirtilmiştir.

1948'den bu yana Türk pazarında bulunan GE'nin, uçak motoru üretimi ve geliştirilmesi gibi yüksek teknoloji alanları da dahil olmak üzere, bir dizi sektörde faaliyet gösterdiğine dikkat çekilen açıklamada, ortaklığın, GECF'nin Avrupa'daki, özellikle de gelişen pazarlardaki büyüme stratejisini destekler nitelikte olduğu, Garanti Bankası'nın faaliyette olduğu Rusya, Romanya ve Hollanda'nın yanı sıra, diğer pazarlardaki stratejik işbirliği olanaklarının da değerlendirilmesine fırsat tanıdığı ifade edilmiştir.⁷³

Garanti Bankası tarafından yapılan açıklamada, GECF'nin, dünyanın en büyük holding şirketi olan General Electric Corporation (GE)'in altı temel iş kolundan biri olduğu ve GE'nin de 675 milyar dolara yaklaşan aktif büyüklüğü ve 350 milyar dolarlık piyasa değeri ile çok az sayıda kuruluşun sahip olabildiği AAA kredi notuna sahip olduğu ifade edilmiştir. Açıklamada, GECF, dünya çapında mağaza kredi kartları, tüketici kredileri, banka kartları, otomobil kredisi ve leasing, ipoteğe dayalı konut kredileri (mortgage), kurumsal seyahat ve harcama kartları, borç konsolidasyonu ve kredi sigortası gibi pek çok finansal üründe

⁷³ www.garanti.com.tr 25/08/2005.

tecrübe sahibi bir kurum olduğu, ayrıca, GE'nin gücü ve uluslararası deneyimi, Garanti'nin Türkiye ve bölge konusundaki birikimleriyle birleştiğinde, yeni ürün ve hizmetler sunarak büyüme yeteneğini daha da artıracakı belirtilmiştir.

Garanti Bankası'nın açıklamasında, GECF ile ortaklık sonucu Türk bankacılık sektöründe lider konumuna oturmayı hedefleyen bankanın, öncülüğü temsil eden farklı duruşunu Türkiye sınırları dışına taşıyarak uluslararası arenaya global bir bakış açısıyla çıkma hedefinde olduğu, Garanti'nin kaliteli insan kaynağı, yönetim anlayışı, güçlü markası, üstün teknolojik yapısı ve geniş dağıtım ağı, GE'nin büyümesi için de güçlü bir platform sunduğu belirtilmiştir.

2.3.3.5. Şekerbank - Rabobank International Holding Ortaklık Girişimi

2005 yılında son olarak, yine Ağustos ayı sonlarında, Şekerbank'ın çoğunluk hisselerinin satışı için, banka ana ortağı Şekerbank Personeli Munzam Sosyal Güvenlik Vakfı ile Rabobank International Holding arasında hisse satım anlaşması imzalandığı bildirilmiştir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan, 15 Eylül'de yapılan basın açıklamasında, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 15.09.2005 tarih ve 1696 sayılı kararı ile Şekerbank T.A.Ş. hisselerinin %51'inin, Rabobank Nederland'ın %100'üne sahip olduğu Rabobank International Holding B.V. tarafından devralınması 4389 sayılı Bankalar Kanununun 8 inci maddesinin (2) numaralı fıkrasının (a) bendi ve Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmeliğin buna ilişkin hükümleri uyarınca uygun görüldüğü ifade edilmiştir.⁷⁴

Konuya ilişkin olarak Şekerbank'tan yapılan açıklamada da, Rabobank'ın Türk bankacılık sektörüne tecrübesini, sermayesini ve uzmanlığını getirerek Şekerbank'ın pazar payını ve gücünü artıracakı, Şekerbank perakende bankacılık çerçevesinde konut kredileri, KOBİ finansmanı ve özellikle tarım ve gıda sektörlerine ağırlık vereceği ifade edilmiştir. Açıklamada, dünyanın tek AAA kredi notuna sahip özel sektör bankası Rabobank'ın katılımıyla Şekerbank'ın, müşterilerine, çalışanlarına ve banka emeklilerine daha uzun ve sağlıklı bir gelecek temin edeceği belirtilmiştir.

⁷⁴ BDDK - Basın Açıklaması. 15/09/2005.

Ancak, nihayetinde, Şekerbank ile Hollandalı Rabobank arasında bankanın çoğunluk hissesini satma konusundaki görüşmelerde anlaşma sağlanamadığı bildirilmiştir. Şekerbank 3 Nisan 2006'da yaptığı açıklamada, yeni ortaklık görüşmeleri için muhtemel yatırımcılara veri odasını yeniden açacağını duyurdu.

2.3.3.6. Finansbank - Natonal Bank of Greece Anlaşması

Türkiye'nin sekizinci büyük bankası Finansbank'ta hisse satışında anlaşma sağlandı. Yunanistan'ın en büyük bankası National Bank of Greece (NBG), Finansbank'ın yüzde 46 hissesini 2.3 milyar Euro'ya (yaklaşık 2.8 milyar dolar) almak üzere anlaşma imzaladı. Anlaşmaya göre, Finansbank'ın tamamı için yaklaşık 5 milyar Euro fiyat belirlendiği ortaya çıkıyor. Natonal Bank of Greece ve Finansbank, Türkiye ile Yunanistan arasındaki en büyük ticari anlaşmaya imza atmış oldu.⁷⁵

National Bank of Greece (NBG) Yunanistan'ın en eski ve en büyük ticari bankası. 1841'de kuruldu, 1880'den bu yana Atina'da borsaya kote durumda. Bankanın hisseleri, 1999'dan beri New York borsasında da işlem görüyor.

NBG'nin uzmanlık alanı mortgage kredisi olurken, bu alandaki en önemli adımı 1998 yılında attı. National Mortgage Bank of Greece'i bünyesine katarak konut kredilerinde yükselişe geçti. NBG, aynı zamanda bireysel bankacılığın da Yunanistan'daki en iddialı ismi olarak biliniyor.

İştirakleriyle birlikte bir holding görünümünde olan grubun, inşaat ve turizm alanlarında da yatırımları bulunuyor. Yunan Merkez Bankası kurulmadan önce, 1928 yılına kadar, banka para basma faaliyetlerinde bulunuyordu.

Banka hisselerinin yüzde 74.4'ü ulusal ve uluslararası kurumsal ve bireysel yatırımcıların elinde bulunuyor. Geri kalan hisseler ise Yunanistan'daki bazı emeklilik fonları ve kamu kurumları ile bankanın kendi iştirakleri arasında paylaşıyor. Piyasa değeri yaklaşık 16 milyar dolar olan NBG'nin Yunanistan'da

⁷⁵ ntvmnsnbc.com/ 04 Nisan 2006 Salı

590 şubesi bulunurken, 1.316 ATM'si var. NBG, 12 farklı ülkede faaliyet gösteriyor.⁷⁶

Yabancı sermayeli bankaların sektör toplamı içindeki payına ilişkin olarak kullanılan diğer bir ölçüm yöntemi ise, her bankadaki yabancı payını bankanın aktif toplamı ile çarpmak suretiyle elde edilecek genel toplamı sektörün aktif toplamına bölmek olacaktır. Böyle bir yaklaşımda kontrol gücü esası dikkate alınmamaktadır ve kontrol gücü esasına göre yapılan hesaplama kadar yaygın olmasa bile bu yöntem de literatürde kullanılmaktadır. Bu ölçütün dezavantajı çapraz ortaklıklar nedeniyle hesaplanmasının bazı ülkeler için karmaşık olması ve bu nedenle uluslararası karşılaştırmaları güçleştirmesidir. Ancak, ülke bazında bu şekilde yapılacak bir hesaplamanın aydınlatıcı olduğu düşünülmektedir. Söz konusu yaklaşıma göre yapılan hesaplama aşağıda yer alan tabloda sunulmaktadır. Söz konusu tabloda, Haziran itibarıyla verilen oran, yukarıda anlatıldığı üzere, son dönemlerde yaşanan gelişmelerle bazı yerli bankaların belli oranlarda yabancılara geçmiş olduğu dikkat alınarak yapılan hesaplama değildir. KoçBank-UniCredito Ortaklığından dolayı %50, TEB'in BNP Paribas tarafından alımı dolayısıyla %50, DışBank'ın Fortis Grubu tarafından satın alınmasıyla %89,3, Yapı Kredi Bankasının Koç-UniCredito tarafından alımı dolayısıyla yüzde %57,4'ün %50'si, Garanti Bankasının GE grubu tarafından alımı nedeniyle %25,5'i ve Şekerbank'ın doğrudan blok alım sayesinde %36,5'inin Rabobank'a geçtiği dikkate alınarak yapılan hesaplama değildir. Bu hesaplama göre, 2004 yıl sonuna göre yaklaşık dört misli artış söz konusudur.⁷⁷

Tablo 23: Yabancı Payının Hisse Oranları Dikkate Alınarak Hesaplanması (%)

	2002	2003	2004	HAZ. 2005
TOPLAM AKTİF İÇİNDEKİ YABANCI PAYI	3,05	2,73	3,33	12,3

Kaynak: BDDK. Çalışma Raporları 2005/6. Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi, Küresel Gelişmeler ve Türkiye

⁷⁶ http://www.milliyet.com.tr/2006/04/04/son/son_eko03.asp

⁷⁷ BDDK. 2005/6, s.15.

2005 yılında ekonomik performansın iyileşmesi bankacılık sisteminin bilançosuna da olumlu yansımış ve bankacılık sistemi istikrarlı büyümesini 2005 yılında da sürdürmüştür. .

Aralık 2005 itibarıyla bankacılık sisteminde ilk 10 bankanın sektör payı yüzde 84'ten yüzde 85'e yükselmiştir. Kamu bankalarının toplam aktifler içerisindeki payları ise 4 puan gerileyerek yüzde 31 seviyesine inmiştir. Yabancı sermayeli bankaların payı ise 2 puanlık artışla yüzde 5 düzeyine yükselmiştir. Yabancı yatırımcıların bankacılık sistemine olan ilgileri 2005 yılında somut yatırıma dönüşmüştür. Bazı yatırımcılar stratejik ortaklık yoluyla, bazıları ise yönetim hakkını almak suretiyle bankacılık sistemine yatırım yapmışlardır. Ortaklık paylarının dağılımına göre, Aralık 2005 itibarıyla bankacılık sektöründe ödenmiş sermayenin yüzde 15'i yabancılara ait duruma gelmiştir.

Yabancı bankaların Türk bankalarına ilgisi 2006 yılında da devam etmiştir. 2006 yılı Haziran ayı itibarıyla son 2 yılda Türk bankalarıyla Yabancı bankalar arasında gerçekleşen ortaklık ve/veya hisse satış işlemleri aşağıda özetlendiği şekilde gelişmiştir: Finansbank'ın yüzde 46'sının, Yunanistan'ın aktif büyüklüğü açısından en büyük bankası olan National Bank'a 2.3 milyar Euroya satışı için anlaşma imzalandı; Denizbank, stratejik opsiyonların tespiti için danışman olarak JPMorgan'ı yetkilendirdi; Akbank farklı büyüme alternatiflerinin değerlendirilmesi çalışmalarında bulunmak ve görüşmeler yapmak üzere UBS Limited'e yetki verdi; Şekerbank ile Hollandalı Rabobank arasında bankanın nihayetinde çoğunluk hissesini satma konusundaki görüşmelerde anlaşma sağlanamadı. Şekerbank 3 Nisan 2006'da yaptığı açıklamada, yeni ortaklık görüşmeleri için muhtemel yatırımcılara veri odasını yeniden açacağını duyurdu; İsraili Bank Hapoalim Cıngıllıoğlu'na ait C Bank'ın yüzde 57.55'ini 113 milyon dolara satın aldı. Yeni bankanın adı Bank Pozitif oldu; İtalyan Unicredit ile Koç Holding'in yarı yarıya ortaklığı olan Koçbank, Yapı Kredi Bankası'nın yüzde 57.42'sini 1.182 milyar Euro bedelle satın aldı. Yapı Kredi'nin o günkü toplam değeri 2.059 milyar Euro olarak belirlenmişti; Garanti Bankası'nın ana hissedarı Doğu Holding, General Electric'in (GE) iştiraki GE Consumer Finance ile, bankanın yüzde 25.5 hissesinin 1.556 milyar dolara satılması konusunda anlaşmaya vardı. Bu rakam Garanti'nin tamamı için 6.1 milyar dolara karşılık geldi; Bankacılık ve sigortacılık sektörlerinde

faaliyet gösteren Hollanda-Belçika finansal grubu Fortis, Dışbank'ın yüzde 89.3 hissesini satın alınması konusunda bankanın aralarında Doğan Holding ve Doğan ailesinin de bulunduğu hissedarları ile anlaşma imzaladı. İşlemin toplam değeri 985 milyon Euro değerindeydi; Fransız BNP Paribas, Türk Ekonomi Bankası'nın (TEB) yüzde 84.25'ine sahip olan TEB Mali Yatırımlar'ın yüzde 50'sini 216.8 milyon dolara satın aldı. Böylece BNP Paribas, TEB'in de yüzde 42.12'sine sahip oldu.

Bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması ve artan istikrar ortamıyla Türkiye'ye yabancı bankalar tarafından tekrar bir ilgi olduğu görülmektedir. Mali disiplin, düşen enflasyon oranı ve kamunun borçlanma gereğinin azalmasıyla gerileyen reel faizler Türkiye'de bankacılığın yönünü değiştirmektedir. Son iki yıldır, menkul değerler cüzdanının banka aktifleri içindeki payı sürekli gerilemekte buna karşın kredilerin payı artmaktadır. Yabancı bankaların Türkiye'de hazine kâğıtlarına yatırım yapabilmeleri için ulusal sektörde fiziksel bir varlığın bulunması gerekmemektedir, ancak finansal istikrar devam ederse ve bankalar gerçek aracılık işlevlerine dönebilirlerse, müşteri portföyü ve şube ağı önemli olacaktır. Nitekim sektörde son dönemlerde bireysel ve konut kredilerinin önemi giderek artmaktadır. Bu nedenle, olumlu beklentilere sahip yabancı oyuncuların sektöre bir an önce girmek suretiyle piyasadan pay kapmaya çalıştıkları düşünülmektedir. Dezenflasyon, istikrar, kar etme isteği ve Türkiye'nin büyüme potansiyelinin yanı sıra Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik sürecinin de bu ilgiyi artırdığı yaygın olarak kabul edilmektedir.

Sektöre 2004'ten sonra giriş yapan yabancı bankaların piyasanın belli bölümüne hizmet veren orta ölçekli bankaları öncelikle tercih ettikleri gözlenmektedir. Ayrıca, geniş şube ağı ve yüksek müşteri potansiyeli olan bankalar da ilgi görmektedir. Yabancı bankaların sadece kurumsal müşterilere hizmet eden yerli bankalara değil aynı zamanda bireysel ve konut kredilerinde deneyimi olan bankalara da yönelmektedirler. Önümüzdeki dönemlerde, kamu bankaları da özelleştirilme yoluyla yabancı katılımına maruz kalırsa, sektördeki yabancı bankaların ağırlıklarının ciddi ölçüde artması gündeme gelebilir. Bütün bu gelişmelere rağmen Türk bankacılık sektöründe bazı yapısal sorunlar devam etmektedir. Ölçek olarak Türk bankacılık sektörü çok küçüktür. Türkiye'de bulunan bazı yabancı bankaların ana ülkedeki aktif büyüklükleri Türk bankacılık

sektöründen daha büyüktür. Öte yandan, bankacılık işlemleri üzerindeki kamusal yükler, son dönemlerde kaydedilen olumlu gelişmelere rağmen, hala oldukça yüksektir. Bu durum, finansal sisteme erişimi zayıflatmakta ve bankalar açısından da önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

Merkez Bankası'nın 2005 Yılı Raporu'na göre, yabancı bankaların ülkemizde bireysel bankacılığa ağırlık vermeleri ve yıl içinde gerçekleşen satınalma ve birleşmelerle, yabancı bankaların hem şube ağıнын genişlemesine hem de personel sayısının artmasına yol açtığı ifade edildi. Bankacılık sisteminde payı en çok artan yabancı bankalar, sektörün en kârlı banka grubu olarak da ön plana çıktı. 2004'te 241 milyon YTL kârı bulunan yabancı bankaların, 2005 yılı toplam kârları 510 milyon yeni liraya yükseldi. Yabancı bankaların kârlarındaki artışta, özellikle bankacılık sektöründeki yabancı paylarının yükselmesi etkili oldu. Artan faiz gelirleri de bu tabloya katkı yaptı. Mevduat hacminde en yüksek artış kaydedilen grup da yabancı bankalar oldu. Aralık 2005'te, bir önceki yılın aynı dönemine göre, yabancı bankaların mevduatlarında, reel bazda yüzde 97 oranında artış meydana gelirken, toplam mevduat hacmi içindeki payları da yüzde 2,5'ten yüzde 4,1'e çıktı. Söz konusu dönemde, mevduatlardaki artış, özel bankalarda yüzde 22, kamu bankalarında ise yüzde 8 olarak gerçekleşti.⁷⁸

Raporda, 2004 ve 2005 yıllarında açılan kredilerin banka gruplarına dağılımına bakıldığında, özel ve kamu bankalarınca açılan kredilerin reel bazda yüzde 39 artış gösterdiği, buna karşılık yabancı bankaların açmış olduğu kredilerdeki artış yüzde 104'e ulaştığı ifade edildi. Yabancı bankaların açmış olduğu kredilerdeki bu artışta, kredi tabanlarını yükseltmek istemelerinin yanı sıra sistemde göreceli olarak büyük bir banka olan Fortis Bank'ın yabancı mevduat bankası grubuna dahil edilmesi de etkili oldu. Bankaların menkul değerler portföyüne göre de kamu bankalarında yüzde 4.6, özel bankalarda yüzde 25.8, yabancı bankalarda ise yine Fortis Bank'ın etkisiyle yüzde 74.2'lik artış meydana geldi. 2005 yılı bankacılık sektöründe, bilanço içi verilere göre hesaplanan pozisyon açığı 12 milyar dolara yükseldi. Bu dönemde kamu bankaları 1,7 milyar dolar, özel bankalar 9,2 milyar dolar, yabancı bankalar 853 milyon dolar, TMSF kapsamındaki bankalar 63 milyon dolar, kalkınma ve yatırım bankaları da 116

⁷⁸ TCMB. Faaliyet Raporu. Nisan 2006. 103-105.

milyon dolar pazisyon açığı verdi. Rapora göre 2004'te 2.7 milyar YTL kâr eden kamu bankaları, 2005 yılı 2.9 milyar yeni lira kârla geride bıraktı. Konjonktürel gelişmelerle birlikte düşen faiz oranları, kamu bankaları faiz gelirlerini etkileyerek, gelir artışının sınırlı kalmasına yol açtı. Kamu bankalarının artan takipteki alacaklar provizyonu ve azalan toplam menkul değerlerden alınan faizler sebebiyle de dönem net kârlarında düşük bir artış sağlandı. Özel bankaların ise 2004'te 2.8 milyar YTL olan toplam kârları, 2005 yıl 1.9 milyar yeni liraya geriledi. Özel bankaların kârlarındaki bu azalma, büyük ölçüde artan diğer faiz dışı giderler ile diğer provizyonlar kaleminden kaynaklandı. Bu dönemde, sermaye piyasası işlemlerinden doğan gelirler de faiz oranlarındaki düşüşe paralel azaldı.⁷⁹

Yaşanan gelişmeler ışığında, Türk Bankacılık sisteminde, ekonomik ve politik istikrara paralel olarak, önümüzdeki dönemde yabancı sermayenin ilgisinin devam edeceği ve önümüzdeki 1-2 yıl içinde yabancı sermayeli bankaların sektör toplamı içindeki payının yüzde 20-30'lara yükseleceği ifade edilmektedir.⁸⁰

⁷⁹ TCMB, Faaliyet Raporu, Nisan 2006, 103-105.

⁸⁰ NTVMSNBC, 12/04/2005 – 08/07/2005.

BÖLÜM III

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE ÇOKULUSLU BANKACILIK ALANINDA SON YILLARDA YAŞANAN GELİŞMELER

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye özelindeki gelişmeler bakımından aydınlatıcı olabileceği varsayımıyla, gelişmekte olan diğer bazı ülkelerdeki süreçler irdelenecektir. Bu bağlamda, ele alınacak ülkeler, sırasıyla, Brezilya, Arjantin, Meksika ve Çin Halk Cumhuriyeti'dir.

3.1. BREZİLYA

Brezilya'da, 1980'lerden 1990'ların başına kadar yaşanan yüksek enflasyon döneminin ardından 1994'de uygulanmaya başlanan, Real Plan'la ekonomik istikrar sağlanmıştır. Bununla birlikte, kamu bankalarında devam eden bozulma süreci ve bazı büyük özel bankalarda ortaya çıkan yapısal zayıflıklar nedeniyle hükümet, merkez bankası ile birlikte bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasına yönelik ciddi tedbirler almak zorunda kalmıştır. Bu çerçevede kamu bankaları özelleştirilmiş ve sorunlu özel bankalara müdahale edilmiştir. Yeniden yapılandırma süreci, ülkedeki toplam banka sayısı, kamunun sistemdeki ağırlığının azalması ve yabancı bankaların ağırlığının artması olmak üzere üç alanda önemi değişikliklere yol açmıştır. 1990'ların başında Brezilya ekonomisi geniş kapsamlı bir liberalizasyon sürecine girmiş ve bu süreçte yabancı yatırımcıların ülkeye girmelerine imkan tanınmıştır. 1970 ve 1980'lerde Brezilya'ya yabancı mali kurumların girişi yatırım bankalarında ve kiralama şirketlerinde azınlık hissesi elde etmekle sınırlı kalmıştır. 1988 Anayasası'nda yabancı kuruluşların yeni acentalar kurmaları ve ülkedeki kurulu finansal kuruluşlarda sermayelerini artırmaları yasaklanmıştır. Bununla birlikte, gerçekleştirilen yasal düzenlemeyle bu kısıtlamaların uluslararası anlaşmalardan

kaynaklanan zorunluluklar ve Brezilya hükümetinin çıkarına alınan kararlar karşısında uygulama alanı bulamayacağı kabul edilmiştir. Meksika Krizine bağlı olarak 1995 yılında bankacılık krizinin çıkması üzerine Brezilya hükümeti, sorunlu bankaları devralmaları ve ulusal bankacılık sistemini iyileştirilmeleri için bazı yabancı bankaların ülkeye girişine izin vermiştir. Bankacılık sektörünün yabancılara açılmasındaki en önemli etkenler; ürün ve hizmet arzını artırmak suretiyle rekabetin hızlandırılması, böylelikle sektörün daha etkin çalışmasını sağlamak ve maliyetleri azaltmak, faiz marjlarının azalmasını sağlamak için kredi operasyonları ve risk değerlemelerinde kullanmak üzere daha modern teknolojiyi transfer etmek olmuştur.⁸¹

Yabancı bankaların, bankacılık sektörüne girişi, sistemde konsolidasyon sürecini hızlandırmış ve Aralık 1995’de 240 olan banka sayısı Aralık 2002’de 166’ya düşmüştür. Diğer yandan, en büyük 10 bankanın toplam aktifler içindeki payları Aralık 1995’de yüzde 63,4 iken, Aralık 2002’de yüzde 75,7’ye yükselmiştir.⁸²

**Tablo 24: Brezilya Bankacılık Sektörü Yoğunlaşma Oranları
(Toplam Aktiflerin Yüzdesi Olarak)**

	En Büyük 2 Banka	En Büyük 5 Banka	En Büyük 10 Banka	En Büyük 20 Banka
1994	33.41	49.91	62.82	75.70
1995	30.46	50.44	63.39	75.34
1996	29.14	50.95	62.73	75.56
1997	30.76	51.46	63.74	78.77
1998	34.64	55.81	69.77	83.31
1999	33.03	54.72	69.27	83.30
2000	31.17	57.09	74.58	88.22
2001	27.08	53.19	71.84	86.38
2002	28.88	57.96	75.74	89.09

Kaynak: L. De Paula ve A. J. Alves . 2003. s.13

⁸¹ <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/pdf/51.pdf.s.25>.

⁸² L. de Paula ve A. J. Alves (2003) The determinants and effects of foreign bank entry in Argentina and Brazil: a comparative analysis. s.13.

Avrupa bankalarının 1990 sonrasında Latin Amerika ülkelerine yönelik olarak yapılan Doğrudan yabancı yatırımların yüzde 42'si Brezilya'da gerçekleşmiştir. Konuya ilişkin olarak yapılan çalışmalarda bunun en önemli nedenleri şöyle sıralanmaktadır:

1. Ekonomik birlik, Avrupa parasal birliği (EMU) uygulanması ve euronun tedavüle girmesi, Avrupa bankalarında bir yeniden yapılandırılma sürecini zorunlu kılmış ve bu nedenle, bazı bankalar sektördeki konumlarını güçlendirmek için yurtdışına açılmayı tercih etmişlerdir. 1990'ların ikinci yarısından sonra Güneydoğu Asya ülkelerinde ortaya çıkan finansal kriz ve bazı AB ülkeleri arasında birleşme ve devralmayı engelleyen düzenlemelerin var olması, Avrupa bankalarının Latin Amerika'yı tercih etmelerinde etkili olmuştur. Latin Amerika'da faaliyet gösteren yabancı bankalar arasında özellikle İspanyol bankalarının ağırlığı fazladır. Banco Bilbao Vizcaya (BBV), Banco Santander ve Banco Central Hispanico gibi büyük İspanyal bankaları Latin Amerika ülkelerinde agresif bir büyüme stratejisi benimsemişlerdir.

2. Latin Amerika'da 1990'ların başında gerçekleştirilen deregülasyon sürecine paralel olarak yapılan ekonomik ve politik reformlar ile kamu sektörü reformlarının önemli bir kısmını oluşturan özelleştirme süreci, yabancı şirketlerin temel sektörlerle girmelerinde etkili olmuştur. Bu etkenler, aynı zamanda, Avrupa bankalarını da Latin Amerika'ya çeken faktörler arasında önemli yer tutmuştur.

3. Aracılık marjlarının gelişmiş ülkelere göre Latin Amerika bankacılık sektöründe daha yüksek olması, karlılıklarını artırmak isteyen Avrupa finansal kuruluşları için önemli bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Nitekim, 1988-95 döneminde Brezilya'da yerel bankaların aktifler üzerinden ortalama marjları (net faiz gelirinin toplam aktiflere oranı) yüzde 6,6, Arjantin'de ise yüzde 9,9 olarak gerçekleşirken, aynı dönemde OECD ülkelerinde sözkonusu oran yüzde 2,80 düzeyinde kalmıştır.

4. Latin Amerika'da 1980'ler ve 1990'ların başında yaşanan yüksek enflasyon döneminin bankalara kolay kar elde etme olanağı sunmuş olması, bankaların maliyetlerini azaltmak fazla bir baskı hissetmemelerine neden olmuştur. Dolayısıyla, bölgede banka etkinliği gelişmiş ülkelere göre düşük kalmıştır Yerel

bankaların operasyon maliyetlerinin aktiflere oranı 1992-97 yılları arasında ortalama yüzde 5.5 olarak gerçekleşirken, G3 ülkelerinde bu oran yüzde 1.7, Doğu Asya’da yüzde 1.6, Orta Avrupa’da ise yüzde 4.1 olarak gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, banka etkinliğinin sağlanmasından fayda bekleyen finansal kuruluşlar için Latin Amerika önemli fırsatlar yaratmıştır.⁸³

Brezilya’da yabancı bankaların sektörün toplam aktifleri içerisinde 1994’te yüzde 7.2 olan payı 2001 yılında yüzde 30’a kadar yükselmiştir. Brezilya’da yabancı bankalar 2002’de toplam aktiflerin yüzde 27,4’ünü yerel özel bankalar yüzde 36,9’unu, kamu bankaları yüzde 34,7’sini elinde tutmaktadır.

Tablo 25: Brezilya Bankacılık Sektöründe Piyasa Payları
(Toplam Aktiflerin Yüzdesi Olarak)

	1994	1998	2000	2001	2002
Yabancı Kontrolündeki Bankalar	7.16	18.38	27.41	29.86	27.38
Özel Yerel Bankalar	41.21	35.29	35.23	37.21	36.93
Kamu Bankaları	18.17	11.37	5.62	4.30	5.87
Caxia Economica Federal	14.98	17.02	15.35	10.97	11.66
Brezilya Merkez Bankası	18.28	17.44	15.63	16.76	17.12
Kredi Koperatifleri	0.20	0.50	0.76	0.90	1.04
Toplam	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Kaynak: L. De Paula ve A. J. Alves . 2003. s.20

Brezilya’da yabancı bankaların sisteme girmesiyle bu bankaların toplam mevduat içindeki payı Aralık 1994’te yüzde 4,58’den Aralık 2002’de yüzde 19,82’ye yükselmiştir.⁸⁴

⁸³ L. de Paula ve A. J. Alves (2003) a.g.m., s.8-10.

⁸⁴ L. de Paula ve A. J. Alves (2003) a.g.m., s.20.

**Tablo 26: Brezilya Bankacılık Sektöründe Piyasa Payları
(Toplam Mevduatın Yüzdesi Olarak)**

	1994	1998	2000	2001	2002
Yabancı Kontrolündeki Bankalar	4.58	15.14	21.14	20.14	19.82
Özel Yerel Bankalar	39.35	33.08	33.93	35.33	36.60
Kamu Bankaları	16.45	13.26	7.36	7.15	7.46
Caxia Economica Federal	24.35	20.52	19.49	19.09	16.92
Brezilya Merkez Bankası	15.11	17.41	17.05	16.98	17.73
Kredi Kooperatifleri	0.16	0.59	1.03	1.31	1.52
Toplam	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Kaynak: L. De Paula ve A. J. Alves . 2003. s.20

Brezilya’da yabancı bankaların sisteme girişindeki hızlı artışla, uluslararası piyasalardan fon temininin kolaylaşacağı, finansal sistemin şoklara daha dayanıklı hale geleceği, yeni finansal ürün ve teknolojileri ile yeni yönetim tekniklerinin sisteme kazandırılacağı ve bankacılık sektörünün genel olarak operasyonel etkinliğinin artacağı yönünde başlangıçta oluşan beklentilerin karşılanmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu alanda yapılan çalışmaların ortaya koyduğu bulgular, sürdürülebilir büyüme ve yatırımlar için finansman yaratma kapasitesi olarak da tanımlanabilecek olan finansal sistem etkinliğinin artmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, bankacılık sektörüne yabancı bankaların girmesi ne sektörde ne de ekonomide finansal istikrarın sağlanmasında etkili olmamıştır. Brezilya’da yabancı bankaların sektöre girmesiyle, kredi hacminin artması, portföy tercihlerinin çeşitlenmesi, finansal sektörün sağlamlığının temin edilmesi ile etkinliğinin daha fazla artması gibi beklentiler tam anlamıyla gerçekleşmemiştir. Ayrıca, Brezilya’da yabancı bankaların finansal krizleri önlediğine ilişkin somut bir veri de bulunmamaktadır. Bankacılık sektörünün istikrarı hükümet tarafından belirlenen döviz ve faiz kurları ile sağlanmış, bu durum bankaların risklere göre gerekli pozisyonu almalarını sağlamıştır.⁸⁵

⁸⁵ L. de Paula ve A. J. Alves (2003) a.g.m., s.21.

Tablo 27: Brezilya Bankalarının Performans Kriterleri (1998-2001)

	Aktif Karlılığı				Özkaynak Karlılığı				Net Faiz Marjı			
	DP	FE	FB	Toplam	DP	FE	FB	Toplam	DP	FE	FB	Toplam
1998	1.09	0.42	0.12	0.42	11.02	4.75	1.91	4.85	2.62	2.83	0.91	1.97
1999	1.12	0.36	0.35	0.54	10.20	3.57	5.24	5.77	2.67	3.47	1.64	2.47
2000	1.09	0.51	0.33	0.35	10.58	5.24	5.23	3.98	2.28	0.58	1.35	1.80
2001	1.34	0.99	0.28	0.73	12.27	9.86	4.30	7.94	2.89	3.39	1.32	2.35

Kaynak: L. De Paula ve A. J. Alves . 2003. s.24

DP: en büyük 4 özel banka (Bradesco, Itaú, Unibanco ve Safra), FE: en büyük 6 yabancı banka (Santander, ABN Amro, BankBoston, HSBC, Citibank ve Sudameris), FB: en büyük 3 federal sermayeli kamu bankası (Banco do Brasil, CEF ve BNDES)

Brezilya’da yapılan son çalışmalar yerel ve yabancı bankaların benzer operasyonel özellikler taşıdıklarını göstermiştir. Son dönemde yabancı bankalar yerel özel bankalara göre kredi tahsisinde daha katı politikalar izlemişlerdir. Brezilya’da yabancı bankaların girişine bağlı olarak beklenen kredi genişlemesi gerçekleşmemiştir. Bu duruma neden olan bir etken de Brezilya’da ve diğer gelişmekte olan ülkelerde gerçekleşen finansal krizlerdir. Ayrıca, yapılan bazı çalışmalar gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların yerel bankalara göre daha etkin çalıştığını göstermekte ise de Brezilya’da operasyonel maliyet ve karlılık açısından yabancı bankaların daha etkin çalıştıklarını gösteren somut veriler bulunmamaktadır. Diğer yandan, Brezilya’da yabancı bankaların net faiz marjları yerel özel bankalardan daha büyüktür. Yabancı bankaların girişine bağlı olarak artan rekabet net faiz marjında beklenen düşüşü sağlamamıştır.⁸⁶

Tablo 28: Brezilya’da Bankaların Kullandırdıkları Kredilerin Aktiflerine Oranı (% olarak) 1998-2001

	DP	FE	FB	Toplam
1998	42.27	40.63	43.99	42.89
1999	41.77	42.18	48.64	42.98
2000	47.17	43.76	49.73	46.11
2001	49.86	46.12	35.49	42.85

Kaynak: L. De Paula ve A. J. Alves . 2003. s.24

DP: en büyük 4 özel banka (Bradesco, Itaú, Unibanco ve Safra), FE: en büyük 6 yabancı banka (Santander, ABN Amro, BankBoston, HSBC, Citibank ve Sudameris), FB: en büyük 3 federal sermayeli kamu bankası (Banco do Brasil, CEF ve BNDES)

⁸⁶ L. de Paula ve A. J. Alves (2003) s. 24.

3.2. ARJANTİN

Arjantin bankacılık sektörü, Brezilya bankacılık sektörüne benzer şekilde hiperenflasyonla uzun yıllar mücadele edildikten sonra, 1980'lerin sonunda önemli ölçüde değişmiştir. Arjantin'de devlet 1991 yılında para kurulunu benimsemiş, aynı zamanda bir çok reform gerçekleştirmiştir. 1995 yılının başında Meksika Tekila Krizinin etkisiyle Arjantin finansal sistemi transformasyon sürecine girmiştir.

1991 yılından bu yana uygulanan para kurulu sistemi Arjantin bankacılık sistemini önemli ölçüde etkilemiştir. Bunun dışında, para kurulu uygulamasının başlangıcını izleyen beş yıl içinde Arjantin bankacılık sisteminde bir dizi reform da yapılmıştır. Böylece, 1991'den bugüne Arjantin bankacılık sistemi hem yapısal özellikleri, hem de aktif-pasif yapısı itibariyle ciddi değişiklikler geçirmiş durumdadır. İlk olarak 1992'de, bir finansal reform programı uygulamaya konulmuştur. Bu programın üç ayağı vardı. Buna göre,

a) Bankaların sermaye yeterlilik rasyoları uluslararası standartlara (Basle Komite) yükseltilmiştir.

b) Yeni karşılık oranları tespit edilmiş (munzam karşılık oranları pasiflerin vade yapısıyla ters orantılı olarak yeniden düzenlendi) ve özerk bir denetim organı oluşturulmuştur.

c) Sektöre girişi engelleyen kurallar kaldırılmış ve sistemin daha rekabetçi bir yapı kazanmasına çalışılmıştır.

1992 yılında uygulamaya konulan bu finansal reform çabaları bankaların mali yapısını önemli oranda güçlendirmiştir. Bu aşamadan sonra, 1993'te kamu bankalarının özelleştirilmesine geçilmiştir. Bu süreç 1995 Meksika krizi sonucu oluşan Tekila etkisinden sonra daha da hızlandırılmış ve 1996 sonunda büyük ölçüde tamamlanmıştır. Böylece, finansal reform ve özelleştirme süreci 1991-1996 arasında bankacılık sisteminde hem kamu bankalarının payını azaltmış, hem de sektörde yoğunlaşmayı artırmıştır. 1991'de sistemde 167 banka varken, bu sayı

1996'da 122'ye gerilemiştir. Aynı dönem itibarıyla kamu bankalarının sistemdeki payı da yüzde 61'den yüzde 38'e gerilemiştir.⁸⁷

Bankacılık sektöründe güvenin yeniden sağlanması için mevduat sigortasının getirilmesi, etkin olmayan bankaların özelleştirilmesi, verimli olmayan kuruluşların tasfiyesi veya konsolidasyonu ve denetimin güçlendirilmesine ağırlık verilmiştir. Bu süreçte yabancı bankalar Arjantin bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasında önemli rol oynamışlardır. 1989 ve 1994 yılları arasında 1980'lerde yüksek enflasyon ve dış kısıtlara bağlı olarak mali sistemdeki bütün yerel ve dış operasyonlara getirilen düzenleyici kısıtlamalar kaldırılmıştır. Böylelikle, yabancı bankaların mevduat toplama ve yabancı para cinsinden (dolar) kredi verme imkanı doğmuştur. 1990 öncesinde Arjantin'de çok az yabancı banka faaliyet göstermiştir. Anılan dönemde yabancıların finansal sistemdeki payı yüzde 15'ler civarında gerçekleşmiştir. Yatırımları düzenleyen kanunda yabancı sermaye ile yerli sermaye arasındaki ayrımcılığı ortadan kaldıran hükümlerin yer alması yabancı bankaların sisteme girmesinde etkili olmuştur.⁸⁸

Tekila krizi, Arjantin bankalarının sayının azalmasına yol açmıştır. 1994 yılı itibarıyla ülkede toplam 6 kamu sermayeli banka ve bunların 907 şubesi bulunurken 2001 yılında kamu sermayeli banka sayısı 2'ye bunların şube sayısı da 614'e gerilemiştir. Aynı durum özel sermayeli yerel bankalar için de geçerlidir. 1994 yılında ülkede 66 özel sermayeli yerel banka ve bunlara ait 1193 şube bulunurken 2001 yılında bu rakamlar sırasıyla 32 ve 742'ye gerilemiştir. Ancak, söz konusu dönemde, yabancı sermayeli bankalar açısından durum farklıdır. Ülkede 1994 yılında 31 yabancı sermayeli banka ve bu bankalara ait 360 şube bulunurken 2001 yılına gelindiğinde, yabancı sermayeli banka sayısı 39'a ve bu bankaların şube sayısı da 1831'e yükselmiştir.

⁸⁷ <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/pdf/42.pdf>

⁸⁸ L. de Paula ve A. J. Alves (2003) a.g.m., s.14.

Tablo 29: Arjantin’de Kamu, Özel ve Yabancı Sermayeli Bankalar ve Şubeleri 1994-2001

	1994		1996		2001	
Finansal Kuruluşlar	Kuruluş	Şube	Kuruluş	Şube	Kuruluş	Şube
Kamu Sermayeli bankalar	6	907	3	553	2	614
Özel Sermayeli Yerel Bankalar	66	1198	53	1807	32	742
Yabancı Bankalar	31	360	39	275	39	1831

Tekila krizi aynı zamanda önemli miktarda banka mevduatının ülke dışına çıkmasına neden olmuştur. Bankacılık sistemi üzerindeki ciddi stres, merkez bankasının zorunlu karşılık oranlarını düşürmesine ve mevduatlara güvence getirmesine sebep olmuştur. Banka sayısının azalması sektörde yoğunlaşma oranlarının artmasına neden olmuştur. En büyük 10 bankanın toplam mevduatları içindeki payı 1994 sonunda yüzde 50,6’dan 2001 sonunda yüzde 73,4’e yükselmiştir.

Tablo 30: Arjantin Bankacılık Sektörü Yoğunlaşma Oranları (Toplam Mevduatların Yüzdesi Olarak)

	En Büyük 5 Banka	En Büyük 10 Banka	Diğer Bankalar
1990	41.2	54.1	45.9
1994	37.0	50.6	49.4
1998	48.9	70.5	29.5
2000	52.0	73.3	26.7
2001	49.9	73.4	26.6

Kaynak: L. De Paula ve A. J. Alves . 2003.

Süregelen özelleştirme programı ile banka özelleştirmeleri hızlandırılmış, 1992-1994 yılları arasında sadece 3 kuruluş özelleştirilirken, 1995-1999 yılları arasında 15 kuruluş özelleştirilmiştir. Özelleştirilen bankalar daha çok yerli yatırımcılar tarafından alınırken, yabancı bankalar açısından da mevcut bankaları almak suretiyle sektöre girmelerinde önemli bir araç olmuştur. Bunların yanında merkez bankası yabancı yatırımları çekmek için merkez bankası denetime ilişkin

düzenlemeler getirmiştir. Bankaların asgari yüzde 11,5 risk bazlı sermaye tutmaları öngörülmüştür. Arjantin’de Brezilya’ya benzer şekilde liberalizasyon süreci sonrasında bankacılık sektöründe yabancı bankaların ağırlığı artmıştır. Özellikle Avrupa bankalarının sektördeki ağırlığı büyük olmuştur. Yabancı bankaların bankacılık sektöründeki ağırlığının artması Arjantin bankacılık sektöründeki rekabetçi yapıyı değiştirmiştir. Yabancı bankalar tarafından kontrol edilen bankalar özellikle ticari ve bireysel kredi piyasalarında piyasa paylarını artırmaktadır. Yabancı bankalar genellikle yerel bankalarla aynı tür faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Arjantin’de yabancı bankalar da yerel bankalar gibi kredi piyasasında agresif büyüme politikaları uygulamak suretiyle faaliyet göstermişlerdir Arjantin’de yabancıların bankacılık sektörüne girmeleriyle mevduat ve kredilerdeki payları Kasım 1994’de sırasıyla yüzde 16,1 ve yüzde 16,2’den Aralık 2001’de yüzde 51,8 ve 48,4’e yükselmiştir.⁸⁹

Tablo 31: Arjantin Bankacılık Sektöründe Piyasa Payları (%)

Finansal Kurumlar	Kasım 1994		Aralık 2001	
	Mevduat	Kredi	Mevduat	Kredi
Ulusal Kamu Bankaları	14.5	18.1	16.0	14.3
Bölgesel Bankalar	24.3	23.5	16.8	14.7
Kamu Sektörü Toplamı	38.8	41.6	32.8	29.0
Özel Sektör Yerel Bankalar	33.4	32.4	12.7	18.4
Yabancı Bankalar	16.1	16.2	51.8	48.4
Kooperatif Bankaları	10.4	8.2	2.3	2.1
Özel Bankalar Toplamı	59.9	56.8	66.8	69.9
Bankacılık Sektörü Toplamı	98.7	98.4	99.6	97.9
Banka Dışı Kurumlar	1.3	1.6	0.4	2.01

Sektörde yabancıların ağırlığının artması beraberinde dolarizasyon sürecini de getirmiştir. Arjantin’de 1990’ların ortalarından itibaren yaşanan yabancı banka girişinin neticesinde ülkede bankacılık sektöründe yabancı bankalar dominant hale gelmiştir. 2000 yılı itibarıyla, ülkedeki en büyük 10 banka arasında 7 yabancı banka yer alırken, diğer 3 bankadan 2’si kamu bankası ve yalnızca biri özel bir yerli bankaydı. Arjantin’de 2002 itibarıyla yabancı bankalar bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin yüzde 47,3’ünü, yerel bankalar özel sermayeli bankalar ise

⁸⁹ <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/pdf/51.pdf.s.30>.

yüzde 28,3'ünü, kamu bankaları ise yüzde 47,3'ünü kontrol etmektedir. Diğer bir deyişle, Arjantin'de bankacılık sektörünün aşağı yukarı yarısı yabancı bankaların kontrolünde bulunmaktadır.

Brezilya gibi Arjantin'de de yabancı banka girişi, sektörün istikrarını sağlanması ve etkinliğinin artırılması açısından beklentileri karşılamamıştır. Yabancı banka girişinin finansal sistemi güçlendirdiği ve ödemeler dengesi krizini önlediğine ilişkin elde bulgu bulunmamaktadır. Konvertibiliteye geçişin ardından gelen finansal liberalizasyon sürecinin Arjantin'de Brezilya'ya kıyasla daha yoğun yaşanması Arjantin ekonomisinde dolarizasyon sürecini de hızlandırmıştır. Bu yüksek dolarizasyon oranı nihayetinde Arjantin Pesosu ile dolar arasındaki konvertibillite sisteminin bozulmasına ve sonuç olarak da Finansal sistem de ve Arjantin ekonomisinde ciddi bir kaosu yaşanmasına neden olmuştur. 2001 yılının Aralık ayında hükümetin borçlarını ödeyemeyecek hale geldiğini açıklaması ve ardından 2002 yılının Ocak ayında Peso'da devalüasyona gidilmesi, aktiflerinin önemli bir kısmı hükümet bono ve tahvillerinden oluşan bankaları çok zor duruma düşürmüş ve bankalar da ne kendi yükümlülüklerini ve ne de müşterilerine ait mevduatı ödeyemeyeceklerini ilan etmişlerdir. Arjantin'de dolarizasyon oranındaki artış finansa kuruluşların uluslararası finansal piyasalardan fon teminini teşvik etmiş, ancak bu durumda neticede bankaların kur riskinin ciddi oranda artmasına neden olmuştur. Nitekim, 2001-2002 finansal krizinde yabancı bankalar finansal sisteminde istikrarı sağlayamamıştır. Arjantin örneği, makroekonomik dengeler iyileştirilmeden sadece ihtiyatlı düzenlemelerle sağlam bir bankacılık sektörü sağlanamayacağını, yabancı bankaların sektördeki varlıklarının bankacılık krizlerini önlemede yeterli olmadığını göstermektedir.⁹⁰

3.3. MEKSİKA

Meksika bankacılık sisteminde son yirmi yıl içerisinde önemli değişim süreçleri yaşanmıştır. 1982 yılındaki iç borç krizinin ardından ticari bankalar kamulaştırılmış ve 80'li yılların sonları ile 90'lı yılların başlarında başlayan

⁹⁰ L. de Paula ve A. J. Alves (2003) a.g.m., s.14,26.

finansal serbestleşme ve özelleştirme sürecinin ardından 1995 yılında bankacılık krizi gerçekleşmiştir.⁹¹

1995 yılında bankacılık sistemindeki 32 bankadan sadece 22'si faaliyetini devam ettirebilmiştir. Kriz sonrasında bankalararası birleşmeler, satınalmalar ve yeni katılımcıların sektöre gelmesiyle önemli değişimler yaşanmıştır.

Meksika'da bankacılık yasalarında 1997 yılında gerçekleştirilen reformlar neticesinde, 1880 yılından sonra ilk kez ülkede yabancı firmaların herhangi bir kısıtlama olmaksızın banka sahibi olabilmelerine olanak sağlanmıştır. Böyle bir düzenlemeye gidilmesindeki amaç, 1995-96 bankacılık krizinde batmış ve finansmanı vergi gelirlerinden sağlanan bir dizi yeniden yapılandırma operasyonu ile kurtarılmış olan bankaların yeniden sermayelendirilmelerinin maliyetinin azaltılması olmuştur.⁹²

Yabancı bankaların Meksika bankacılık sistemine girişinin en çabuk ve yararlı etkisi sektörün yeniden sermayelendirmesine yaptığı katkı olmuştur.⁹³ Yabancı bankaların Meksika bankacılık sektörüne girişleri üç aşamada gerçekleşmiştir:

- 1991-1995 yılları arasında yabancı bankalar temsilcilik ofisleri ve iştirakler açmak suretiyle faaliyet göstermeye başlamışlardır. Bu bankalar 'Foreign de Novo' olarak adlandırılmıştır. Bu bankaların başlangıçta sektördeki aktif payları yüzde 3 civarında gerçekleşmiştir.
- 1996 yılında gerçekleşen ikinci aşamada 'Foreign de Novo' bankaları küçük yerel bankaları satın almış ya da kendileri perakende bankacılık yapmaya başlamışlardır. Yabancı bankaların birleşme ve devralma yoluyla aldıkları bankalar 'Foreign MA' olarak nitelendirilmektedir.

⁹¹ TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu, Nisan 2002. "1995 Yılındaki Kriz Sonrasında Meksika Bankacılık Sistemi", s.3.

⁹² Haber ve Musacchio, Ocak 2005. Foreign Banks and the Mexican Economy, 1997-2004. s.2.

⁹³ TBB. A.g.m., s.7.

- 1997-2004 yılları arasında gerçekleşen üçüncü aşamada gerçekleştirilen düzenlemelerle ise Meksika'nın en büyük bankalarının yabancı bankalar tarafından devralınmasına izin verilmiştir.⁹⁴

1997 yılında gerçekleştirilen düzenlemeler, ülkenin en büyük ticari bankalarının, İspanyol, İngiliz, Kanadalı ve Amerikalı firmalarının eline geçmesi ile sonuçlanan bir satınalma ve bileşme dalgası başlatmıştır. Söz konusu düzenlemelerin hayata geçtiği 1997 yılının başlarında yabancı bankaların Meksika Bankacılık sistemi toplam aktifleri içerisindeki payları yüzde 16 iken 2004 yılının Haziran ayına gelindiğinde bu oran yüzde 82'ye yükselmiştir.⁹⁵

Tablo 32: Meksika Bankacılık Sisteminde Yabancı Bankaların Aktiflerinin Payları (%) 1997-2004

	Yabancı Bankaların birleşme ve satınalma yoluyla aldıkları bankaların (Foreign MA) Payı	Yabancı Bankaların Şube ve İştiraklerinin (Foreign de Novo) Payı	Yabancı Bankaların Toplam Payı
1997	7.4	3.8	11.1
1998	18.0	2.1	20.1
1999	17.5	1.9	19.4
2000	54.4	2.6	57.0
2001	49.4	5.1	54.5
2002	78.0	3.9	81.9
2003	76.5	5.7	82.1
2004 Haziran	75.5	6.2	82.0

Kaynak: Haber, Musacchio, (2004).

Meksika'da 1997 yılından itibaren bankaların kullandıkları bireysel krediler ile özel sektör kredilerinde düşüş yaşandığı görülmektedir. 1997 yılında söz konusu kredilerin bankacılık sektörünün toplam aktiflerine oranı yüzde 50 seviyesindeyken bu oran 2004 yılının Haziran ayına gelindiğinde yüzde 31 düzeyine gerilemiştir. Reel olarak da 2004 yılı Haziran ayı itibarıyla kamu kesimi

⁹⁴ <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/pdf/51.pdf.s.31>.

⁹⁵ Haber ve Musacchio. Ocak 2005. Foreign Banks and the Mexican Economy, 1997-2004., s.2

dışında kullandırılan krediler 1997 yılı Aralık ayındaki seviyenin yüzde 7 altına gerilemiş bulunmaktadır. Bu sonuç, Meksika bankalarının 1997 yılında, 1995-96 krizinden yeni çıkmış ve henüz toparlanamamış oldukları dikkate alındığında, daha da çapıcı bir hal almaktadır. Reel olarak bakıldığında, 2004 yılında kredilerin seviyesinin 1994 yılındaki düzeyinin yarısından da daha düşük bir seviyede olduğu görülmektedir. Ancak, bu gerilemenin yabancı bankaların sisteme girişlerinin bir sonucu olup olmadığına ilişkin net bir bulgu bulunmamaktadır.⁹⁶

Kredilerdeki düşüş yabancı bankalarda daha büyük oranda olmuştur. Yabancıların birleşme ve devralmalarla aldıkları bankalarda (Foreign MA) kredilerin aktiflere oranı 1997’de yüzde 72 iken, 2002’de bu oran sadece yüzde 54 olarak gerçekleşmiştir. Yabancı şube ve iştiraklerde (Foreign de Novo) ise kredilerin toplam aktiflere oranı 1997’deki yüzde 59 seviyesinden 2002’de yüzde 20’ye kadar düşmüştür.

Tablo 33: Menşeleri İtibarıyla Meksika Bankalarında Kredilerin Aktiflere Oranı

	Bütün Bankalar	Yerel Bankalar	Yabancı Bankaların birleşme ve satınalma yoluyla aldıkları bankalar (Foreign MA)	Yabancı Bankaların Şube ve İştirakleri (Foreign de Novo)
1994	64	64	-	-
1995	64	67	64	26
1996	64	65	53	33
1997	71	72	72	59
1998	69	71	61	57
1999	64	65	58	48
2000	63	67	61	30
2001	57	58	60	16
2002	59	72	54	20

Kaynak: Haber, (2004)

⁹⁶ Haber ve Musacchio. a.g.m. s.2.

2000 yılında BBV tarafından satın alınan Bancomer ve 2002 yılında Citibank tarafından satın alınan Banamex, Meksika'nın en büyük 2 bankası olarak bankacılık sisteminde toplam aktiflerin yaklaşık olarak yarısını ellerinde bulundurmaktadırlar. Banamex'in, bireysel tüketiciler ve özel sektöre tahsis ettiği kredilerinin aktiflerine oranı 1997 yılında yüzde 56 iken, bu oran 2004 yılı Haziran itibarıyla yüzde 31'e gerilemiştir. Bancomer'de de 1997 yılında yüzde 56 olan bu oran aynı dönemde yüzde 29'a inmiştir. Diğer taraftan, bu iki bankanın kredilerindeki azalmanın söz konusu bankalar yabancılar tarafından satın alınmadan önce başladığı da gözden kaçırılmaması gereken bir husustur.⁹⁷

Meksika Bankacılık Sektörünün en önemli sorunlarından birisi de, İcra İflas Kanununun şeffaf olmaması ve mahkeme sisteminin etkin işlememesi nedeniyle mülkiyet haklarının uygulanmasındaki zorluklardır. Bankalar bu sorunu yüksek kredi marjları uygulamak ya da tahsis ettikleri kredileri azaltmak suretiyle çözmeye çalışmaktadırlar.⁹⁸

Meksika ekonomisinin son yıllarda sergilediği oldukça yavaş büyüme performansına gerekçe olarak banka kredilerindeki daralma, başka bir deyişle, özel kişi ve kuruluşların kredi erişiminin son derece sınırlı olması gösterilmektedir. Sonuç olarak, bu alanda yapılan çalışmalar, Meksika bankacılık sistemine yabancıların girmesinin sektörün sorunlarının çözümünde yeterli olmadığını ortaya koymuştur.⁹⁹

3.4. ÇİN

Gelişmekte olan ülkeler arasında Çin, bankacılık sektöründe yabancı paylarının henüz önemli düzeylere ulaşmadığı ülkelerden biri olmakla birlikte, uluslararası ticaret anlaşmalarının finansal sektörün yeniden yapılandırılması açısından olumlu bir etken olabileceğinin iyi bir örneğidir. Dünya Ticaret Örgütü'ne verilen taahhütler çerçevesinde, sektöre yabancı girişi ilgili mülkiyet kısıtlamalarının çoğunun birkaç yıl içinde kaldırılacağı belirtilmiş olmakla birlikte,

⁹⁷ Haber ve Musacchio. a.g.m., s.21.

⁹⁸ <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/pdf/51.pdf>.s.33.

⁹⁹ Haber ve Musacchio. a.g.m. s.42.

otoriteler, yabancı bankaların sektöre giriş hızı ve faaliyet gösterebilecekleri coğrafi bölgeleri kontrol etmeye yönelik bazı düzenlemeler yapılması gerektiğini ifade etmektedirler.

Halen yürürlükte olan yasalar çerçevesinde, yerel bir bankadaki yabancı ortaklığın tavanı bir tek yabancı kurum için % 20 ve toplam yabancı payı olarak da %25 olarak sınırlanmıştır.

3.4.1. Çin Bankacılık Sektörü: DTÖ Öncesi ve Sonrası Reformlar

Çin, uluslararası ticaret anlaşmalarının uygulanmasının finansal sektörün yerel yeniden yapılandırılması için olumlu hareket gücü olduğu, iyi bir örnektir. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) öncesi finansal sektör reformu ilk olarak hükümet tarafından başlatıldı ve DTÖ katılım sürecinden bağımsızdı. Sadece ileri aşamalarda reform ölçümleri DTÖ ve GATS anlaşmalarıyla birleştirildi. İkincisi Çin, kamusal finansal sektörü özelleştirmeden önce, diğer tekeli endüstrileri yeniden yapılandırmalarına benzer bir yaklaşımla, öncelikle rekabetçi bir ortam oluşturma yoluna gitti. Üçüncüsü, ilk olarak sermaye hesaplarını ve menkul kıymet borsalarını açan diğer ülkelerden farklı olarak, Çin farklı bir reform dizisi izledi, finansal sektörünü aşamalı olarak yerel ve yabancı rekabete açtı ve sermaye hesabı liberalleştirilmesini ileri bir aşamaya bıraktı.¹⁰⁰

3.4.1.1. DTÖ Öncesi Reformlar

Çin'in Finansal sektör reformu, yavaş ve aşamalıydı. Kamu kurumlarının reformları ile olan bağlantıları ve düzenleme ve denetlemeye ilişkin yasalar nedeniyle diğer rekabetçi endüstri reformlarının gerisinde kalmıştı. DTÖ öncesi reformları kesin olarak dört aşamaya bölünebilir:

1979–1986 Tek banka sisteminin kırılması, uzmanlaşmış devlet bankalarının canlandırılması.

¹⁰⁰ Bayraktar N. ve Wang Y. Foreign Bank Entry, Performance of Domestic Banks and the Sequence of Financial Liberalization. Ağustos 2004.

1987–1991: Sınırlı yerel rekabetin başlatılması. Bu dönem banka dışı finansal araçların hızlı büyümesini ve diğer banka ve kredi kooperatiflerinin ortaya çıkışını gördü.

1991–1996: Finansal sektörün çeşitlendirilmesi. İki menkul kıymet borsası ve interbank piyasası kuruldu ve hayat ve hayat dışı sigorta lisansları yabancı firmalara verildi. Bir sayıda ortaklık bankaları kuruldu. 1996’da Merkez Bankası dokuz yabancı bankaya Shanghai’daki Pudong Kalkınma Bölgesinde Yuan cinsinden işlem yapabilmeleri için lisans verdi.

1997–2001: Ticari bankalardaki portföy problemlerinin ele alınması. DTÖ’ye katılım hazırlıkları ve kamu bankalarının güçlendirilmesi girişimleri, yeniden sermayelendirme dâhil ve Varlık Yönetim Şirketlerinin kuruluşu bu dönemde başladı. Yabancı yerleşik kişilere ve yabancı ve ortak girişimlere hizmet sunmak için, sınırlı sayıda çalışacak birkaç yabancı bankaya izin verildi. Çin firmaları ve bireyleriyle iş yapmaları genel olarak uygun bulunan yabancı para üzerinden ödünç verme ve Çin kuruluşlarının ithalat ve ihracat işlemlerini yerine getirmekle sınırlandırılmış, yerel para cinsinden işlemleri sınırlandırılmıştı.¹⁰¹

3.4.1.2. DTÖ Sonrası Reformlar

Çin, kendi GATTs anlaşmasında, birkaç yıl içinde yabancı girişi ilgili mülkiyet kısıtlamalarının çoğunu birkaç yıl içinde kaldıracağına söz verdi. Çin, DTÖ’ye katıldıktan iki yıldan kadar sonra, bir dizi değişiklik yapılmıştı.

I-Denetim ve düzenlemenin güçlendirilmesi. Şüpheli finansal kurumların feshedilmesine yasal zemin sağlamak amacıyla yapılan yeni düzenleme Aralık 2001’de yasalaştı. 2002’de Everbright International Trust and Investment şirketinin tasfiyesine başlandı. 2002 Mayısında, Merkez Bankası, finansal kurumların bilgi açıklama sistemlerini geliştirmelerini talep eden düzenlemeleri yayınladı. Mayıs 2003’te banka düzenlemeleri göreviyle Çin Bankacılık Düzenleme Komisyonu (CBRC) kuruldu. CBRC’yi yetkilendiren Banka Denetim Kanunu ile birlikte

¹⁰¹ Bayraktar N. ve Wang Y. a.g.m., Ağustos 2004.

Bankalar Kanunu yeniden tasarlandı ve 1 Şubat 2004'tan başlayarak uygulamaya konuldu.

II-Yerel Finansal Sektörde Yapısal reformun hızlandırılması. 2002'de hükümet birleşme ve el koymaların yönetimi ile ilgili düzenlemelerini ilan etti. Bazı yabancı bankalar birleşme ve devralma anlaşmaları için Çin Bankaları ile görüşmelere başladılar. 2003 Aralık'ta Merkez Bankası, bankacılık sektörü için reform planlarını, bireysel bankaların çok bozulmuş bilançolarının iyileştirilmesi, bu bankalara yeni sermaye temin edilmesi, daha iyi yönetim ve yabancı bankalarla rekabetin teşvik edilmesi olarak ana hatlarıyla açıkladı.

III- Çok ortaklı bankaların kurulmasıyla yerel rekabetin teşvik edilmesi. DTÖ taahhütlerine uygun olarak bankacılık sektörünü tamamen yabancı rakiplere açmadan önce, Çin piyasayı ilk önce iç rekabete açmaya başlayarak Çin bankalarının gelişmesini ve daha fazla deneyim kazanmalarını sağlamaya çalıştı.

IV- Finansal sektörün uluslararası rekabete açılması.

Bu bağlamda ilk olarak, bankacılık sektörüne yabancı bankaların girişine daha fazla olanak tanınmasına ilişkin adımların atılması gündeme gelmiştir. Merkez Bankası, 2002 Şubat'ında Yabancı Finans Kuruluşlarının Yönetiminin Düzenlenmesine ilişkin detaylı uygulama kurallarını yayınladı ve Mart'ta yabancı bankalar ve yerel bankalardaki mevduat ve ödünç vermeye ilişkin düzenlemeleri birleştirdi. Mart 2002'de

Merkez Bankası, bankalara yerel kişi ve kurumlara hizmet edecek kambiyo servisi kurmalarına izin veren lisanslar vermeye başladı. Citibank Shanghai, HSBC, The Bank Of East Asia Hang Seng Bank ve Standart Chartered 2002 de lisanslarını aldılar.

Aralık 2003'te, yabancı bankaları yerel bankalarda stratejik paya sahip olmaya teşvik etmek için yerel bankalardaki yabancı ortaklığın tavanı bireysel hissedarlar için %15 ten % 20'ye ve toplamda %25'e yükseltildi.

Birçok yabancı banka yerel Çin bankalarının önemli hissedarları haline geldiler. Çin Bankacılık Düzenleme Komisyonu, Haziran 2004'te Çin'de faaliyet

gösteren 100 yabancı bankanın 13 şehirde yerel para birimiyle bankacılık hizmetlerini sağlamalarına izin verildiğini duyurdu.¹⁰²

Tablo 34: Yerel Çin Bankalarında Yabancıların Payları (%) (Temmuz 2004)

Yerel Bankalar	Yatırım Yapan Yabancı Bankalar	Hisse Oranı %
Bank of Communications	HSBC (Shangai)	19.9
Shenzen Development Bank	New Bridge Capital	17.89
Shangai Pudong Development Bank	Citi Bank	4.6
China Minsheng Banking Group	IFC	1.6
Industrial Bank Co. (Fujian)	HSBC/Government Investment Corp. of Singapore/IFC	16/5/4
China Everbright Bank	China Everbright Group (Hong Kong)/ADB	20.1/3
Bank of Shangai	HSBC/IFC/Shangai Commercial Bank	8/7/3
Nanjing City Commercial Bank	IFC	15
Fujian Asian Bank (Joint Venture Bank)	HSBC/Ping An Insurance Group	50/50
Xi'an City Commercial Bank	IFC/Sotia Bank	12.5/12.4
Dahian City Commercial Bank	SHK Financial Group	10

Kaynak: Bayraktar N. ve Wang Y. 2004

Bu gelişmelerin yanı sıra, finansal sektörün uluslararası rekabete açılmasına yönelik olarak DTÖ taahhütleri çerçevesinde menkul kıymetler piyasası ve sigortacılık piyasasının da yabancılarla açılmasına yönelik olarak belirgin adımlar atıldı.

2001 sonlarında, Çin Menkul Kıymetler Düzenleme Komisyonu (CSRC) yabancı yatırımcı kuruluşların halka açılmasına ilişkin düzenlemeleri yayınladı. Aralık 2002'de Yetkili Yabancı Kurumsal Yatırımcılar (QFII) programı açıklandı. Böylelikle, öngörülen nitelikleri haiz yabancı yatırımcılara, daha önce sadece yerli

¹⁰² Bayraktar N. ve Wang Y. a.g.m., Ağustos 2004.

yatırımcılara açık olan ‘A’ sınıfı hisselerle belli limitler dahilinde yatırım yapmalarına olanak sağlanmış oldu. Temmuz 2004 itibarıyla, 15 Yabancı Kurumsal Yatırımcı toplam 1.875 milyar Dolarlık kota almışlardı.

Sigortacılık piyasasının da kademeli olarak yabancılara açılmasına ilişkin yeni düzenlemeler hayata geçirildi. 2003 yılı sonu itibarıyla yabancı sigorta şirketlerinin 15 şehirde işlem yapmalarına izin verilmişti.¹⁰³

Diğer taraftan, bankacılık otoriteleri, Dünya Ticaret Örgütü’ne verilen taahhütler çerçevesinde olmak kaydıyla, Çin’de yabancı bankaların sektöre giriş hızı ve faaliyet gösterebilecekleri coğrafi bölgeleri kontrol etmeye yönelik bazı düzenlemeler yapılmasının gerekliliğinin altını çizmişlerdir. Nitekim, Çin Bankacılık Denetleme Komisyonu (CBRC) Başkan Yardımcısı, 27 Nisan 2005 tarihinde yaptığı açıklamada, yerel bankaların tam olarak rekabet edebilmelerine yardımcı olmak amacıyla, Komisyon’un sektöre girmek isteyen yabancı bankalara yönelik olarak kısıtlamalar getireceğini bildirmiştir. The Financial News gazetesi’nde yer alan haberde, yabancı bankaların en fazla iki büyük ölçekli yerel bankada hisse sahibi olmalarına izin verileceği, söz konusu kısıtlamaların yerel bankaların yabancılarla rekabet edebilir hale gelmeleri için gereken zamanı tanımak amacıyla getirileceği ifade edilmektedir. Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne katılma anlaşmasını imzaladığı 2001 yılından bu yana geçen 3 yıllık sürede yabancı bankaların Çin para birimi Yuan cinsinden varlıklarının ikiye katlayarak 13.1 milyar Dolar (108.3 milyar yuan) seviyesine çıkarttıklarına dikkat çeken Çin Bankacılık Denetleme Komisyonu Başkan Yardımcısı, Çin bankalarına yönelik uygun bir koruma düzeyi oluşturmaları gerektiğini belirtmiştir. Başkan Yardımcısı, Çin’in yabancı bankaların giriş hızı ve faaliyet gösterebilecekleri coğrafi bölgeleri uygun bir şekilde kontrol edeceğini, ancak, söz konusu kuralların, Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne olan taahhütleri çerçevesinde düzenleneceğini ifade etmiştir. Halen yürürlükte olan yasalar çerçevesinde, yabancı bankalar, yerel bir bankada en fazla yüzde 20 oranında hisse sahibi olabilmektedirler.¹⁰⁴

¹⁰³ Bayraktar N. ve Wang Y. a.g.m., Ağustos 2004.

¹⁰⁴ Shenzhen Daily/Agencies. Regulator mulls limits on foreign bank entry into China 29.04.2005

BÖLÜM IV

ÇOKULUSLU BANKALARIN BANKACILIK SİSTEMLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE DAİR GÖRÜŞLER

Yabancı bankalar, gelişmekte olan piyasa ekonomilerinin finansal sistemlerin uluslararası entegrasyonunda kilit araçlar haline gelmişlerdir. Yabancı bankalarda, yerel piyasalarda iş fırsatlarının geliştirilmesine doğru stratejik bir eğilim vardır. Yabancı bankaların varlığının standart bir göstergesi de birçok ülkede bankaların aktiflerinde belirgin şekilde artan yabancı kontrolündeki paylardır. Finansal Hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların, finansal sektörün istikrarı, toplam krediler ve bankaların etkinliği üzerindeki etkilerine ilişkin olarak farklı görüşler mevcuttur.

Liberalleşme çabaları ile ülkeler, yaşadıkları krizler, borç yüklerinin ağır basması, büyümenin finansmanı gibi nedenlerle yabancı bankalara, daha geniş bir ifadeyle yabancı sermayeye kapılarını açmışlardır. Bu bağlamda, giriş yapılan hedef ülkenin beklentileri de önemlidir. Bu beklentiler ana hatlarıyla şöyle özetlenebilir;

- Ülkeye yabancı sermaye girişini arttırmaları,
- Yatırımlar ve dolayısıyla büyümeyi çeşitli şekillerde, mümkünse uzun vadeli ve düşük maliyetle finanse ederek teşvik etmeleri,
- Uluslararası ticareti kolaylaştırmaları ve geliştirmeleri,
- Yabancı doğrudan yatırımların artmasına katkıda bulunmaları.
- Gelişmiş bankacılık teknolojileri sağlayarak ürün, çeşit, verimlilik, vb., alanlarda ulusal bankacılığın modernizasyonuna ve rekabet artışına katkıda bulunmaları,
- Uluslararası ve bölgesel finansman faaliyetlerinin geliştirilmesi gibi hususları yerine getirmeleridir.¹⁰⁵

¹⁰⁵ TCMB. 2003 Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri. s. 21

Çalışmanın bu bölümünde, finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların beraberinde getirdiği yararlar ve sorunlar, bu konulara ilişkin karşılıklı görüşler irdelenerek ele alınacaktır.

4.1. FİNANSAL HİZMETLER SEKTÖRÜNE YAPILAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN FİNANSAL SEKTÖRÜN ETKİNLİĞİNE KATKISI

Finansal Hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların bir önemli yararı, finansal sektörün etkinliğinin üzerindeki etkisiyle yerel bankaların küresel rekabete açılmalarıdır. Genel olarak ev sahibi ülkeler, yabancı banka girişiyle birlikte ürünlerdeki yenilik ve teknoloji transferinden yarar sağlarlar. Yabancı bankalar, yerel bankalar üzerinde rekabetçi baskılar yaratarak, kredi politikaları da dahil olmak üzere, faaliyetlerini yeniden değerlendirmelerine neden olurlar. Bu durum, daha iyi risk yönetimi, daha rekabetçi fiyatlandırma ve genel olarak finansal sektörün bir bütün olarak daha etkin kredi tahsisleri gibi sonuçlar doğurabilir. Yabancı bankaların varlığı, ayrıca, ev sahibi ülkelerde daha istikrarlı bir finansal ortam oluşmasına yardımcı olabilir. Yabancı bankaların sorunlu yerel kurumları yeniden sermayelendirmesi halinde, ev sahibi ülkeler yabancı girişinden derhal yarar sağlayabilirler. Daha iyi sermayelendirilmiş olmaları, yabancı bankalarının ev sahibi ülke bankacılık sisteminin değişen koşullarına duyarlılığını azaltabilir. Çokuluslu bankaların ciddi oranlarda varlığı, finansal sektörün daha etkin ve esnek olmasına katkıda bulunabilir. Bu da toplam kredi kullanımını arttırarak büyümeye katkıda bulunur. Daha rekabetçi ve etkin bir bankacılık sistemi, parasal politikaların etkililiğini de geliştirir.¹⁰⁶

Finansal Hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ele geçirilen finansal şirketi, global finansal piyasaların bir parçası haline dönüştürür. Yeni sermaye enjeksiyonu ve/veya taahhüdü bu dönüşümün bir boyutudur. Bu bakış açısından finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların orta ve uzun dönem etkileri, öncelikle know-how transferinin sürdürülmesi, ana organizasyonun süreçleriyle birleşme ve ortak kontrol için global piyasayla

¹⁰⁶ BIS. Foreign direct investment in the Financial sector of emerging market economies. March 2004. s.14.

bütünleştirmektir. Yabancı sahiplik genellikle insan sermayesinin hem yönetsel hem de operasyonel seviyede dönüşümü ile de ilgilenir. Örnekler yerel yönetimin ve personelin eğitimini de içermektedir. Bunun tamamlayıcısı ise, arka plan büro ve kredi kontrol sistemleri gibi altyapıların aktarımıdır. Bu tür aktarım, şirket yönetimi ile süreçlerin standartlaştırılması yoluyla ölçek ekonomilerinden faydalanabilmek için önem kazanmıştır. Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ayrıca itibarın ‘transfere’ ile de ilgilidir. İtibar etkileri yabancı bir finansal kuruluş tarafından elde edilmiş olmanın duyurulması ile başlar. Satın alınan banka, ana kuruluşun markasıyla faaliyete geçerse daha fazla risk alınmış demektir. Ana firma kaynaklarına erişim kriz süreçlerine özgü bir ilgidir. Bu nedenle, geçmişte bazı ülkelerde yaşanan olaylar, Gelişmekte olan ülkelerdeki faaliyetleri desteklemenin, itibar riski veya potansiyel marka değerine ilişkin etkileri de içerdiğini ortaya koymaktadır.¹⁰⁷

4.1.1. Karar Yapıcılığın Bütünleştirilmesi

Yabancı bir firma tarafından devralınmayla birlikte gelen ilk değişiklik genellikle karar yapıcılığın bütünleştirilmesi ve yerel faaliyetlerin risk yönetiminin ana firmanınki ile bütünleştirilmesidir. Yabancı bankalar, gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki yan kuruluşlarının faaliyetlerinin yasal olarak ayrılmasını, özellikle de bireysel faaliyetlere odaklanmışlarsa, kendi politikalarıyla uyumlu görmektedirler. Yan kuruluşlar konusunda, stratejik kararlar genellikle genel merkezde alınmakta, fakat kontrol fonksiyonları çoğunlukla yerel yönetime bağlı kalmaktadır. Bu daha çok yerel seviyede oluşan gün-be-gün risk yönetimi ihtiyacını karşılamaktadır.

Yatırımcı firmaların stratejik karar yapıcılığında ülke riskine ilişkin olarak alınan önlemler özellikle önemli olmaktadır. Ülke riskinin düşürülmesini amaçlayan önlemler açısından, ev sahibi ülke politikalarının bu yöndeki en önemli bileşeni büyüme ve istikrarda kararlılıktır. Diğer bir önlem ise, mülkiyet haklarının korunması ve bankalara sahiplikten bağımsız olarak eşit muameledir. Bu bakış

¹⁰⁷ BIS. a.g.e., s.15.

açısından, uluslararası uyumluluğu olan finansal standartların ve yasaların uygulanması ülke riskinin düşürülmesine yardımcı olabilir.

4.1.2. Global Piyasayla Birleşme

Yabancı bir finansal kuruluş tarafından ele geçirilme, yerli bankanın kontrolünü, çok sayıda bireysel ve kurumsal hissedarın sahip olduğu ana kuruluşa yönlendirir. Gelişmekte olan ülkelerdeki faaliyetler giderek diğer global portföy yatırımlarının risk-ayarlı geri dönüşümleri ile kıyaslanarak yönetilmekte ve değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, ele geçirilen bankayla ilgili stratejik kararların alınmasına ilişkin süreç, diğer yatırım alanlarının etkilendiği gibi globalizasyondan etkilenir.

4.1.3. Finansal Sistemin Etkinliği ve Sermaye Tahsisi

Finansal hizmetlerin etkinliğini artırmak, yeniliğin teşvik edilmesi, istikrara katkıda bulunması, vb., sebeplerle, rekabet arzu edilen bir durumdur. Bu bağlamda, yabancı banka varlığının bankacılık sektörünün rekabetçi değerini artırması beklenebilir. Nitekim, bu paralelde yapılan çalışmalar, yabancı bankaların aktif olduğu alanlarda rekabetçi baskıların arttığına işaret etmektedir.

Ev sahibi ülkenin finansal piyasalarındaki fiyatlandırma ve etkinlik konularına ilişkin gelişmeler, yerel bankaların çokuluslu kuruluşlarla bütünleşmesiyle ortaya çıkan en kalıcı yararlarıdır. Ana firmanın karar süreçleriyle birleşme, insan kaynağı ve yeni teknolojinin transferi kadar, kredi kullandırma da dahil olmak üzere iş pratikleri, ürün yeniliği ve risk yönetimlerinin iyileşmesi ile sonuçlanmıştır.

4.1.4. Etkinliğin Destekleyicisi Olarak Artan Rekabet

Artan rekabet finansal sistem üzerinde yabancı banka etkilerini yaygınlaştırır. Yabancı banka girişinden sonra bankacılık piyasasında maliyetlerin

düştüğü ve genel olarak verimliliğin arttığına, ancak karlılıkların ise artmadığına dair bulgular mevcuttur. Bu durumu açıklamaya yönelik bir yaklaşım, yabancı bankaların kötü borçlara karşı, risk temelli değerlendirmeyi yansıtan daha agresif yedekler ayırdığı ve daha disiplinli bir kredi kültürüne sahip oldukları şeklindedir. Diğer bir yaklaşım ise, müşterilerin düşen maliyetlerden yarar sağladıkları ve daha çok kredi kullanmaya başladıkları yönündedir. Her iki yaklaşım da yerel finansal sistemin etkinliğinin arttığı görüşü ile tutarlıdır.¹⁰⁸

4.1.5. Gelişmiş Kredi Tahsisi

Ev sahibi ülkenin finansal sisteminde desteklenen etkinlik bir bütün olarak kredi tahsisinde bir iyileşmeye de öncülük edebilir. Yabancı bankalar kredi kararlarında kredi standartlarına başvurulması ve risk ayarlı fiyatlamaya gidilmesi yöntemlerini benimsediklerinden bağlı krediler gibi sübjektif uygulamalar ve bunlardan kaynaklanan risk azalır, ve bilânçoda belirsiz yedek yükümlülükler oluşmasını engellenebilir.

Kredi kullandırılmasına ilişkin olarak sıklıkla dile getirilen bir endişe olan yabancı bankaların uyguladığı kredi standartlarının küçük ve orta ölçekli kuruluşlara, kredileri azalttığına dair kesin deneysel bulgu bulunmamakla birlikte bazı çalışmalar büyük bankaların portföylerinin daha küçük bir payını KOBİ'lere ayırma eğiliminde olduklarını ve küçük firmaların yabancı bankalardan daha az ödünç alıyor gibi göründüklerini ortaya koymuştur.

Ülkeye özel faktörler, yabancı bankaların belirli sektörlerle ödünç vermeyi belirlemede önemli bir rol oynuyor gibi görünmektedir. Yabancı bankalar özel piyasa segmentlerine odaklanmış olsalar bile, bu piyasalarda artan rekabet diğer yerel bankaları yeni kredi değerliği olan müşteriler aramaya başlarken, ekonominin diğer kısımlarına kaynak aktarmalarına neden olabilir. Yabancı bankalar ayrıca bankacılık sektörünün istikrarını destekleyerek geliştirilmiş kredi teminine neden olmaktadır.

¹⁰⁸ BIS. a.g.e., s.14.

4.2. FİNANSAL HİZMETLER SEKTÖRÜNE YAPILAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN FİNANSAL VE EKONOMİK İSTİKRARA KATKISI

Yabancı banka girişi, ürünlerin daha fazla çeşitlendirilmesine önayak olarak ve risk yönetimini geliştirerek, daha fazla sermaye ve ihtiyaç duyulduğunda likiditeyi temin ederek finansal istikrara katkıda bulunabilir.

Yabancı banka girişi, ayrıca banka krizlerinin ardından, ülkelerin bankacılık sistemlerini yeniden sermayelendirilmesine, banka kredilerinin canlandırılmasına yardımcı olabilir. Yabancı bankaların girişi ev sahibi ülkelerde finansal piyasaların gelişimini de destekleyebilir. Yabancı finansal kuruluşlar finansman temini, türev ürünler ve menkul kıymet piyasaları gibi alanlarda yerel piyasaların belirli kısımlarının geliştirilmesi için hem gereken tecrübeye hem de teşviklere sahiptir. Yabancı bankalar genellikle piyasalar yaratmaya veya ürün yenilikleri ile piyasadan pay almaya çalışırlar. Yabancı finansal şirketler kendi yerel açıklarını yönetmekte yardımcı olacak yerel finansal piyasaları geliştirmeyi de gözetirler. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde, kur riski için olanlar hariç, vadeli işlem piyasaları daha az gelişme eğilimindedir. Yabancı bankalar yeni piyasalar yaratılmasında veya mevcut olanların modernizasyonunda teknik açıdan kılavuzluk sağlayabilirler. Son olarak, yabancı kuruluşlar yasal çerçeve, muhasebe standartları ve gözetim ve denetim uygulamaları da dahil olmak üzere finansal altyapının geliştirilmesine katkıda bulunabilirler.

Yabancı bankaların varlığının, bankacılık bunalımları süreçlerinde, bankacılık sisteminin sermayesini çok kötü şekilde bozabilen sistemik risklere karşı çeşitlendirmeye gitmeleri ve ayrıca, döviz krizlerinde de daha esnek olabildikleri ve bağlı oldukları ana şirketleri, yabancı para likiditesini sağlamaya çağırabilecekleri için de değerli olabileceği iddia edilmektedir. Belirli kriz olaylarında yabancı bankaların davranışları, oynayabilecekleri potansiyel istikrar rolünü göstermektedir. Bu alanda yapılan bazı ampirik çalışmalar, yabancı bankaların ödünç vermelerinin krizler sırasında belirgin olarak kesilmediğini;

dolayısıyla daha fazla yabancı banka katılımı ile birlikte kriz olasılıklarının azaltılabileceği yönünde bulgular elde etmişlerdir.¹⁰⁹

Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ayrıca orta ve uzun vadede ev sahibi ülkedeki finansal istikrara, risk yönetimini geliştirerek ve sistemin şokları emme kapasitesini artırarak, katkıda bulunur. Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar aracılığıyla gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki finansal sistemlere yabancı sermaye enjeksiyonu, Latin Amerika finansal krizlerinden ve Orta ve Doğu Avrupa'daki finansal sistemlerin özelleştirilmesinden sonra çok önemli hale gelmiştir. Bu alanda yapılan ampirik çalışmaların sonuçları da, yabancı bankaların ev sahibi ülkenin finansal sisteminin direncine katkıda bulunduğu düşüncesiyle tutarlıdır.

4.2.1. Ev Sahibi Ülke Finansal Sisteminin Dayanıklılığında Sağlanan Artış

Yabancı bankaların risk yönetim uygulamalarının, yerel finansal sistemin toplam dayanıklılığını artıran bir etki yapması beklenebilir. Yabancı bankaların sıkı kredi inceleme politika ve uygulamaları finansal sistemde sorunlu aktiflerin oluşmasının sınırlandırılmasına yardımcı olabilir. Yabancı girişi, sistemdeki açıkların yoğunluğunu azaltabilir ve sorunların çözümünü hızlandırabilir. Bunlara ek olarak, yabancı kuruluşlar, kendi risklerini azaltmak için, finansal sistemin daha dayanıklı ve daha güvenli olması için aktif olarak çalışmayı teşvik eder ve finansal sistemlerinde düzenleyici değişiklikler için katalizör rolü oynayabilirler. Güçlü sermaye ile birlikte kredi risk yönetimi becerisi, risklerin çeşitlendirilmesi, vb., faktörler yabancı bankaların, ev sahibi dönemselliklerine daha az duyarlı olmalarına neden olmaktadır.

¹⁰⁹ BDDK. 2005/6.

4.2.2. Krizlerde İstikrar Etkisi

Yabancı kuruluşlar finansal gerginlik dönemlerinde dengeleyici bir etki sağlayabilirler. Daha güçlü sermaye ve merkez tarafından, ihtiyaç duyulursa, ilave finansman enjeksiyonu olasılığı, başarısızlık ihtimalini azaltır. Faaliyetlerine devam eden bankaların varlığı gerginlik dönemlerinde sistemin bir bütün olarak işlevsel kalma olanağını arttırır. Bu faktörleri tartışırken, iyi sermayelendirilmiş, yönetilmiş ve güvenilir yerel bankaların da yabancı bankalar gibi, benzer istikrar etkisi sağlayabileceğini de altı çizilmesi gereken bir olgudur. Bu nedenle, çıkarılması gereken sonuç, sağlıklı bankaların finansal istikrarın anahtarı olduğudur. Bunların yerli veya yabancı olmaları ikincil önemdedir.¹¹⁰

4.2.3. Finansal Liberalizasyona Yönelik Teşvikler

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde son yirmi yıldaki eğilim, finansal liberalizasyonun geliştirilmesi, daha büyük açıklık ve rekabetin artırılması gibi görülmektedir. Tüm dünyadaki finansal sistemler gittikçe daha çok piyasa güçleri tarafından yönlendirilmektedir. Bu durum, kamunun göreceli olarak küçük hisselere sahip olduğu, daha piyasa-odaklı bir sisteme doğru yönelinmesini mümkün kılmıştır.

4.2.4. Yasalar ve Standartlar

Yasalar ve standartların geliştirilmesi finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar için gerekli temel faktörlerden biridir ve yabancı yatırımcılar için yasal çatının güçlendirilmesi önemlidir. Mülkiyet haklarının, borç veren haklarının ve finansal kurumlar için iflas konularının güçlendirilmesi ihtiyacının farkında olunmalıdır.

Güçlü bölgesel ekonomik ağlar ve bölgesel anlaşmaların muhtemel ve mevcut yararları gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki yapısal reformları açıkça

¹¹⁰ BIS. a.g.e., s.17-18.

desteklemiştir. Örneğin, AB'ye üyelik için bir önkoşul olarak, Avrupa'daki geçiş ekonomileri, AB yapısını benimsemiş ve piyasa temelli kuruluşlar ve politikalar geliştirmişlerdir. Böylece finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımları cesaretlendiren istikrarlı bir yasal ve ekonomik çevre yaratmışlardır. Meksika'nın NAFTA'ya girişi, Meksika yetkililerince takip edilen makroekonomik politikalar kadar önemli miktarda doğrudan yabancı yatırım cezbetmekte önemli bir rol oynamıştır. Bu tür bölgesel sözleşmeler, bölgesel sermaye ve finansal piyasa bütünleşmesini de kolaylaştırabilir. AB'de tek bir mallar ve hizmetler piyasasının yaratılmasını, daha bütünsel bir sermaye piyasası oluşturmak için ana mekanizma olan tek bir para biriminin birçok üye ülke tarafından benimsenmesini takip etmiştir. Artan bütünleşme ile tutarlı olarak, milli finansal denetimciler arasında işbirliği de sağlanmaktadır. Ortak bir yasal altyapı, ortak muhasebe standartları ve düzenleyici çatı, sermaye akışlarında özgürlük, canlı bir finansal piyasa için gerekli risk sermayesini cezbetmek açısından önemli adımlardır.¹¹¹

Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar için daha uygun ortam için atılabilecek yararlı adımlar vardır. Bunların arasında en belirleyici olan, evsahibi ülke otoritelerinin ekonomik büyüme ve istikrarı güçlendirecek politikalarda kararlı olmalarıdır. Bir diğeri, uluslararası yasa ve standartların benimsenmesi ve hemen uygulanmasıdır. Benzer şekilde, yerel yasal çatıyı güçlendirerek ülke riskinin azaltılması için atılacak adımlar da önem kazanmaktadır. Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların yararları piyasanın etkin işleyişi ve ortak kontrole bağlı olduğundan, satınalma, birleşme ve iflas yasalarının uluslararası uyumu için alınacak önlemler, özellikle önemli hale gelmektedir.

Yabancı bankaların girişine izin vermek, finansal hizmetlere ilişkin genel bir liberalizasyon bağlamında birçok yararlı etkiye neden oluyor gibi görünmektedir. Finansal hizmetlerin ticaretinin liberalizasyonun, ülkelerin finansal hizmetleri mukayeseli avantajlar temelinde üretmelerine ve alıp-satmalarına yardımcı olduğu yolunda görüşler bulunmaktadır. Liberalizasyon sürecinin bir parçası olarak yabancı banka girişine izin vermek, bankacılık sisteminin hem etkinliğini hem de

¹¹¹ BIS. a.g.e., s.27.

istikrarını geliştirmek adına önemli bir faktör olarak görölmektedir. Yabancı bankaların kalite, fiyatlama ve finansal hizmetlerin temin edilebilirliğinin geliştirilmesine yardımcı olabilecekleri, hem doğrudan sağlanan hizmetlerin tedarikçileri olarak hem de yerel bankalarla giriştikleri rekabet nedeniyle dolaylı olarak, sektöre ilişkin gelişmeleri teşvik edici bir rol oynadıkları iddia edilmektedir.¹¹²

Yabancı bankaların daha istikrarlı bir kredi kaynağı sağlayabilecekleri ve böylece bankacılık sistemini şoklara karşı daha güçlü yapabilecekleri de iddia edilmektedir. Dahası, büyük uluslararası bankalar global finans piyasasına yerel bankalardan çok daha kolay girebilmektedirler.

Benzer olarak, yabancı bankaların çeşitli türev ürünlerin beraberlerinde taşıdıkları riskleri, bu ürünleri uluslararası piyasalarda kullanma tecrübelerinden, daha iyi fiyatladıkları ve değerlendirdikleri de savunulan bir diğer görüştür.

Diğer bir konu da, bir kriz sırasında yabancı bankaların varlığının, yerel yerleşiklere “sermayelerini ülke içinde hareket ettirmelerine” izin vererek, bankacılık sisteminin istikrarına katkıda bulunabilecekleri de iddia edilmektedir.

Güçlü yabancı bankaların girişı ile, en azından finansal sistemin bir kısmı için ülkenin daha güçlü bir denetim ithal etmesine olanak sağladığı kesin olarak görölmektedir. Bir çokuluslu bankanın yerel yan kuruluşu, teknik olarak, kendi başına ve kendi sermayesi ile ayrı bir tüzel kişilik olmasına rağmen, yan kuruluşun iflasına neden olabilecek durumlar, ana kuruluşun itibar kaybına neden olabileceğinden, yan kuruluşun faaliyetlerinin yakından gözlemesine neden olacaktır. İlaveten, yeni ve daha karmaşık faaliyetlerle uğraşan yabancı bankaların varlığı, yerel denetim otoritelerinin genel olarak bankaların faaliyetlerini daha iyi denetleyebilmek için personel kalitesini ve sayısını artırmasına yol açabilecektir.

¹¹² IMF International Capital Markets, 2000 part 6 The Role of Foreign Banks in Emerging Markets.September 11, 2000.

4.3. FİNANSAL HİZMETLER SEKTÖRÜNE YAPILAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN DOĞURABİLECEĞİ SORUNLAR

Tüm bu yararlarla karşın, gelişmekte olan ülkelerin finansal sistemlerine artarak devam eden yabancı firma ilgisi, özellikle bu ülkelerde bankacılık varlıklarının çoğunluğunun yabancılara ait olmasıyla, endişelerin artmasına neden olmaktadır. Her şeye karşın, yabancı bankaların rolü hakkında bazı önemli konu işaretleri vardır.

Birincisi, büyük bir yabancı bankacılığın varlığı, karar verme ve risk yönetiminin ana bankalara yöneltilerek ev sahibi ülke denetimcilerine sağlanabilir bilginin kapsamının daraltılabilecek olma olasılığıdır.

İkincisi, büyük oranda yabancı banka varlığı neticesinde, global piyasalarla birleşmiş ev sahibi bir ülkenin finansal sektörünün, dışarıdan kaynaklanan ekonomik, finansal ve stratejik gelişmelere bağlı olarak büyük şoklara maruz kalmasına neden olabileceğidir.

Üçüncü konu da, yabancı banka girişiyle finansal sektörün denetimine ilişkin olarak ortaya çıkan yeni sorunlarla istikrarı sağlamakla görevli otoritelerin nasıl başedebileceği olgusudur.¹¹³

Diğer bir konu da, yabancı bankaların en karlı yerel piyasaları ve müşterileri seçerek, yerel bankalara “daha riskli”olan diğer müşterileri bıraktıkları, ve dolayısıyla da, yerel banka portföylerinin toplam risk seviyesini yükselttikleri yönündeki kaygılardır.

4.3.1. Evsahibi Ülke Finansal Sisteminin İşleyişi

Yerel bir kurumun karar yapıcılık ve kontrol, stratejik planlama ve risk yönetimi gibi fonksiyonlarının ana kuruma aktarılmasıyla bazı sorular ortaya

¹¹³ IMF International Capital Markets, 2000 part 6 The Role of Foreign Banks in Emerging Markets.September 11, 2000. s.14.

çıkmaktadır. Bu durum, ev sahibi ülke denetimcilerinin ve parasal otoritelerin elde edebilecekleri bilginin azalmasına neden olabilmektedir.

Bilgideki azalma, özellikle yabancı kuruluşlar giriş yaptıkları ülkelerin sermaye piyasalarını belirgin bir şekilde etkileyen stratejik değişiklikler yaptıklarında, bir sorun haline gelebilir.

Bir yerel bankanın global bir organizasyonla birleşmesi, ortak-kontrol, karar-yapıcılık ve risk yönetimi şartlarında, bankanın amaçlarıyla ev sahibi ülkenin finansal sisteminin özel şart ve ihtiyaçları arasındaki farklılıkları açığa çıkarır.

Yabancı ebeveyn, olağanüstü durumlarda evsahibi ülkenin bankacılık ve finansal piyasalarına da zarar verecek şekilde, bir ülkedeki faaliyetlerini azaltmaya karar verebilir. Özellikle yabancı faaliyetler piyasada baskın olduğunda, bu tür yayılma etkileri zarar verici olabilir veya yerel bankalar üzerinde finansal baskıya neden olabilir.

4.3.2. Yoğunlaşma

Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların finansal sistemin yoğunlaşması üzerindeki etkisi, hem global hem de yerel finansal sistemler üzerindeki muhtemel olumsuz etkileri nedeniyle kritik öneme sahiptir. Ev sahibi ülke finansal sistemi açısından, piyasanın yoğunlaşması ve finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların yerel rekabet üzerindeki etkisi önemli konulardır. Uluslararası finansal piyasaların istikrarı açısından ise, bu durum, açıkların belirli ülkelerde yoğunlaşmasının finansal krizlerin yayılmasına yol açabileceği olasılığı nedeniyle önemlidir.¹¹⁴

4.3.2.1 Ev Sahibi Ülke Finansal Sistemlerinde Piyasa Yoğunlaşması

Sınır ötesi birleşme ve ele geçirmeler, bazı gelişmekte olan piyasaların finansal sistemlerinin yoğunlaşmasında artışa neden olan birçok etkenden birisidir.

¹¹⁴ BIS. a.g.e., s.25.

Ancak, diğ er taraftan, yoğ unlaşmadaki artışın ev sahibi ülke finansal sistemlerinde rekabeti azalttığına ilişkin kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Kilit konu, konsantrasyonla birlikte finansal sistemin potansiyel rakiplere açılıp a ılmayacağıdır. Bu açıdan bakıldığında, yüksek yoğ unlaşma, ev sahibi ülke finansal sistemlerinin yavaş yavaş derinleşen doğasını yansıtan bir geçiş fenomeni olabilir. Bu yeni rakiplerin, hem yerel hem yabancı girişini cesaretlendiren bir kurumsal yapının altını çizmektedir.

4.3.2.2. Açıkların Yabancı Bankalarda ve Gelişmekte Olan  lke Ekonomilerinde Yoğ unlaşması

Gelişmekte olan ülke faaliyetleri, birçok çokuluslu bankanın varlık ve karlarında önemli bir paya sahiptir. Yabancı kuruluşlar, yatırımları olan üçüncü ülkelerde meydana gelen olayların bulaşıcı kaynağı olabilirler. Örneğin, global sermaye piyasalarındaki yatırımcıların risk tercihlerindeki ani değişikliklerden kaynaklanan büyük sarsıntılar, finansal kuruluşların yaygın bir dizi stratejik ayarlamalarını tetikleyebilir.  okuluslu bir bankanın merkezinin bulunduğu bir ülkedeki ters bir çok, söz konusu bankanın operasyonel olduğu diğ er ülkelerdeki faaliyetlerin azaltılmasıyla yayılabilir.

4.3.3. Finansal Sektörün Denetimi

Finansal istikrarı sağlamakla görevli otoriteler, yeni finansal piyasa tehditleri yaratabilecek kurumsal düzenlemelere karşı uyanık olmalıdırlar. Gelişmekte olan ülkelerdeki yerel bankalar ve finansal şirketler yabancı finansal kuruluşlarca sahiplenildik e, otoriteler arasında bilgi paylaşımının ihtiyacının gerekli olduğu ortaya çıkmıştır. Daha genel olarak, gelişmekte olan ülkelerdeki banka faaliyetlerinin genişlemesiyle ortaya çıkan ilave karmaşıklık, global piyasalardaki rekabetçi dinamikler, vb., faktörler, denetimcilerin uluslararası işbirliğinin gereğini ortaya koymaktadır. Bir yatırımcı kuruluşun iflası, karmaşık kanunların, çoklu yargılamaların ve bazı davacıların ayrıcalıklı davranışlarını ve finansal kuruluşların iflası ile sınır ötesi bağlamda çalışmaların yasal belirsizlikleriyle ilgili

iyi bilinen problemleri ortaya çıkarır. Bu yüzden, hem evsahibi hem de ana ülke denetimcileri, birbirlerine bilgi iletmekte ve paylaşmakta aktif olmalıdırlar.

4.3.4. Yerel Bankaların Toplam Risk Seviyesindeki Olası Artış

Diğer taraftan, yabancı bankaların, bazı durumlarda, karlarını rekabeti azaltarak yükseltiyor olabilecekleri sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur. Yüksek karlar bankaların finansal durumlarını güçlendirmekte ve onların risk seviyelerini düşürmektedir. Yabancı banka girişi, ayrıca geliştirilmiş risk yönetim teknikleri ve kötü kredilere daha gerçekçi karşılıklar ayrılması nedeniyle riski düşürebilir. Bu teknikler yerel bankacılık kültüründe daha yaygın kullanılmaya başladıkça ve denetimsel gözetimin kalitesinin gelişmesiyle, yerel finansal sistemin istikrarının da artması beklenebilir. Ancak, bununla birlikte iki sorun ortaya çıkabilir. Birincisi, yabancı bankaların uzmanlığı ve fazladan kaynakları, onların yerel bankalardan kredi değeriği daha yüksek olan ve daha karlı müşterileri almalarını sağlayabilir. İkincisi de, yabancı bankalar, küçük ve orta ölçekli firmalar veya kredi değeriğine ilişkin bilgileri ‘bulanık’ olan borç alıcılar yerine, kredi vermelerinde büyük kuruluşlara yoğunlaşmış olabilirler. Diğer bir ifadeyle, yabancı bankalar en karlı yerel piyasaları ve müşterileri seçerek, yerel bankalara “daha riskli” olan diğer müşterileri bırakabilirler, ve dolayısıyla da, yerel bankaların toplam risk seviyelerini yükseltmelerine neden olabilirler. Fakat, bu aşamada, yabancı banka girişinin küçük ve orta ölçekli firmaların ödünç almalarını tersine etkilediğine ilişkin kesin deneysel bir kanıt bulunmadığının da altını çizmekte fayda vardır.

Bu çerçevede, yabancı bankaların muhtemel olumsuz etkileri özetle;

- Yabancı bankaların mali göstergeleri iyi olan müşterileri seçip küçük işletmelere kredi açmakta isteksiz davranıyor olabilecekleri,
- Yabancı kuruluşların, yatırımları olan ülkelerde meydana gelen olayların bulaşıcı kaynağı olabilecekleri,

- Yerel piyasaya bağıllık hissetmediklerinden kriz dönemlerinde faaliyetlerini durdurup ülkeyi terkedebilecekleri,
- Yerli bankaların kredi kaliteleri bozulmasına neden olabilecekleri,
- Yabancı bankalar gelişmiş ürün ve hizmet yelpazesiyle yerel piyasanın en kârlı alanlarına girerken ulusal bankaları daha riskli sektörlerle çalışmak zorunda bırakabilecekleri,
- Sınır ötesi karmaşık finansal işlemler nedeniyle çokuluslu bankaların denetiminin güçleşebileceği,
- Yerli bankalar üzerinde rekabet baskısı yaratarak maliyetlerin artmasına neden olabilecekleri,
- Bir uyum sağlama maliyeti ortaya çıkmasına yol açacakları,
- Sermaye kaçışına sebep olabilecekleri,
- Kar transferi gibi nedenlerle dış açığı artırabilecekleri,

şeklinde sıralanabilir.¹¹⁵

¹¹⁵ ATO. Paranın Yabancı Damatları. Nisan 2006 .

SONUÇLAR

Avrupa'nın büyük bölümü de dahil olmak üzere birçok ülkede bankalar ve diğer finansal kurumlar 1980'li yıllara değin faaliyetlerini, öncelikli olarak oldukça yoğun bir düzenleme ve denetlemeye de tabi olan yerel piyasalar düzeyinde gerçekleştirmişlerdir. Ancak, 1980'lerin sonu ve özellikle 1990'ların başından itibaren, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda uygulanmaya başlanan serbestleşme politikaları, doğrudan yabancı sermaye girişi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması gibi gelişmelerin neticesinde tüm piyasalarda yabancı banka sayısı ciddi oranda artmıştır. Bugünlere gelindiğinde, Latin Amerika ülkelerinin birçoğunda ve, benzer bir biçimde, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin büyük bölümünde, bankacılık sistemlerinde toplam varlıkların yarısından fazlası çokuluslu bankalarca kontrol edilir hale gelmiştir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, çokuluslu bankaların giriş yaptıkları ülkelerdeki bankacılık faaliyetlerinin bir çoğunun, geldikleri ülkelerde iç piyasa düzeyinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerin bir uzantısı olduğu da söylenebilir. Başka bir deyişle, çokuluslu bankaların, bugün artık dünya genelinde uluslararası bankacılık faaliyetlerini belirlemek ve yönlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda, birçok ülkede, yerel seviyede bankacılık işlerinin büyük kısmını kontrol eder hale geldikleri söylenebilir.

Ancak, diğer taraftan, gelişmiş AB ülkelerinde ise yabancı bankaların sektördeki payı, gelişmekte olan ülkelere göre düşük kaldığının da altını çizmekte fayda olabilir. AB ülkelerinde, bankacılık sektörü içindeki yabancı payları şöyledir:

Avusturya ve Yunanistan yüzde 20, Fransa yüzde 19, Danimarka yüzde 17, Hollanda yüzde 11, İspanya yüzde 10, İtalya yüzde 8 ve Almanya yüzde 5.

ABD'de de bankacılık sektöründeki yabancı payı 2004 verilerine göre toplam varlıklarda yüzde 19.7, toplam kredilerde yüzde 11.4, toplam mevduatta yüzde 16.3 düzeyindedir.

Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar, gelişmekte olan ülke finansal sektörlerinin global finansal sistemle birleşmesinde bir araç olmuştur. Sonuç olarak, gelişmekte olan ülke finansal sistemleri şimdi bir dizi farklı stratejilere sahip finansal kuruluşu kapsamaktadır.

Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülkeye yararları, tek tek finansal firmalar düzeyinde, teknoloji transferi ve daha iyi risk yönetimi vb., faktörlerden kaynaklanmaktadır. Benzer şekilde, ev sahibi ülke müşterileri yeni finansal ürünlerden ve finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların getirdiği hizmetlerden doğrudan yarar sağlamaktadır. Sektör genelinde ise, finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar yerel faaliyetleri global rekabete açarak devam eden yararlar üretmekte, yabancı katılımıyla ev sahibi ülke finansal sistemlerinin etkinliğini artırmaktadırlar. Finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar makroekonomik seviyede, daha güçlü sermaye temini ve daha iyi risk yönetimi, finansal istikrar için daha çok katkıda bulunmaktadır.

Birçok gelişmekte olan piyasada yabancı banka katılım seviyesinin keskin yükselişi, bu ülkelerdeki otoritelerin yabancı banka girişini bankacılık sisteminin istikrarı ve etkinliğine toplamda bir pozitif etki yaptığını düşünüyor olduklarının da açık bir göstergesidir.

Yabancı bankaların girişinin yerel bankacılık sisteminin istikrarını geliştirdiği iddia edilmektedir. Büyük uluslararası bankaların, ihtiyaç duyulduğunda şubelerine veya yan kuruluşlarına ilave finansman ve sermaye temin edebilecekleri gerçeğinin sisteme daha sağlam istikrar olarak yansıtacağı da söylenmektedir.

Buna rağmen, yabancı banka girişinin, yerel bankacılık sistemlerinin etkinlik ve istikrarı üzerindeki etkileri halen tartışılan bir konu olma özelliğini korumaktadır.

Gelişmekte olan ülkelere finansal hizmetler sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımların boyutu önemli yararlar sağlamıştır, fakat aynı zamanda, ev sahibi ülkenin finansal istikrarla sorumlu yetkililerini bazı sorunlarla karşı karşıya

bırakmıştır. Bunlardan biri, ev sahibi ülke finansal sistemlerinin artan global bütünleşmesinin dış kaynaklı ekonomik, finansal ve stratejik gelişmelerden kaynaklanan şoklara maruz kalması olasılığıyla, bunun ne şekilde, hangi yollarla incelenmesi gerektiğidir.

Ayrıca, gelişmekte olan ülkelerde faaliyete başlayan bankaların genişlemesiyle karşılaşılan ilave karmaşıklık nedeniyle, ana ve ev sahibi ülke denetimcileri arasında daha çok karşılıklı işbirliği, bu bağlamda, zorunluluk haline gelmektedir.

Yabancı bankaların kredi risklerini değerlendirme ve fiyatlandırma için daha bilgi temelli sistemler kullanıyor olmaları nedeniyle, kredi tahsisini de geliştirdikleri yönünde görüşler mevcuttur. Ancak, bu bağlamda sıkça dile getirilen bir endişe de, yabancı bankaların ‘kiraz toplama’ olarak adlandırılan bir stratejiyi tercih ettikleri ve en karlı yerel piyasaları ve müşterileri seçerek, yerel bankalara “daha riskli” olan diğer müşterileri bıraktıkları, ve dolayısıyla da, yerel banka portföylerinin toplam risk seviyesini yükselttikleri yönündedir.

“Kirazları toplama” stratejisi altında yabancı bankalar, en çok kredi değerliliği olan ortaklıklara ve zengin bireylere ödünç verme faaliyetlerine odaklanmış gibi görünmektedirler. Sonuç olarak, özellikle küçük piyasa ekonomilerinde bu tür ödünç verme stratejilerinin, tekelci ve grup baskın endüstriyel yapıları teşvik etme eğiliminde olduğu da öne sürülmektedir.

Yerel bankaların istikrarı üzerinde yabancı banka girişinin etkisinden ayrı olarak, yabancı bankaların kriz süreçlerindeki davranışları hakkında da kaygılar mevcuttur. Aslında, Asya’da sınırlı yabancı banka girişi için en sıkça ortaya konan sebeplerin başında, krizlerde, özellikle 1997 krizini izleyen dönemde, yabancı bankaların davranışlarının ‘kes ve kaç’ olarak algılanmış olması gelmektedir.

Yabancı bankaların girişiyle ilgili sıkça dile getirilen son bir kaygı ise, uygun olarak denetlenip denetlenmedikleri konusuyla bağlantılıdır. Çokuluslu bankalarca üstlenilen karmaşık sınır ötesi işlemlerin denetiminin özellikle evsahibi ülkenin gözetim ve denetim otoriteleri için oldukça güç olabileceği ifade edilmektedir.

Bankacılık sektörü genel makroekonomik ortamdan doğal olarak etkilenmektedir. Dolayısıyla, sektör, Türkiye ekonomisinde ve Türk finans sisteminde yaşanan değişimlerden sürekli etkilenmiştir ve etkilenmeye de devam etmektedir.

Yabancı bankaların, Türk bankalarına ilgisi 2005 yılında iyice artmıştır. Bu dönemde, Fransız BNP Paribas, TEB Mali Yatırımlar'ın yüzde 42 hissesini 182 milyon dolara satın alırken Dışbank'ın yüzde 89.3'ü Fortis'e satıldı. Yapı Kredi Bankası'nın yüzde 57.4'ü UniCredito-Koç ortaklığı olan Koç Finansal Hizmetler'e devredildi. Doğuş Holding, Garanti Bankası'nın yüzde 25.5 hissesini ve 182 adet kurucu payını toplam 1 milyar 805 milyon 500 bin dolara General Electric Capital Corporation'a sattı. Son olarak Finansbank'ın yüzde 46'sı 2.760 milyon dolara Yunanistan'ın en büyük özel bankası konumundaki National Bank of Greece'e devredildi.

Yabancı bankaların geleneksel olarak yerli bankalara göre daha çok kurumsal müşterilere yöneldiklerini, türev finansal araçlar ve diğer taahhütlerde yoğunlaştıklarını ve daha karlı çalıştıklarını söylemek mümkündür. Aynı zamanda, menkul değerler cüzdanından önemli faiz geliri elde eden yabancı bankalar düşük fonlama maliyetleri sayesinde sektördeki küçük paylarına rağmen sektörün diğer oyuncularını üzerinde rekabet baskısı yaratmaktadırlar. Yabancı payının yükselmesi halinde bu baskının daha da artacağı düşünülmektedir. Yabancı bankaların önümüzdeki dönemde sektör üzerindeki rekabet baskısı ve etkileri çok daha dramatik olabilir. Yabancı bankaların kaliteli müşteriye yönelmeleri halinde, müşteri piyasasında belirgin bir bölünme yaşanabilir. Başka bir ifadeyle, yabancı bankaların piyasanın daha az riskli ve kaliteli müşterilerine yönelmeleriyle, yerli bankaların faiz marjları ve aktif getirilerinin düşme eğilimine girmesi söz konusu olabilir.

Nitekim, Latin Amerika ülkelerindeki gelişmeler, bankacılık sistemine yabancıların girmesinin sektörün sorunlarının çözümünde yeterli olmadığını göstermiştir. Brezilya'da yabancı bankaların sisteme girişindeki hızlı artışla, uluslararası piyasalardan fon temininin kolaylaşacağı, finansal sistemin şoklara

daha dayanıklı hale geleceği, yeni finansal ürün ve teknolojileri ile yeni yönetim tekniklerinin sisteme kazandırılacağı ve bankacılık sektörünün genel olarak operasyonel etkinliğinin artacağı yönünde başlangıçta oluşan beklentilerin karşılanmadığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Meksika ekonomisinin son yıllarda sergilediği oldukça yavaş büyüme performansına gerekçe olarak banka kredilerindeki daralma, başka bir deyişle, özel kişi ve kuruluşların kredi erişiminin son derece sınırlı olması gösterilmektedir. Sonuç olarak, bu alanda yapılan çalışmalar, Meksika bankacılık sistemine yabancıların girmesinin sektörün sorunlarının çözümünde yeterli olmadığını ortaya koymuştur.

Arjantin örneği de, makroekonomik dengeler iyileştirilmeden sadece ihtiyatlı düzenlemelerle sağlam bir bankacılık sektörü sağlanamayacağını, yabancı bankaların sektördeki varlıklarının bankacılık krizlerini önlemede yeterli olmadığını göstermektedir.

Ölçek olarak Türk bankacılık sektörü çok küçüktür. Türkiye’de bulunan bazı yabancı bankaların ana ülkedeki aktif büyüklükleri Türk bankacılık sektöründen daha büyüktür. Öte yandan, bankacılık işlemleri üzerindeki kamusal yükler, son dönemlerde kaydedilen olumlu gelişmelere rağmen, hala oldukça yüksektir. Bu durum, finansal sisteme erişimi zayıflatmakta ve bankalar açısından da önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Bunlara ek olarak, Basel-II ile gündeme gelen Yeni Sermaye Uzlaşısı, sermaye yeterliliği hesaplamalarına getirdiği yeniliklerle, risklerin ölçülmesinde ve yönetilmesinde gelişmiş teknikleri olanaklı kılmaktadır. Yeni uzlaşıyla, yüksek kaliteli müşterileri olan ve gelişmiş risk ölçüm teknikleri uygulayan bankalar açısından sermayenin maliyetinin düşmesi söz konusu olabilecektir. Bu bağlamda, yüksek karlılık oranlarına ve daha rekabetçi bir yapıya sahip olan, ayrıca, gelişmiş yöntemler kullanan çokuluslu, iştirakleri aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerin kredi piyasalarındaki hâkimiyetlerinin artacağı ve ulusal bankaların yerini alacakları da iddia edilmektedir.

Bu kaygılar neticesinde, yabancı katılımına sınırlamalar getirilmesi yönünde bir takım öneriler de sıkça gündeme gelmektedir. Ancak, uluslararası ticaret anlaşmaları, Avrupa Birliği üyelik süreci, karşılıklılık ilkesi ve piyasa koşulları,

yabancı katılımına sınırlamalar getirilmesi olgusunu çok dikkatli değeriendirilmesi gereken bir politika seçeneği durumuna sokmaktadır. Diğer taraftan, zaten, aktif büyüklüğü, yabancı hisse oranı veya faaliyet alanlarında yapılacak bir kısıtlamanın ne kadar etkin olacağı da tartışmalı bir konudur.

Türkiye ekonomisinde ve Türk finans sisteminde önemi ve ağırlığı yüksek olan bankacılık sektörüne yabancı katılımı arttıkça, bu alandaki tartışmaların daha da fazla gündeme geleceği düşünölmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akçaoğlu, E. 2005. Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermayeli Bankalar.
- Akgüç, Ö. 1992. 100 Soruda Türkiye’ de Bankacılık. İstanbul. Gerçek Yayınevi.
- Apak, S. 1995. Uluslararası Bankacılık – Finansal Sistemler. İstanbul. Bilim ve Teknik Yayınları.
- Arslan, Y. 1982. Cumhuriyet Döneminde Türk Banka Sistemi (1923-1981), Der Yayınevi, İstanbul.
- ATO. Nisan 2006. Paranın Yabancı Damatları. Ankara.
- Bain E, v.d., 1999. Multinational Banking: Historical, Empirical and Case Perspectives
- Bayraktar N. ve Wang Y. Ağustos 2004. Foreign Bank Entry, Performance of Domestic Banks and the Sequence of Financial Liberalization.
- BDDK. Çalışma Raporları 2005/6. Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi, Küresel Gelişmeler ve Türkiye
- BDDK. Ekim 2003. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılanırma Programı - Gelişme Raporu VII
- BDDK. Mayıs 2001. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı
- Berk, N., 2000. Finansal Yönetim. İstanbul. Türkmen Kitabevi
- BIS Quarterly Review. December 2005. International banking and financial market developments
- BIS. Foreign direct investment in the Financial sector of emerging market economies. March 2004.
- Cárdenas, J. ve Graf, J.P. ve O’Dogherty, P. 2003. Foreign banks entry in emerging market economies: a host country perspective
- CEE banking study. Temmuz 2005. Published by Raiffeisen Zentralbank Österreich AG
- E. Alpan İnan. Arjantin Krizinin Sebepleri ve Gelişimi. Bankacılar. Sayı: 42. 2002
- Eyüpgiller, S. 2003. Bankacılar İçin Banka İşletmeciliği Bilgisi. Ankara. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.

- Göver, Z.T. 2005. Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslararası Ticarete Etkileri: Türkiye Değerlendirmesi. www.hazine.gov.tr.
- Haber ve Musacchio. 2005. Foreign Banks and the Mexican Economy, 1997-2004.
- IADB. 2005. Report on Economic and Social Progress in L. America, Chapter 10
- IMF International Capital Markets, 2000. The Role of Foreign Banks in Emerging Markets. September 11, 2000
- Kar. M. Türkiye'ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler. www.dtm.gov.tr.
- L. de Paula ve A. J. Alves. 2003. The determinants and effects of foreign bank entry in Argentina and Brazil: a comparative analysis.
- Magri, S. ve Mori, A. ve Rossi, P. 2003. The entry and activity level of foreign banks in Italy: An analysis of the determinants, Journal of Banking and Finance 29 (2005) 1296
- Parasız, İ. 2000. Modern Bankacılık Teori ve Uygulama. İstanbul. REBA
- Shelagh H., 2005. Modern Banking. New York. John Wiley and Sons.
- Shenzhen Daily/Agencies. 29.04.2005. Regulator mulls limits on foreign bank entry into China
- Tarlan. S., 1986. Tarihte Bankacılık
- TBB Bankacılık ve Araştırma Grubu. Nisan 2002. "1995 Yılındaki Kriz Sonrasında Meksika Bankacılık Sistemi".
- TBB Ekonomi Çalışma Grubu. Eylül 2005. Bankacılık Alt Çalışma Grubu Değerlendirmesi.
- TBB. Bankacılar Dergisi. Mart 2005. Sayı 52
- TBB. Bankacılar Dergisi. Aralık 2004.Sayı 51
- TBB. Bankacılar Dergisi. 1991. Sayı 5
- TBB Ekonomi Çalışma Grubu. Mart 2005. Türkiye'de Finansal Sektör ve Bankacılık Sistemi
- TCMB. 2003 Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri
- TCMB. 2005. Finansal İstikrar Raporu
- TCMB. Nisan 2006. Faaliyet Raporu.

The Banker. Mart 2005. “EU entry preparations make Turkey an attractive target”

Uludağ, İ. 1990. Türkiye Ekonomisi. İstanbul. M.Ü. Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yayınları.

Yıldırım, O. 2003. Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980-2002): (Nedenleri, Sonuçları ve Ekonomik Etkileri)